

30x-1
1844

50
659 222

**работніца
і сялянка**

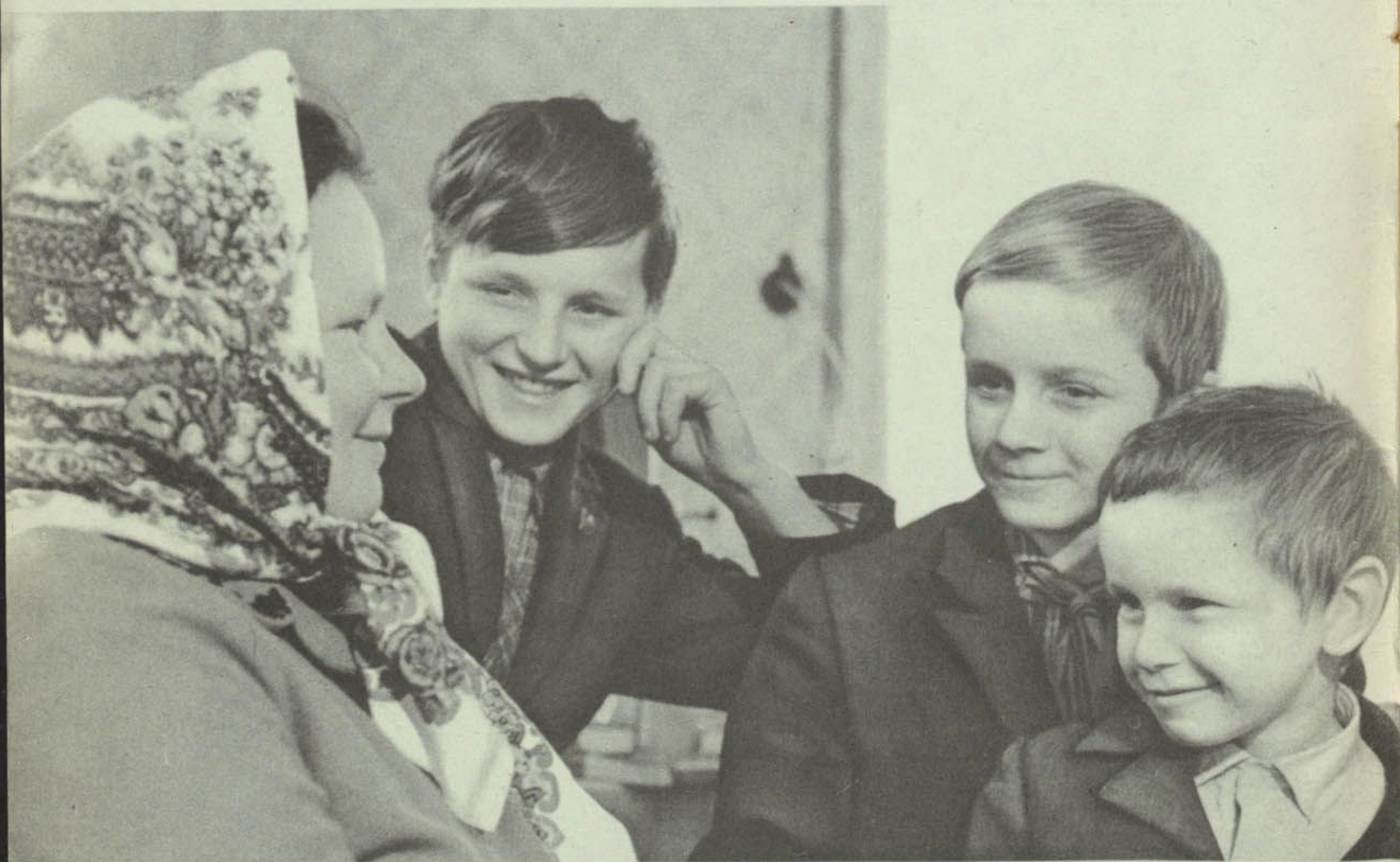
5 1973
+ прылож.

1 ЧЭРВЕНЯ-ДЗЕНЬ АБАРОНЫ ДЗЯЦЕЙ

Амаль трыццаць гадоў працуе ў калгасе «8-е Сакавіка» Лагойскага раёна Леаніда Францаўна Варошкі. Аднавяскоўцы паважаюць знатную калгасніцу за доблесную працу, а шасцёра яе дзяцей любяць маму за цяпло, клопаты і ласку.

На здымку: Леаніда Францаўна з сынамі Колям, Сашам і Паўлікам.

Фота П. Наватарова (БЕЛТА).

В'етнам. Дзень добры, мір!
Фота Ю. Грыбава («Огонек»).

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

**работніца
і сялянка**

№ 5 МАЙ
1973

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДААННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ВЫДАЕЦЦА 3 ЛІСТАПАДА 1924 г.

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

У МНОГИХ з вас гэтыя радасныя хваляванні яшчэ ўперадзе. А я і зараз живу ўражаннем першага дня сёлетняй вясны. Першага сакавіка ў краіне пачаўся абмен партыйных дакументаў...

Ці трэба казаць, як усе мы рыхтаваліся і чакалі гэтага дня? Успомніце, якая сур'ёзная і прынцыповая гаворка ішла ў вас на партыйным сходзе, як шчыра размаўлялі з вамі ў парткоме ці ў партыйным бюро. Бо, як сказана ў пастанове ЦК КПСС, абмен партыйных дакументаў — гэта агляд пар-

мёра. Шчасце тады ва ўсіх было аднолькавае. Вучыліся цераз дзень: адзін пасвіць кароў, другі ідзе ў школу, а назаўтра — наадварот. А ўрокі вучылі разам. Падрасталі малодшыя — і паўтаралася тое самае. Пасля сямігодкі я мусіла пайсці працаваць, каб маглі вучыцца браты і малодшыя сёстры. Але хутка сустрэўся чалавек, прыйшло каханне, а з ім і іншыя клопаты.

Муж мой быў камуністам і стаў першым прыкладам для мяне. У трыццаць дзесятым яго перавялі ў Заходнюю Беларусь. Там на нас і абрушы-

эвакуіраваны). Станок, бывала, абмярзаў ледзяшамі з усіх бакоў. Эмульсія замярзала. Сяк-так разагрэеш супарт — і стараешся, каб ён не спыняўся, каб зноў не прымерз. Па дванаццаць гадзін і больш ля станка. Прыйдзеш у інтэрнат, крыху адпачнеш — і зноў на работу. Нікога не трэба было пераконваць, як неабходна была прадукцыя фронту. Людзі на тым заводзе былі з розных гарадоў краіны. З імі і я, беларуска, крыху адтала ад свайго гора.

Ніколі не забуду той раніцы, калі слесар Сяргей Сарокін,

арганізацыі ці хаця б майстар участка гэтак жа даходзіў да кожнага навічка, можа і паменшала б цякучасць.

Ужо дваццаць другі год працую ў цэху. Не адзін начальнік змяніўся, але таго, першага, і зараз успамінаю з удзячнасцю. На добрае і адказаць хацелася добром. Працаваць старалася сумленна, любыя даручэнні выконвала.

А калі праз год мяне выбралі дэлегатам на XIX з'езд партыі — разгубілася. Напісала пра сваю радасць на ранейшы завод, у Томск, таварышам, якія далі пучэйку ў жыццё.

МОЙ ПАРТЫЙНЫ БІЛЕТ

тыйна-арганізатарскай работы кожнай партыйнай арганізацыі і экзамен на сталасць для кожнага камуніста ў ёй.

І ўсё ж, мабыць, крыху больш за іншых хваляваліся мы, аўтамабілебудаўнікі. Асабліва калі даведаліся, што партыйнаму камітэту Мінскага ордэна Леніна і Кастрычніцкай Рэвалюцыі аўтазавода, гэтак жа, як Ленінскаму і Кастрычніцкаму райкомам партыі, аказан гонар першым у беларускай сталіцы пачынаць абмен партыйных дакументаў. Колькі радасці было, калі стала вядома, што першай на графіку ідзе партыйная арганізацыя нашага інструментальна-штампавага корпуса! А ў ёй пачынаць даверылі нам, камуністам інструментальнага цэха.

На пасяджэнне парткома мы ішлі ўчатырох — партгрупорг участка прэсформ токар П. М. Косараў, токар участка кандуктараў і прыстасаванняў В. Н. Вярцінскі, партгрупорг гэтага ж участка шліфоўшчык В. Б. Плашчынскі і я. Не ведаю, як мужчыны, а я хвалявалася так, быццам толькі сёння ўступала ў партыю, хаця ўжо дваццаць шэсць год іду ў яе радаў. І так ужо сталася, што маё прозвішча назвалі першым.

Усяго некалькі крокаў да стала, з-за якога паднімаецца Станіслаў Пракопавіч Паршын, наш сакратар парткома. А ідзеш — нібы занавя праз усё жыццё сваё праходзіш.

...Можа і праўду кажуць мае браты і сёстры, што я, нягледзячы ні на што, усё ж шчаслівая. Сярэдняя была ў бацькоў: трое старэйшых за мяне, трое малодшых, а ўсяго — ся-

лася вайна. Муж па першай трыгозе пабег у часць. Не дакачаўшыся яго, я схпіла маленькіх дачок — адной ішоў трэці год, другой было паўгода — і ў чым стаяла пабегла да машын, на якіх пад бамбёжкай стараліся эвакуіраваць сем'і ваеннаслужачых. Праз колькі дзён прыехала ў Мінск з галоднымі, змардаванымі дзецьмі. Ля могілак на Даўгабродскай пераначавала і раніцай хацела прабірацца да бацькоў у Лапічы, што пад Мінскам. Але вайскоўцы, да якіх я папрасілася на машыну, адгаварылі: фашысты вось-вось будуць і ў Лапічах. Мы прыехалі ў Магілёў. Адтуль нас разам з іншымі бежанцамі эвакуіравалі ў Варонежскую вобласць.

Мусіць, я сапраўды шчаслівая тым, што заўсёды мне шанцуе на добрых людзей. Вось і ў калгасе на варонежскай зямлі. Жанчына, у якой трое сыноў і дачка, таксама, як трое маіх братоў і муж, былі на фронце, прытуліла мяне з дзецьмі. Даглядала малых, а мы з яе дачкой працавалі ў калгасе. Магчыма, там бы я і засталася, каб не гора. Адна за адной памерлі мае дочки ад дыфтэрыі... На мужа пахавальная прыйшла... Здавалася, для мяне ў дваццаць тры гады жыццё страціла ўсякі сэнс. Але трэба было жыць. Толькі там заставацца ўжо не магла. Паехала ў Томск і адразу — на завод. Там і стала я спачатку токаркам.

Зараз нават цяжка ўявіць сабе, як людзі працавалі ў сібірскія маразы амаль пад адкрытым небам (завод быў

ленінградзец, з парога крыкнуў на ўвесь цэх: «Браточки, вайне канец!..» Што тут рабілася! Як хацелася хутчэй дамоў! Я ўжо ведала, што браты мае і бацькі жывыя. Яны пісалі, звалі дадому. Але я патрэбна была заводу. Людзі мяне паважалі, а хіба я не ведаю, як трэба даражыць іх павагай!

Наш майстар Андрэй Якаўлевіч Юдзін, ленинградзец, аднойчы сказаў, што ён згодзен даць мне рэкамендацыю ў партыю. Яго падтрымаў яраславец Васіль Якаўлевіч Сокалаў. Хвалявалася я тады не менш, чым зараз. На партыйным сходзе слухала і не верыла, што гэта пра мяне так гаворыць Андрэй Якаўлевіч: «Я веру, што Курчыцкая апраўдае наш давер і стане сапраўдным камуністам...»

Гэта было ў сорак шостым. А праз пяць год вярнулася ў Беларусь. Ведала, што ў Мінску ўведзены ў строй аўтамабільны гігант і там патрэбны кваліфікаваныя рабочыя. Прыехала. Прынялі адразу. І адразу — у гэты інструментальны цэх. Зноў пашанцавала мне на добрых людзей. На складана-рэжучым участку працавала. Стаю за такарным станком і бачу: нехта пазірае ў мой бок. Потым падышоў. Аказваецца — начальнік цэха. Пытаецца, як завуч мяне, дзе навучылася так працаваць, ці камуністка? Запрасіў на палітзаняткі ў свой гурток.

Я часта ўспамінаю гэта, асабліва калі заходзіць гаворка пра цякучасць кадраў, пра тое, што моладзь не затрымліваецца. Мне здаецца: каб начальнік цэха, сакратар парт-

Падзякавала за выхаванне, расказала пра новыя калектывы.

Праз дваццаць год захацелася мне наведаць старых сяброў, якія засталіся ў Томску. Сустрэлі як родную. І ўсё ўспаміналі мне тое пісьмо. Мабыць, больш за ўсіх яму радаваўся Васіль Якаўлевіч Сокалаў, які даваў мне рэкамендацыю ў партыю. Кажуць, адразу ж сабраў партыйную групу, зачытаў пісьмо і ўсё паўтараў: «Не, не памыліліся мы ў ёй...»

Як жа важна ўсведамляць, што людзі ў табе не памыліліся! Мне здаецца, і на аўтазаводзе я старалася не падвесці таварышаў ні ў чым. Работу ніколі не выбірала ні лягчэйшую, ні выгаднейшую. Працавала токаркам, была наладчыкам, цяпер гальванікам стала. Многія гады ўзначальвала жаночы савет у сваім цэху. Не адзін раз выбіралі мяне дэпутатам то ў раённы, то ў гарадскі Савет, і таксама старалася рабіць усё, каб калектыву не было сорамна за мяне. І ў дзяцей сваіх мы з мужам — тут, на аўтазаводзе, я сустрэла сваё другое каханне — імкнемся выхоўваць такія ж адносіны да жыцця.

А як жа інакш? Камуністычнае грамадства будзем. Машыны стараемся выпускаць усё лепшыя і лепшыя. Дык ці ж не нам клапаціцца пра тое, каму справу сваю перадаць, пра тое, хто прыйдзе ў цэх, на завод пасля нас!

Праўда, наш цэх лічыцца дапаможным, непасрэдна аўтамабілі мы не выпускаем. Наша справа — рэжучыя і вымяральныя інструменты, прыстасаваныя. Але хіба зробіш без іх хоць

адну дэталю для машыны? Вось і выходзіць, што мы маем самае непасрэднае права ганарыцца славымі мінскімі МАЗамі.

Вы, мусіць, читалі нядаўна ў газетах — Цэнтральны Камітэт Кампартыі Беларусі ў сваёй пастанове адзначыў, што калектыв нашага завода разам з вучонымі і канструктарамі праводзіць значную работу па далейшаму павышэнню якасці і надзейнасці аўтамабіляў, і адобрыў прынятыя сацыялістычныя абавязацельствы. Спартыўнае таварства за паспяховае завяршэнне трэцяга года пяцігодкі набірае ўсё новую сілу. І першыя ў ім, як заўсёды, камуністы.

Якраз ідучы на гэты ўрачыстае пасаджэнне парткома, прачытала ў нашым «Аўтазаводцы», што індывідуальныя абавязацельствы ўзялі 1280 камуністаў, больш за тысячу камуністаў маюць асабістыя творчыя планы, 473 члены і кандыдаты ў члены партыі ўдзельнічаюць у руху рацыяналізатарства і вынаходніцтва, 845 удастоены звання «ўдарнік камуністычнай працы». Каб вы бачылі, як працуе ў нашым цэху ўчастак прэсформ! Яго ўзначальвае старшы майстар член КПСС Анатоль Васільевіч Сікорскі. Гэты ўчастак па праву носіць званне «Калектыв камуністычнай працы». Кожны чацвёрты тут — камуніст. Партыйную групу на ўчастку ўзначальвае Пётр Мікалаевіч Косараў. А хіба адзін у нас такі ўчастак?

Не, мусіць, нездарма аказалі нам — заводу, цэху — гонар першымі атрымаць партбілеты ўзору 1973 года. Што ж датычыцца асабіста мяне, то можа гэты пашана авансам? Хто ведае. Толькі скажу па шчырасці: вельмі гэта прыемна. Сакратар парткома паціскае руку. Віншуе. Хочацца так многа сказаць у адказ. Які вялікі гонар — атрымаць чырвоную кніжачку з партрэтамі вялікага Леніна! Якое гэта шчасце — быць членам партыі, створанай Леніным! Зноў і зноў думаеш не толькі аб тым, што зроблена, але і аб тым, што яшчэ трэба зрабіць.

...Тое ўрачыстае пасаджэнне парткома адышло ва ўспамін. А я зноў і зноў перагортваю сваю бяцэнную кніжачку. То затрымаю позірк на дарагіх рысах Ільіча, то ўдумаюся ў яго словы: «Партія — это ум, честь и совесть нашей эпохи». Трымаю ў сваіх руках ужо трэці ўзор партбілета. Кожны з іх мне вельмі дарагі. І той, што ўпершыню ўручылі ў Томску. І той, што атрымала пасля XIX з'езда нашай роднай партыі. І вось гэты — з партрэтамі Уладзіміра Ільіча...

Ксенія КУРЧЫЦКАЯ, работніца Мінскага аўтазавода, ударнік камуністычнай працы, партгрупорг.

Рыгор БАРАДУЛІН

Аб човен хваля паласне,
Аж заблішчаць вясёлкі.
Паклон вяслу,
Хвала вясне
І гамане вясёлай!

Паклон намокламу вяслу,
Яму шчырэць багата!
Паклон цыбатаму буслу,
Што робіць круг над хатай!
Аж святлее ўсё наўкола,
Хоць дражніся з ім вясёла:
— Бусел, бусел даўганосы,
Прапіў боты,
А сам босы...

ВЯСНА ПРЫМА

Сёлета вясна рана паклікала земляроба ў поле. Але надзіва цёплае ласкавае сонца не заспела знямаць тых, хто яшчэ з зімы рыхтаваўся да сяўбы. Высокім ураджаем аддзячыць увосень зямля за самаадданую, спраўную працу ў веснавыя дні. Што ж зрабілі людзі для таго, каб ураджай стаў багацейшы, як падрыхтаваўся да веснавага экзамена? Пра гэтыя расказваюць сёння перадавыя працаўнікі калгаснага поля.

ШТО НІ ГОД, ТО КРОК УПЕРАД

Відаць, толькі для абібокаў і гультаёў дзень з раніцы да вечара цягнецца, як гума. Мы, сельскія працаўнікі, як і закаханыя, за ходам часу асабліва не назіраем і не сочым. Для нас ён, як вада ў ручайку, бяжыць і бяжыць сабе неўпрыкметку.

Так, час бяжыць вельмі хутка. Зусім нядаўна, здаецца, з дыпломам Чырвонабярэжскага сельгастэхнікума прыехала сюды, у калгас імя XXII з'езда КПСС, а глядзіш, ужо шэсць гадоў як адзін дзянёк тут жыю і працую. Аб усім, што адбылося за гэты час у нашай брыгадзе, у маім асабістым жыцці, адным словам не скажаш. Усяго хапіла: і бласлава і добрага. Але ўсё-такі, шчыра скажу, добрага было намнога больш.

Сама я родам з вёскі Раманавічы, якая ўваходзіць у саўгас «Бярозкі». Гэтая буйная, перадавая гаспадарка на ўсю рэспубліку славіцца. Але і наш калгас імя XXII з'езда КПСС таксама вядомы сваімі людзьмі, сваімі справамі.

Гэта я цяпер так кажу. У тую першую брыгадзірскую вясну ў мяне была іншая думка. Тады, напярэдні, кіраўнік чацвёртай комплекснай брыгады Ф. Н. Гаўрыленка пайшоў на пенсію. Вось мяне і прызначылі на яго месца. Брыгадзірская пасада складаная, а мне і ўвогуле незайздросная спадчына дасталася. Брыгада ў гаспадарцы — апошняя, самая няўдалая.

Старшыня калгаса Герой Сацыялістычнай Працы Мікалай Пятровіч Хаванскі пасадзіў мяне насупраць і, як бацька дачку, давай вучыць, уводзіць у курс справы, падказваць, на што ў першую чаргу ўвагу звярнуць.

— Як ты думаеш, чаму ў Вішаньскім брыгада самая адстаючая? — спытаўся Мікалай Пятровіч.

— Зямлі кепскай!

— Не. Прычына іншая: сапраўднага гаспадара няма ў брыгадзе.

Што праўда, то праўда, багатая зямля, але не ў гаспадарскіх руках была. Сяўба, уборка ўраджаю, іншыя тэрміновыя работы расцягваліся на тыдні і месяцы. А скажы ты каму з калгаснікаў, што можна было б працаваць больш сумленна — у адказ пачуеш: «Бывайце здаровы». І чалавек пакідаў брыгаду — шклозавод жа побач.

Трэба было ламаць такія адносіны да зямлі, да калгаса. Але рабіць гэта прыходзілася вельмі асцярожна. Цяжка было? Так, нялёгка. Ды толькі заўсёды дапамагалі старшыня калгаса, спецыялісты, камуністы, камсамольцы.

Чаму я так барабязна ўспамінаю першую маю брыгадзірскую вясну? Вельмі памятная яна мне. Яна з'явілася ўдалым стартам. Тады, у першы год майго гаспадарання, брыгада з апошняй выйшла ў перадавыя, па ўраджайнасці заняла першае месца. Першынство ў калгасе мы трымаем і па сённяшні дзень, нам прысвоена званне брыгады высокай культуры земляробства. Што ні год, то новы крок наперад. Леташняя ўраджайнасць — 29,4 цэнтнера збожжа, 200 — бульбы, 520 цэнтнераў караняплодаў.

Я пераканалася, што з нашымі вішаньскімі хлебаробамі можна горы звярнуць. Харашыя, працавітыя людзі. А па працы і пашана. Трактарыст Віктар Каршуноў узнагароджаны ордэнам, Аляксандру Радзюку, Палагеі Коваль, Вользе Гапаевай прысвоены ганаровыя званні заслужаных калгаснікаў.

Не абышла слава і мяне. Я ўзнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР, Ленінскім юбілейным медалем і сярэбраным медалем ВДНГ. Камуністы калгаса прынялі мяне ў сваю дружную, баявую сям'ю.

І вось мая сёмая брыгадзірская вясна. Яна таксама напружаная, клепатлівая. А як жа інакш! Мы вырашылі сёлета ўзяць з гектара па 40 цэнтнераў збожжавых, 220 — бульбы, 550 цэнтнераў кармавых караняплодаў. Высокія рубяжы, але ў паход па іх мы выйшлі ва ўсеўзбраенні. Як след падкармілі азіміну, у лепшыя тэрміны адсеяліся. Тут перш-наперш заслуга нашага механізаванага звяна і яго ваяжы — Віктара Каршунова. Стараюцца, з поўнай аддачай працуюць людзі. А інакш і

Вяснун вясны,
Вясновы цуд
Падаіне жмурыць вока:
Дзе бусел селіцца,
Той кут
Пярун абходзіць бокам.

Самотны халасцяк ідзе,
А ўбачыць на святанні
Бусла з бусліхаю ў гняздзе —
Шчаслівым бацькам стане.

Дзяўчатам як [успомніў ледзь]
Сачыць бусла вясною!

Ляціць —
З адзіным паляцець,
Сядзіць —
Сядзець адною.

Шумі, вясна,
Займай прасцягі!
Хай бачаць не ў самоце
Бусла з бусліхай —
Халасцяк,
Ну а дзяўчына — ў лёце!

* *

Журыцца не з рукі
Патомнаму ратаю:
У небе жаўрукі
Сваю вясну вітаюць.

Звіні, мая вясна,
Гукай трывожным рэхам!
Інэе сівізна —
Са снегам воз праехаў.

Не абмінуў мяне —
Ашчодрыў завірухай.

У зваблівай мане
Зязюлю моўчкі слухай.

Гадоў ёй не шкада:
Назычыць, колькі хоча.
А як пве вада!
Да ласкі свет ахаочы.

Змоўк рэактыўны гром,
Згубіўся ў хмарах белых.
А сталасці паром
Другі чакае бераг...

А Е Э К З А М Е Н

Пяцігодка і мы

нельга: год сёлетні асаблівы — трэці,
рашаючы год дзевятай пяцігодкі. А гэ-
тым усё акрэслена, усё сказана.

Вольга СЕМЯНЦОВА,
кіраўнік комплекснай брыгады
калгаса імя ХХІІ з'езда КПСС

Гомельскі раён

НАДЗЕЙНЫ ПАДМУРАК

Вось ужо семнаццаць год працую я
ў калгасе «За ўладу Саветаў» звення-
вой і ўсе семнаццаць год вырошчваю
лён. Здаецца мне, што няма прыгажэй-
шага малюнка, чым блакітнае мора лё-
ну ў час цвіцення, чым залатое асенняе
поле. Летась залатое наша поле заняло
26 гектараў і дало па 7,8 цэнтнера ва-
лакна і столькі ж семя з кожнага гектара.

Нічога лёгка не даецца. Кожны год
пад аснову будучага ўраджаю заклада-
ецца надзейны падмурак. Наша сёлет-
няе поле займае 25 гектараў. Яшчэ ўво-
сень па ўсіх правілах мы падрыхтавалі
глебу, загадзя засыпалі насенне. Памя-
таю, калі я толькі пачынала работу, у
нашым звяне недабіралі валакно і се-
мя, бо парушалі аграэхніку: перагру-
жалі глебу азотам. Валакно было ня-
моцнае, большая частка яго пераходзі-
ла ў трасту, семя няпоўнае, сухое, не-
прыгоднае для пасеву. А цяпер я і мае
сяброўкі Ганна Барысюк, Яніна Мачала,
Кацярына Шмакава ўлічваем усе, нават
нязначныя, памылкі мінулых гадоў. Ле-
тась мы вырашцілі і сабралі самы высо-
кі ўраджай лёну ў раёне. Валакно здаем
дзяржаве толькі высокім нумарам.

Лён у нашай гаспадарцы — культура
прыбытковая, дае тысячы рублёў. У
трэцім, рашаючым годзе пяцігодкі на-
ша звяно прыняло новыя сацыялістыч-
ныя абавязацельствы: на кожным гек-
тары вырашціць і сабраць па 8 цэнтне-
раў валакна і 8 цэнтнераў семя.

Год утварэння СССР мне асабліва па-
мятны. За шчырую працу Савецкі ўрад
ўзнагародзіў мяне ордэнам Працоўна-
га Чырвонага Сцяга. Ці трэба казаць,
што сёлетняй вясной мы выйшлі на
сяўбу з пачуццём асаблівай адказнасці,
ўспрымаючы ўзнагароду як высокую
адзнаку, за якую мы павінны з гонарам
разлічыцца ў бягучым годзе!

Надзея КІСЕЛЬ,
звеннявая калгаса «За ўладу Саветаў»
Маладзечанскі раён

САМАЕ РАДАСНАЕ СВЯТА

Ні адзін месяц так не шчодры і бага-
ты на святы, як май. Пагартайце калян-
дар: Першамай, свята Перамогі, дзень
нараджэння Усесаюзнай піянерскай ар-
ганізацыі імя У. І. Леніна, свята работ-
нікаў друку і радыё, пагранічнікаў і хі-
мікаў. Бачыце, колькі слаўных, памятных
урачыстасцей і дат!

А для нас, хлебарабаў, ёсць у маі
яшчэ адно, асаблівае свята. Свята Вя-
сны, абнаўлення прыроды, свежай рал-
лі — называйце як хочаце. Шчыра ска-
жу: для мяне яно заўсёды самае радас-
нае, хвалюючае, непаўторнае.

Белая кіпень садоў, наўкола аксаміт-
ны дыван лугоў і палеткаў азіміны, звон-
кія спевы жаўрукоў — усё гэта выклікае
прыўзняты, сонечны настрой, міжволі
падбівае на лірыку. Толькі, дарагія ся-
броўкі, вясна — гэта не адна лірыка, а
перш за ўсё — напружаная праца ў по-
лі, пачатак вялікай і ўпартай бітвы за
хлеб.

Сур'ёзнай праверкай быў для кожна-
га сельскага працаўніка мінулы год.
Якія б бар'еры ні ставіла летась нам
прырода, мы з гонарам справіліся з гэ-
тым складаным выпрабаваннем. Мяр-
куйце самі: летась на круг у нас вый-
шла па 40,1 цэнтнера збожжа і 818 цэн-
тнераў караняплодаў.

Але гэта ўчарашні дзень, узятая вы-
шыня. Хлебароб глядзіць далёка напе-
рад, ён жыве будучым ураджаем, тры-
мае прыцэл на новыя, больш высокія
вяршыні. Сёлета мы замахнуліся на 50
цэнтнераў збожжа з гектара. Рэальна
гэта? Бясспрэчна. У дружным паходзе
за вялікі хлеб у нас ёсць багаты і на-
дзейны арсенал вопыту і майстэрства.
Гэта дасягненні навукі і перадавой
практыкі, высокая культура земляроб-
ства, багатая запраўка глебы, лепшыя,
ураджайныя гатункі, нарэшце, свой
уласны вопыт.

Брыгадзірам я працую ўжо восем га-
доў. Не сказаць, што стаж вялікі, але
за гэты час ураджайнасць на нашых па-
летках вырасла ўдвая. А між тым, заў-
важце, у нас не чарназём, не тарфяні-
кі, а пясочки ды суглінкі. Праўду людзі
кажуць: пакажы мне сваё поле, і я
скажу, які ты гаспадар. Аб тым, якія мы
гаспадары, можна меркаваць па лічбах
ураджайнасці. Варта толькі дадаць, што

Прыйдзе яшчэ адна вясна, і
гэтыя дзяўчаты сядуць за руль
трантара. А пакуль што Тамара
Лісоўская, Аня Кузьмянок і
Вольга Пакаціла вучацца ў Рэ-
чыцкім сельскім прафтэхвучы-
лішчы № 6.

Фота Ч. Мезіна.

рэнтабельнасць збожжавых у нас — 400
працэнтаў, а сабекошт цэнтнера збож-
жа — 2 рублі. Нас радуе і натхняе та-
кая арыфметыка. Таму хочацца прывес-
ці яшчэ адну лічбу — 100 000. Столькі
рублёў склаў чысты прыбытак па нашай
Любельскай брыгадзе за мінулы год.

Гэтыя эканамічныя аргументы добра
вядомы не толькі мне, брыгадзіру, а і
кожнаму хлебарабу. У нашай брыгадзе
ўжо каторы год надзейную прাপіску ат-
рымаў гаспадарчы разлік. Стаўшы тон-
кім інструментам эканамічнага ўздзеян-
ня, ён дапамагае з дэтальнай дакладна-
сцю вызначаць пераможцаў сацыяліс-
тычнага спаборніцтва, улічваць не толь-
кі вырашчаныя, а і сабраныя цэнтнеры,
вымяраць ступень дбайнасці земляроба,
яго ўменне выканаць абавязацельствы
з найменшай затратай сродкаў. Ме-
навіта гэта падкрэсліваецца і ў пас-
танове ЦК КПСС, Савета Міністраў
СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ аб разгор-
тванні Усесаюзнага сацыялістычнага спа-
борніцтва работнікаў сельскай гаспадаркі.

А наша хлебаробская прадукцыя —
ураджай. Які ён будзе, залежыць ад
нас. Адно скажу: мы ўсё зробім, каб
дажынкі былі з багатым, важкім кара-
ваем.

Людміла ЖУРБІЛА,
брыгадзір Любельскай
брыгады калгаса «Аснежыцкі»

Пінскі раён

НА ЎСЁ ЖЫЦЦЁ

Гучыць школьны званок... Ён самы звычайны, як і ўсе звонкі, што дзесяць гадоў абвешчвалі сённяшнім выпускнікам аб пачатку і заканчэнні ўрокаў, але семнаццацігадовым крыху сумна: гэта іх апошні званок. Ён быццам гаворыць: «Ну вось, вы ўжо зусім дарослыя. Кім станеце? Якую дарогу ў жыцці выбераце?»

А яны і самі задумваліся над гэтым не аднойчы. І не ў дзесятым класе, а значна раней.

«Дзень добры, дарагая рэдакцыя! Піша вам Людміла Чорная. Я мару працаваць у міліцыі. У раённым аддзяленні ўжо надакучыла сваімі «візітамі». Там мне гавораць, што ў нашай рэспубліцы для гэтай работы дастаткова і мужчын. Але я вельмі шмат чытала аб тым, што міліцыянерамі працуюць і дзяўчаты. Паверце, ад мары сваёй я не адступлюся».

Вось якое пісьмо прыйшло ў рэдакцыю ад дзяўчыны з вёскі Санюкі Ельскага раёна. Мяркуючы па ўсяму, Людміла заканчвае дзесяцігодку, і, нам здаецца, да крыху незвычайнага жадання яе трэба адносіцца з павагай. З такіх вось, што «надакучаюць сваімі візітамі» і пра сваю будучую работу ведаюць усё-усё, вырастаюць спецыялісты па-сапраўднаму ўлюбёныя ў справу. Не так важна, які шлях выбера дзяўчына: будзе паступаць у вун на юрыдычны факультэт ці прыйдзе ў міліцыю па рэкамендацыі працоўнага калектыву. Важна адно: калі цвёрда вырашыў стаць інжынерам, рабочым або міліцыянерам,—стань ім.

Ну, а калі ў семнаццаці гадоў юнацкія жаданні не заўсёды яскрава акрэслены? Калі хочацца стаць і настаўнікам, і аграномам, і ўрачом або наогул не ведаеш, кім быць? Што тады рабіць? Хто павінен дапамагчы школьнікам у выбары іх будучай прафесіі?

Зразумела, у першую чаргу бацькі. Як гэта цудоўна, калі яны перадаюць сваім дзецям захапленне і павагу да любімай справы! Ад дзеда—да бацькі, ад бацькі—да сына: тая ці іншая прафесія робіцца спадчынай. Яе паважаюць, ганарацца ёю.

Аднак яшчэ не ва ўсіх сем'ях разумна дапамагаюць сыну або дачцэ выбраць спецыяльнасць. Не так даўно супрацоўнікі кафедры псіхалогіі Мінскага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага разам з камітэтам камсамола правялі цікавыя даследаванні. У 400 сем'ях розных сацыяльных груп была распаўсюджана анкета. Высветлілася, што 32 працэнты бацькоў прадастаўляюць сваім дзецям права выбару будучай спецыяльнасці (ім працаваць, няхай самі і вырашаюць), 26 працэнтаў актыўна ўплываюць, але канчатковае рашэнне пакідаюць за дзецьмі, і 42 (!) працэнты наогул не жадаюць улічваць інтарэсы і здольнасці дзяцей. «Паступай у медыцынскі, або тэатральны, або політэхнічны»,—дыкуюць яны дзецям. І тыя, хаця яшчэ дакладна не ведаюць, кім жа ім хочацца стаць, пакорліва нясуць дакументы ў вун, выбраную бацькамі. Здаецца, назва будучай прафесіі гучыць нядрэнна! А праз год-другі наступе расчараванне і ляціць пісьмо ў рэдакцыю: «Адкажыце, калі ласка, ці можна пасля заканчэння медыцынскага вучылішча паступаць у інстытут, але толькі не ў медыцынскі?»

Іншы раз чуеш ад былых дзесяцікласнікаў: будучая спецыяльнасць здавалася такой рамантычнай, прывабнай, а зараз... Прычына? Выбіраючы прафесію, юнакі і дзяўчаты вельмі мала ведаюць пра яе, не адчуваюць яе канкрэтнасці, будзённасці. Ім здаецца, што геалагаразведчыкі ўвесь час знаходзяць карысныя выкапні, урачы робяць бліскучыя аперацыі, а маракі разгульваюць па гарадах розных краін. А колькі будзённай працы да сёмага поту, настойлівасці, цяжкасці за ўсім гэтым, семнаццацігадовыя не ведаюць.

Менавіта школа павінна даваць юнакам і дзяўчатам рэалістычнае ўяўленне аб той або іншай прафесіі. Гурткі прафарыентацыі, сустрэчы з прадстаўнікамі розных прафесій, вытворчая практыка вучняў і многія іншыя формы дапамагаюць разабрацца ў разнастайнасці будучых прафесій. Разам з атэстатам сталасці выпускнікі павінны набываць і нейкую жыццёвую сталасць.

Звініць апошні званок... Учарашнія школьнікі рыхтуюцца ўступіць у вялікае жыццё. Дык няхай кожны знойдзе справу, якая стане для яго адзінай, любімай і самай галоўнай!

С. КУЛІНКОВІЧ

Залатыя рукі ў гэтых вясёлых дзяўчат-маляроў
Зой Зязюлі і Надзеі Каспяровіч.

МЫ— МАЗЫРАНКІ

У выхадныя дні па старадаўнім Мазыры бегаюць прыхарошаныя «Волгі». Чым шырэй развіваецца горад, узнікаючы новымі кварталамі аж за небасхілам, тым больш на яго вуліцах вясельных картэжаў. Віной усяму Палескі нафтагігант, што вырастае на берагах Прыпяці. Ён сабраў сюды будаўнікоў з усіх куткоў Беларусі, з Урала, Украіны, Азербайджана... Будуюць размаўляе на 15 мовах народаў Савецкага Саюза. А людзі едуць і едуць. Больш як 50 тысяч жыхароў налічвае зараз Мазыр, а к канцу пяцігодкі, кажуць, яго насельніцтва павялічыцца амаль у тры разы. Прыязджае на ўдарную камсамольскую ў асноўным моладзь. Вось і бегаюць па гораду вясельныя «Волгі».

— Мы хутка яшчэ адно вяселле ў брыгадзе згуляем,— гарэзліва ўсміхаючыся, Галіна Максімовіч абводзіць вачыма сваіх дзяўчат. Дзяўчаты за абедзеным сталом смяюцца. А адна зачырванелася макавым цветам.

— Што вяселлі! У нас ужо і дзеткі ёсць: два Сяргей, Наташкі... Карэнныя мазыране. Толькі ўпраўляйся каласкі купляць. А як загамоніць дзятва, дык мяне, напэўна, бабуляй ахрысцяць. Яны ж, нявесты гэтыя, мамы клічуць. Валя наш, Паўлючэнка, з арміі так і піша: «Глядзі, мама-Галю, не забывай, што ў вашай брыгадзе я. Месца для мяне трывайце».

Хоць па ўзросту якая яна ім мама, але клапоціцца Галіна

Максімовіч пра сваіх дзяўчат па-мацярынску.

— Свае семнаццаць гадоў успамінаю: пакуль дома была, дарослай сябе лічыла, вельмі хацелася быць самастойнай. А паехала з вёскі — ах, як часта не ставала бацькоўскага цяпла і парады, мацярынскага пляча, каб, уткнуўшыся ў яго, паплакаць. Вось так і мае дзяўчаты — работу робяць вялікую, адказную, гэтка завод-аграмадзіну будуюць, а іншы раз паглядзіш — дзеці-дзецьмі, а мамка далёка.

Слава пра Галініну камсамольска-маладзёжную брыгаду маляроў-тынкаўшчыкаў ідзе па ўсёй будоўлі. У іх і граматы, і вымпелы, і прызавыя месцы. Калі ўручаюць узнагароды, наўрад ці ўспамінаюць нават самі «віноўніцы», як спярша нялёгка было, як капалі ў раствор няпрошаныя слязінкі: без прывычкі цяжка некалькі гадзін запар кідаць на сцены важкі раствор, стаяць пад столлю, махаючы пэндзлем метр за метрам. Увечары ні рук, ні спіны не адчуваеш. Уцячы на край свету хацелася. А Галіна супакойвала:

— Міне ўсё гэта. Майстрамі станеце, потым самі з усмешкай слёзы гэтыя ўспомніце. І ў мяне так было...

Пасля дзесяцігодкі паехала Галіна па камсамольскай пучэйцы ў Казахстан. Хоць недалёка ад дому пачыналася велізарная будоўля — закладваўся новы шахцёрскі горад Салігорск і людзі да іх на Старобіншчыну валам валілі, — хацелася свет паглядзець, рамантыкі далёкіх дарог паспытаць.

Апынулася за тысячы кіламетраў ад дому ў горадзе Петрапаўлаўску. Прапанавалі там Галі вучыцца на маляра-тынкаўшчыка. Без адрыву ад рабочага месца спасцігала пра-

мудрасці новай спецыяльнасці. Былі ў той час і слёзы ў падушку і роспач. Кінуць усё, уцякаць дадому гонар не дазваляў. А праз некалькі гадоў брыгаду ўзначаліла, самым маладым брыгадзірам была. Кажуць, нібыта кожны дом для будаўніка — гэта яго аўтограф у горадзе. Дзесяткі такіх аўтографаў пакінула Галіна Максімовіч у Петрапаўлаўску за дзесяць гадоў. А потым дадому захацелася. Ды нядоўга сядзела ў бацькавай хаце. Пачула пра Мазыр — і зноў пачала збіраць пакыткі. Больш за ўсіх радаваўся пераезду сын.

Разрад па дакументах у Галіны высокі, а чалавек на будоўлі яна невядомы. Брыгадзіры, што адбіралі сабе людзей з выпускніц вучылішчаў, на момант затрымліваліся на прозвішчы Галіны і прапускарлі яе: плаці па разраду, а як працаваць будзе — невядома. Адна рашылася ўзяць. А неўзабаве радавалася — не памылілася ў выбары. Першая рэкамендавала Галіну Максімовіч у брыгадзіры. З выпускніц ГПТВ і складалася новая камсамольска-маладзёжная брыгада.

— Што плакалі спачатку — было такое. Для ўспамінаў засталася, — смяецца Галіна. — А ўвогуле ўмелыя дзяўчаты падабраліся. Веды мелі добрыя, а навыкі — справа нажытная. Зараз з імі працаваць — адна любата. Галоўнае, навічка прывеціць моцна. Гэта ўжо ў традыцыях брыгады. У нас увесь час папаўненне з вучылішчаў. Ведаем нават, ад якога майстра якія вучні прыходзяць.

Нядаўна паслала Галіна пісьмо Марыі Пятроўне Мачэча, майстру з гомельскага ГПТВ-56. Вельмі радуецца брыгада, калі да іх трапляюць выпускнікі Марыі Пятроўны.

— Ды і магілёўскія дзяўчаты не горшыя. Валя Мельнікава,

напрыклад, дыплом з адзнакай прывезла і чацвёрты разрад маляра. У яе і ветэранам нашым можна павучыцца. Нядаўна я ад Валі пачула пра клеую афарбоўку па новаму метаду. Папрасіла, каб прынесла канспект, хачу падрабязна разабрацца.

Галіна пра кожную дзяўчыну з брыгады расказвае з нейкай асаблівай цеплынёй.

— У Валі Казловай усё зраз ідзе выдатна. У школе вучыцца, важата ў падшэфным піянерскім атрадзе, а спявае — заслухаешся. І ў рабоце — прыклад.

А не ўсё так гладка пачыналася... Але тым даражэйшыя брыгадзіру цяперашнія поспехі Валі.

За Марыю Вараную радуецца. Заканчвае яна сёлета тэхнікум. А дома дачка расце. Пра Зіну Шастакову можна было б і не ўспамінаць — далёка яна ад брыгады, выйшла замуж за валгаградскага хлопца. Але Галіна хвалюецца: штосьці пісем доўга няма, як яны там уладкаваліся?

Ваню Паўлючэнку ўсёй брыгадай пісьмы ў армію пішуць. За гэты час шмат новых людзей з'явілася. Галіна прапанавала: сфатаграфуем на будоўлі і пашлем Ваню фатаграфію для знаёмства. Так і зрабілі.

Дома ў Галіны сын расце. Анатолю 12 гадоў. Нядаўна заявіў, што будзе артыстам і што вучыцца для гэтага не вельмі трэба. Увесь вечар гутарыла маці з сынам.

— Ці пераканала яго — не ведаю, — уздыхае Галіна. — Трэба ў школу зайсці, параіцца з настаўнікамі.

А ў брыгадзе таксама школьныя клопаты — чула, некаторыя пачынаюць заняtkі прапускаць. Трэба праверыць.

Яшчэ кажуць, што Надзя грошай з дому папрасіла. Да двухсот рублёў дзяўчаты зарабляюць у месяц. Толькі ў студзені скупаватыя нарады закрылі. І вось табе маеш, адразу «SOS» у вёску. Не падумала, што там яшчэ чацвёрта на руках. Трэба будзе пра бюджэт пагаварыць, паглядзець, на што грошы трацяць, параіць, як імі распарадзіцца па-гаспадарску.

У абедзенны перапынак Галіна забегла ў камітэт камсамола.

— Нормы на новы комплекс ГПА здаваць трэба? А калі трэба, дык выдзяляйце нашай брыгадзе спартыўную залу — два разы на тыдзень будзем трэніравацца.

У першы выхадны пабеглі дзяўчаты па магазінах — форму спартыўную шукаць.

...А завод расце, растуць у Мазыры новыя кварталы. На многіх аб'ектах пакінула свой аўтограф брыгада Галіны Максімовіч. У абавязацельствах на 1973 год яна запісала: выканаць гадавое заданне да 15 лістапада. Брыгадзе такі тэмп пад сілу.

Гаварылі мне, па пятах ідзе за брыгадай Максімовіч камсамольска-маладзёжная брыгада Рыты Кунгер. Спыталася пра гэта ў Галіны.

— Добрая брыгада, і брыгадзір вопытны. А што па пятах за намі, дык гэта нават цікава. Паспаборнічаем.

Яны прыехалі на будоўлю з розных гарадоў і вёсак — магілёўскія, полацкія, брэсцкія, свярдлоўскія... А калі вырасце на Прыпяці нафтаград, кожная зможа з гонарам сказаць: «Мы — мазыранкі».

Яны будавалі завод-гігант і падаравалі маладосць старажытнаму Мазыру.

Э. ЛУКАНСКАЯ

— Вось яна, наша брыгада!

МАТУЛЯ

Позняй восенню 1955 года ў чатырох-класнай вясковай школе ішлі заняткі. Раптам нехта выклікаў настаўніцу з класа. Яна хуценька выйшла, а калі вярнулася, твар яе быў засмучаны. Дзеці зразумелі: штосьці здарылася.

— Дзеці,— нягучна сказала настаўніца.— Заняткі сёння адмяняюцца...

Прыціхлыя дзеці паслухмяна пайшлі дадому. Сярод іх быў васьмігадовы Вітольд Скарульскі. Настаўніца спыніла яго, абняла за плечы... Ёй трэба было сказаць хлопчыку, што ў яго памёрла маці...

У невялікай беларускай вёсцы Кісялёва, дзе жыхары ведаюць адзін пра аднаго ўсё, разумелі, якая бяда абрушылася на сям'ю. Жонка Франца Скарульскага памёрла ад родаў, асіраціўшы дванаццаць дзяцей. Большай дачцы толькі што споўнілася шаснаццаць, меншую маці не наканавана было ўбачыць.

Старшыня калгаса параіў аддаць меншых у дзіцячы дом, старэйшых — у інтэрнаты. Але Скарульскі не згаджаўся, хацеў захаваць сям'ю. Суседзі дзівіліся яго ўпартасці: няўжо хопіць у яго на гэта сіл? У вёсцы ведалі Скарульскага як чалавека працавітага, умелага. Пракарміць дзяцей ён, вядома, пракорміць, але хто дасць ім мацярынскае цяпло і клопат?

Катажына Паўлоўская славілася на вёсцы першай танцоркай. Працавітая, вясёлая, яна не прпускала ніводнай вечарыні.

«Усё ў яе ладзілася,— успамінаюць у вёсцы.— Ад жаніхоў адбою не было. А яна ўсё марудзіла, не выходзіла замуж».

— Чаму?

Катажына ўсміхаецца:

— Мусіць, лёсу свайго чакала.

Паўлоўскія і Скарульскія сябравалі здавён. І калі асірацела сям'я Франца Вітольдавіча, першымі памочнікамі сталі Паўлоўскія, асабліва Катажына. Яна і ў печы паліла, і абед варыла, і меншанькіх да сябе забірала, пакуль бацька быў на працы, а большыя ў школе.

Дзеці Скарульскія любілі Катажыну. І аднойчы Франц Вітольдавіч пачуў, як маленькі Антон, прылашчыўшыся да яе, сказаў: «Матуля Катажына»...

Ужо год у доме Скарульскіх не гучала гэтакія слова. Аглушаны горам, што звалілася на яго, Франц Вітольдавіч, здаецца, не бачыў нічога навокал.

— Не памятаю, якая ў той год зіма была, марозная ці мяккая. Усе дні здаваліся аднолькавымі — шэрымі, цёмнымі. Бывала, ноч настае, а я радуся: яшчэ дзень мінуў...

Словы Антона нібыта разбудзілі Франца Скарульскага. Упершыню ён апамятаўся, зірнуў на дзяцей, на сябе, на Катажыну, упершыню задумаўся, чаму гэта маладая прывабная жанчына ўвесь вольны час бавіць у яго доме, вядзецца з яго дзецьмі...

Цяпер, закончыўшы справы ў калгасе, Франц Вітольдавіч спяшаўся дадому не толькі таму, што яго чакалі дзеці, але яшчэ і таму, што хацеў застаць дома Катажыну.

Разважаючы пра будучыню, ён лавіў

сябе на тым, што ва ўсіх яго планах заўсёды прысутнічае Катажына. Ён ужо не мог аддзяліць яе да сябе, але чым больш акрэсліваўся яго мары, тым больш рэзка абрываў ён сябе: «Якое ты маеш на гэта права? Хіба можна ўзваліць на плечы дарагога чалавека гэтакія цяжары?» І калі, нарэшце, ён адважыўся пагаварыць з ёй — ах, якая нялёгкая была гэта размова!..

...Зараз Катажыне сорак чатыры гады. Пушыстыя, не кранутыя сівізнай валасы перавязаны вузенькай стужкай, светлыя бровы крыху падведзены. І, пазіраючы на яе, я думаю, што калі яна і зараз такая прывабная, то якая прыгожая была шаснаццаць гадоў назад, калі да яе, дваццацівасьмігадовай, пасватаўся пяцідзесяцігадовы Скарульскі.

— Я дагэтуль не магу зразумець, як ён адважыўся зрабіць мне прапанову,— усміхаючыся, гаворыць Катажына.— Бо ведаў, што незадоўга да таго я адмовіла хлопцу, майму аднагодку. І раптам — вось табе! Я і яму спярша сказала: не збіраюся яшчэ выходзіць замуж.

Ён пайшоў тады моўчкі. А Катажына ўсю ноч не заплушчыла вачэй...

Яна ўспамінала, як зладжана ішло жыццё ў сям'і Скарульскіх, калі жывая была гаспадыня. Але ж гэта родная маці! Калі і абыдзеца крута, яе ніхто не напракне, ніхто не затоіць крыўды. А як быць той, што прыйдзе ў дом на яе месца? Дзеці ўсе такія розныя, у кожнага свой характар, свае звычкі. І яна ўяўляла сабе то гадавалую Марыю, то двухгадовую Тэрэзу, то трохгадовага Антона. Але з меншымі лягчэй. А вось як большыя? Крысціне ўжо семнаццаць, Людвігу — пятнаццаць.

Але чым больш думала яна пра дзяцей, тым лепей разумела, як прывяза-лася да іх за гэты год. Адбярэ іх зараз у яе — і ў жыцці ўзнікне пустата. І ўсё ж як адважыцца ўвайсці ў такую вялікую і складаную сям'ю?

Успамінала Катажына і жыццё сваёй сям'і. Нялёгкае жыццё. У іхняе сяло Савецкая ўлада прыйшла толькі ў 1939 годзе, а неўзабаве пачалася вайна. Яна часта чула расказы бацькі пра галодныя гады, пра цяжкую працу на гаспадара.

Адразу пасля вайны памёрла маці Катажыны. І хоць ёй тады было ўжо васьмнаццаць гадоў, яна ведала, што такое застацца без маці. Бо толькі страціўшы маці, чалавек пачынае разумець і ўсю меру сваёй адказнасці, і меру сваёй адзіноты...

Раніцай, сустрэўшы Скарульскага, Катажына сказала, што згодна стаць яго жонкай. Гэта было сёмага снежня 1956 года. А васьмага снежня яны, нікому нічога не кажучы, пайшлі ў сельсавет распісвацца.

Распісавшыся, Катажына не адразу пайшла ў дом Скарульскіх: трэба было расказаць усё сваякам. Бацька маўчаў, а цётка і сястра кінуліся з напрокамі:

— Якіх жаніхоў адпрэчыла! Сама век свой загубіла!

Катажына маўчала.

За год, што мінуў са смерці гаспадыні, у доме ўсё прыйшло ў заняпад. Дзе-

ці абнасіліся, цэлы год нічога не латалася, не цыравалася... А праз год і свой сыноч на свет з'явіўся, маленькі Томаш. Яшчэ праз год — дачка Ванда. Карацей, да дванаццаці старэйшых прыбавілася чацвёрта малодшых.

Усяго — шаснаццаць!

Катажына працавала і тынкоўшчыкам, і маляром, цагляную печ сама абліцавала вясёлай жоўтай кафляй. Хацелася адразу завесці ў доме чысціню і парадак.

— Чысціню лягчэй было завесці, чым парадак — гаворыць яна.— Які парадак, калі яны ўсе тут? Гэта ж дзеці, ім і пагуляць трэба, і пашумець. У кожнага сябры-прыяцелі. Бывала, усю хату дном дагары перавернуць. Праўда, потым самі і прыбіралі. Вось за гэтым сталом усе нашы дзеці ўрокі рабілі. Як пасядуць са сшыткамі, ну не хата — кантора! Вучыліся з ахвотай, сярэдняю адукацыю ўсе атрымалі...

Катажына Станіславаўна вымае з шафы альбомы з сямейнымі фатаграфіямі. Перада мной праходзіць доўгае і складанае жыццё вялікай і дружнай сям'і. На першай старонцы альбома фатаграфія нябожчыцы жонкі Скарульскага — яе імя вымаўляецца тут з глыбокай пашанай.

— Перад пачаткам навучальнага года мы з бацькам шлі не разгінаючыся, — расказвае Катажына.— Да першага верасня ўсім трэба новую форму. Ну і што з таго, што іх у нас шмат, хіба яны павінны горш за іншых хадзіць, — крыху з выклікам дадае яна.— Ды што казаць, год ад году лягчэй рабілася, падрасталі памочнікі...

Сапраўды, на старонках альбома ўжо не хлопчужы, а юнакі ў вайскавай форме — фатаграфіі, прысланыя з арміі. А вось і белая вясельная сукенка — адна, другая, трэцяя.

— Новыя клопаты, — гаворыць Катажына.— Як замуж ісці — да мяне, просяць парады. А гэта больш складана, чым абмыць ды накарміць, на ўсё жыццё трэба параду даць.

Яна задумваецца, прыпамінаючы штосьці, потым нягучна гаворыць:

— Зараз толькі шасцёра дома. Астатнія раз'ехаліся. Суседзі кажуць: «Ну, Катажына, цяпер табе лягчэй стала!» А я сумую... Зімою ў хаце быццам і рабіць няма чаго, дык я вось ужо дзе-вяду гадоў у школе прыбіральшчыцай працую. А то сям'я сям'ёй, а без людзей нельга. Хадзем, я школу пакажу...

Школа невялікая, у ёй усяго чатыры пакоі — класы. Нас страчае настаўніца Марыя Іосіфаўна.

— Сапраўды, — гаворыць яна, — чысціня ў нас стэрыльная. Катажына Станіславаўна не толькі мае і прыбірае школу, але і сама рамонт робіць. Два разы на год — і ў летнія канікулы, і ў зімовыя — фарбуе, беліць... А вось кветнікі, бачыце? Кветкі таксама яна завяла і дзяцей прымусіла клумбы разбіць.

— Кветкі я вельмі люблю! — хутка падхоплівае Катажына.— У мяне і ў свайм садзе кветак процьма. А вось і наш меншанькі! — з гонарам паказвае Катажына на бялявага чырванашчокага хлопчыка.— Аляксандр, Олік мы яго клічам...

— У Катажыны Станіславаўны ўсе дзеці свае, — гаворыць настаўніца сур'ёз-

на. — Калі дзеці пасля ўрокаў дадому збіраюцца, яна абавязкова прасочыць, каб і шалік быў як след завязаны, і паліто на ўсе гузікі зашпілена. А бывае, збярэ іх у садзе і казкі чытае.

— А што ж, — гаворыць Катажына. — Дзеці — яны ўсе ўвагу цэняць.

Узяўшы за руку Оліка, яна хутка ідзе наперад, а мы з Францам Вітольдавічам няспешна крочым следам.

— Прысядзібны ўчастак трыццаць сотак, — расказвае ён, — а на нашу сям'ю калгас пяцьдзсят выдзеліў. Сад фруктовы пасадзілі, ну і агарод, вядома. Калі я рос, то, паводле вядомых сялянскіх законаў, зямля і дом запісваліся на бацьку. Бацька быў у доме паўнаўладны гаспадар. Не дагодзіш — выганіць з хаты: ідзі ў батракі. Як мы баяліся яго! Без бацькавага блаславення кроку не зробіш. А цяпер дзеці незалежныя. Значыць, іначай трэба, страхам з імі нічога не зробіш. Цяпер з дзецьмі сябраваць трэба. Нібы нароўні, але каб яны ў той жа час лічыліся з тваёй думкай.

У доме стол ужо быў накрыты.

Олік пацягнуўся цераз стол, хацеў схпіць скрылёчак каўбасы, але бацька спакойна спыніў яго:

— Пачакай, маці табе пакладзе, што трэба...

Хлопчык насупіўся.

— Вось скажу ўсім, што ты мне есці не даеш... — прабурчаў ён.

— Ну што ж, гавары, — усё гэтак жа спакойна адказаў бацька. — Калі хочаш, каб людзі з цябе пасмяяліся, гавары...

І хоць сказана гэта было дабрадушна, Олік пачырванеў да слёз:

— Не буду, тата, не буду...

Гэты, на першы погляд, нязначны эпізод шмат растлумачыў мне. Хто з бацькоў не ведае, як іншы раз цяжка стрымаць раздражненне, выкліканае паводзінамі дзіцяці, як лёгка перайсці на павучальны тон, што рэдка прыносіць жаданыя вынікі. А вось у сям'і Скарульскіх гэта, відаць, удаецца...

Калі мы ад'язджалі, Скарульскія выйшлі нас праводзіць, і, паварачваючыся, я ўсё доўга бачыла, як яны махаюць услед машыне. А я думала: як часта і заслужана гаворым мы пра подзвігі працоўных і ратных. Але само слова «подзвіг» выклікае ў нас уяўленне пра нешта надзвычай выдатнае, пра гераізм, які праяўляўся ў моманты вышэйшага душэўнага напружання. І рэдка задумваемся, што аддаць найлепшую частку сваёй душы, найлепшыя гады свайго жыцця іншым людзям — гэта таксама подзвіг, няхай сабе і непрыкметны, шматгадовы і будзённы.

Мне думаецца, што рашэнне жанчыны ўзяць на свае плечы клопаты аб выхаванні дванаццаці дзяцей — подзвіг. І толькі ў краіне, дзе чалавек прывык штодня і штогадзінна адчуваць падтрымку грамадства, дзе адным з галоўных маральных законаў гэтага грамадства з'яўляецца ўзаемадапамога і ўвага да чалавека, можна адважыцца на такі подзвіг.

...Так, мы заслужана ўзнагароджваем маці, якія нарадзілі і выхавалі некалькіх дзяцей. Але якой ўзнагароды, якой падзякі заслугоўвае жанчына, якая выгадала дванаццаць дзяцей, народжаных іншай маці, выгадала так, што яны ні разу не адчулі, што яна ім не родная?..

Лідзія ЛІБЯДЗІНСКАЯ
(«Літературная газета»)

Ашмянскі раён

З матчыных рук...

Фота Н. Максімовіча.

ПРОСТА— АБАВЯЗАК

Усе маці непакояцца за мір.
Маці, у якіх ёсць сыны, за мір не-
пакояцца ўдвая.
Маці, якія самі прайшлі франтавы-
мі дарогамі, за мір непакояцца яшчэ
болей!

У Кацярыны Антонаўны Немцавай
тры сыны, два зяці, дачка Таня, ра-
стуць унукі, яна і сама дагэтуль не
знялася з воінскага ўліку, хоць... Але
пра гэта ніжэй. А пакуль так: калі ты
лічышся салдатам—адчуваеш сябе
дужым, павінен заставацца на пасту...

Мы сядзім і размаўляем у чыстым
і ўтульным пакойчыку Парэцкай уча-
стковай бальніцы. За акном кучара-
віцця бярозкі, зелянеюць акацыі і па-
лахлівыя таполі.

Кацярына Антонаўна на хвілінку
змаўкае, як бы што прыгадваючы, і
ціха кажа:

— Знаеце, я ніколі, не, ніколі не
забуду дваццаць другога чэрвеня со-
рак першага. Той дзень стаіць перад
вачмі...

Перад вачмі спярша ўсплывае сал-
дацкі палатачны гарадок у лесе—пах-
кая свежасць маладога лісця, водар
баравой сасны, птушынае рознагалос-
се, беленькія палаткі, паміж іх пасы-
паныя жоўтым пяском роўныя дарож-
кі. Потым—цяжкі бамбавозны гул,
дрыготкая пад бомбамі зямля, шалёны
кулямётны трэск над галавой. Пер-
шыя параненыя—кроў, усюды кроў...

А перад тым, якраз за год перад
тым, яна скончыла школу медсясцёр.
Працавала ў санчасці батальёна аэра-
дромнага абслугоўвання авіяцыйнага
палка. У маі полк выехаў у летнія ла-
геры—у лес, за сем кіламетраў ад
заходняй граніцы. Работы для медся-
сцёр, лічы, не было—хлопцы на зда-
роўе не скардзіліся.

Каця заступіла на дзяжурства ў
суботу раніцай. А досвіткам у нядзе-
лю палатачны гарадок разбудзілі цяж-
кія самалёты, бамбёжка.

Пачалі паступаць раненыя.

Пачалася вайна...

За тую дарогу—ад граніцы да ляс-
нога аэрадрома на Смаленшчыне, дзе
нарэшце спынілася іхняя санчасць,—
за адны толькі суткі можна было б
пасівец. Не ад страху за ўласнае
жыццё пад бомбамі і кулямі—ад таго
людскога гора, ад тых жахлівых відо-
вішчаў, якія адкрывала дарога.

Начны Мінск сустрэў іх і тут жа
праводзіў зарывам частых пажараў.
Міналі Бабруйск—аб'язджалі чорныя
варонкі на вуліцах, у горле гарэніла
дымам, пад коламі хрумсцела бітае
шкло. У Магілёве яшчэ працавалі лар-
кі, і Каця спыталася купіць што-не-
будзь з адзення, бо ехала ў тым, у
чым на дзяжурстве захапіла вайна. А
перад вачмі, як здань, як прывід ці
кашмарны сон, чэпкія і неадступныя,
усё стаялі жудасныя малюнкi дарогі,
што на сотні кіламетраў ад граніцы
стала ваеннай: на абочыне шашы над
нежывым цэлым немаўляці залам-
вае рукі і рве на сабе валасы ў адчаі
маці; на запыленым узлеску разгуб-
ленае малое будзіць і не можа разбу-
дзіць сваю маму, што пад дзікім свіст
і грукат раптам заснула і не прачы-
наецца. Усю дарогу хацелася запла-
каць—і не магла: слёз не было...

Санчасць спынілася толькі на Сма-
леншчыне.

Потым зноў была бяспрадна даро-
га на ўсход. Нарэшце павярнула яна
назад, на захад, услед за пабітымі
прышэльцамі. І быў Спас-Дзёменск.
Шмат параненых. Не спалі суткамі.

У Спас-Дзёменску побач з імі спы-
нілася і ладком затрымалася вайско-
вая часць. Вечарамі зачасціў адтуль
вясёлы старшы лейтэнант, хлопец са
Смаленшчыны, Іван Немцаў, а Каця
кожным разам ухітралася знайсці ча-
сінку, каб выбегчы да яго на спаткан-
не. Каханне прыйшло, не зважаючы
на вайну. Але адной начы непрыкмет-
на знялася і рушыла насустрач баям
вайсковая часць, паспяшаўся і шпі-
таль услед за фронтам—разышліся да-

рогі закаханых. Спатканні працягва-
ліся ў пісьмах-троххутніках.

Шпіталь следаваў за фронтам.

Ужо на роднай беларускай зямлі, у
Ваўкавыску, у Каці нарадзіўся сын.
Віктарам назвала. У Брэсце выклікаў
Кацю начальнік шпіталя, падзякаваў
за службу, сказаў:

— Столькі дарог прайшоўшы ра-
зам, нялёгка развітацца, а трэба. Зна-
чыць, так: вы, Кацярына Антонаўна,
свой абавязак перад Радзімай выканалі.
Так што начышчайце свае медалі і
збірайцеся ў дарогу—паедзеце дамоў.

— Але ж вайна яшчэ не скончыла-
ся!

— Хутка скончыцца. Да Берліна—
рукой падаць. А на вашы плечы ўскла-
даецца новы абавязак—гадаваць і вы-
хоўваць сына.

Каця развіталася з начальнікам
шпіталя, з сяброўкамі. Перад галоў-
ным хірургам Міхаілам Міхайлавічам
Шчукіным і начальнікам хірургічнага
аддзялення Нінай Аляксандраўнай
Нікіфаравай не змагла стрымаць пра-
чулай слязіны—столькі разам прой-
дзена, столькі перажыта!..

...За сотні кіламетраў адкаціўся
фронт на захад, а ў родным краі яшчэ
не развеялі вятры папалішчаў, не змы-
лі дажджы пабелку з асірацелых ко-
міноў, не высахлі людскія слёзы. Ня-
мала пралілі слёз і Каця з матуляй:
спярша прыйшла пахавальная на бра-
та Рыгора, на другога—Васіля—прый-
шла ўжо з-пад Кенігсберга. І ўсё ж
людзі жылі добрай надзеяй на хуткую
перамогу над ворагам, зварот шчас-
ця...

Ужо рослым хлопчыкам быў Віця,
калі, нарэшце, даваўся яму пазнаё-
міцца з бацькам. Івану Савельевічу
спадабаліся тутэйшыя мясціны, ён
сказаў:

— Жыццё ладзіць будзем тут...

Спярша нейкі час жылі і працавалі
ў райцэнтры. Першым занядукаў
Іван Савельевіч—болем у грудзях ад-
гукнуліся сырыя франтавыя акопы і
зямлянкі. Неўзабаве паскардзілася
на здароўе і Кацярына Антонаўна—
раней нагам сваім спачыну не знала,
ды нешта вельмі ж пацяжэлі яны. Не

У МАГІЛЁЎСКІМ НАРОДНЫМ МУЗЕІ

здагвалася яшчэ, што і ў яе гэта—водгук салдацкіх дарог.

Параіліся і прыйшлі да згоды, што цяпер ім зручней будзе жыць у вёсцы, сярод знаёмых людзей, каля сваякоў, і перабраліся назад у Парэчча. Балазе, і работа адразу ж знайшлася: Івану Савельевічу—у мясцовай МТС, Кацярыне Антонаўне—ва ўчастковай бальніцы. На тым жа годзе прыняліся будаваць свой домік.

Рос зруб, а на гародзе, збягаючы ўніз да Пічы, прымаўся маладзенькі садок.

Рос сад, і раслі дзеці—Віця, Таня, Оля, Рыгорка, Васілёк.

Адпывала ў далёка ваеннае ліхалецце, пакрысе забываліся франтавыя дарогі, цяпер бы жыць ды жыць, дык не ж—хвароба тым часам прагрэсіравала, на ўрачэбнай камісіі Кацярыне Антонаўне і Івану Савельевічу былі ўстаноўлены групы інваліднасці. Асабліва падкасіла здароўе Кацярыну Антонаўну—адмовіліся слухацца ногі, дыягназ—дэфармуемы артроз абодвух тазабедраных суставаў. Але быў абавязак—жыць і працаваць, гадаваць і выходзіць дзяцей.

Колішнія франтавікі па-ранейшаму адчувалі сябе салдатамі...

Пастарэў, асунуўся домік, і залатанай вясной Немцавы перасыпалі яго: памяншалі падваліны, перасцялілі падлогу, паднялі зруб, дабавішы знізу пару новых вяноў, белым шыферам перакрылі дах. У садзе з'явілася парэчка дамавітых вулляў.

А дзеці параслі, па свету раз'ехаліся. У руках кожнага любімая справа, старэйшыя абзаваліся сваімі сем'ямі і год пры годзе радуюць бацькоў унукамі і ўнучкамі. А штораз па вясне, па леце, а найчасцей барвовай восенню домік Немцавы спывае і звініць галасамі сыноў і зячэў, дачок і нявестак, унукаў і ўнучак. У гэту шчаслівую гаману суладна ўплятаюцца руская гаворка, украінская, беларуская. Неяк жа ўхітраюцца дамовіцца, сабрацца і прыехаць усе разам: рабочая сям'я Віктара—з Палтаўшчыны, медыцынская Таніна—з вёскі Івакі Доб-

рушкага раёна, Оліна сям'я кулінараў—з Харкава, заўтрашні музыка Рыгор—з Гомеля. І толькі дзесяцікласнік Вася на правах гаспадара завіхаецца з бацькамі ля стала.

Нацешацца Іван Савельевіч і Кацярына Антонаўна шчабятлівымі ўнучкамі, нагамоняцца мужчыны і маладзіцы—і задушэўная песня адчыніць акно ў ціхую ноч, далёка паплыве панад Піччу, і заслухаюцца вяскоўцы, па-добраму зайздросцячы суседзям, іхняму шчасцю.

У такія хвіліны кожным годам не забудзецца ў хаце Немцавых самы галоўны тост—за мір на зямлі. Як заўсёды, яго скажа гаспадыня застолля...

А раніцай, а палове дзевятай, як учора і заўчора, як і кожны дзень, з кійком у руцэ асцярожна выйдзе за веснічкі Кацярына Антонаўна Немцава і абочынай вуліцы памаленечку пойдзе да ўчастковай бальніцы, каб заняць там свой салдацкі пост медсястры. Яе ніхто не будзе падтрымліваць пад руку, праводзіць—так распарадзілася сама Кацярына Антонаўна. Катэгарычна. Салдату не патрэбны апекуны. І яе не праводзяць, інакш дужа пакрыўдзіцца. Але вясковай вуліцай будзе некуды спяшацца Андрэй Адзінец, Серафім Паўлаў, Мікола Рукавецкі ці любы іншы калгасны шафёр, і ён ці прытармозіць, дагнаўшы, ці, сустрэўшы, крута разверне аўтамашыну, адчыніць дзверцы кабіны, павітаецца і запрасіць:

— Сядайце, Антонаўна, падамчу.

— Дык ты ж мо куды па пільнай справе?

— Самая пільная справа—пільнаваць наша здароўе.—весела адкажа той і перагнецца цераз руль, каб памагчы ёй сесці.

К. ІВАНЧЫК.

Вёска Парэчча
Акцябрскі раён.

ВЫ ЧЫТАЛІ?

Ва ўсе часы мярылам грамадскага прагрэсу быў сацыяльны стан жанчыны, яе месца і роля ў сям'і. У. І. Ленін пастаянна падкрэсліваў антыўную ролю жанчыны ў рэвалюцыйным ператварэнні свету: «З вопыту ўсіх вызваленчых рухаў заўважана, што поспех рэвалюцыі залежыць ад таго, наколькі ў ім удзельнічаюць жанчыны».

Сёння савецкая жанчына—роўная і раўнапраўная ў сваім грамадстве. Ёй усё даступнае: праца, вучоба, навуковая дзейнасць. Разам з тым жанчына выконвае і толькі ёй уласцівыя функцыі—функцыі маці, гаспадыні. Як яна спалучае працу, грамадскую дзейнасць з мацярынствам? Што яе задавальняе, а што—не? Якія праблемы хвалююць?

Гэтыя пытанні абмяркоўваліся на Другім міжрэспубліканскім сімпозіуме сацыялагаў, які адбыўся ў Мінску. Выдавецтва Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна ў 1972 г. выпусціла зборнік «ВЫТВОРЧАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ ЖАНЧЫН І СЯМ'Я», які ўключае матэрыялы сімпозіума.

Кніга цікавая для шырокага кола чытачоў. Яна расказвае аб вытворчай і грамадскай дзейнасці жанчын Беларусі і іншых рэспублік, прафесійнай структуры іх занятасці, міграцыі жаночага насельніцтва БССР, бытавым становішчы жанчыны, якая працуе, і г. д. Тут знойдзеш слушныя думкі і разважанні аб тым, колькі мець дзяцей у сям'і, як распарадзіцца бюджэтам свабоднага часу. Асобны раздзел прысвечаны становішчу жанчын у сучасным капіталістычным грамадстве.

* * *

Жыла-была дзяўчынка Даната. Радавалася вясне, сонцу, сяброўкам, песням. Ды не заўсёды магла паказаць людзям сваю радасць. «Гэта грэх»,—сцвярджалі бацькі. «Кары боскае не мінеш»,—запалохвалі іхнія аднадумцы па веры. Спрабавала супярэчыць дзяўчынка—есці не давалі, білі. І тады пакінула Даната бацькоўскі дом...

Што здарылася далей, вы даведаецеся, калі прачытаеце кніжку В. Пепялява «САЮЗ ПАЧУЦЦА І ДУМКІ» (выдавецтва «Беларусь», 1972 г.). Аўтар аналізуе прычыны жывучасці рэлігійных забабонаў у асобных людзей, з трывогай піша пра дзяцей, якія трапілі пад уплыў веруючых, гаворыць аб шляхах барацьбы з рэлігійнай атрутай.

Чалавек народжаны для шчасця, і за яго зямное шчасце трэба змагацца.

* * *

«Штогод у нашай краіне заключаецца звыш двух мільёнаў новых шлюбав. У адным толькі Мінску, напрыклад, за гэты тэрмін чуюцца традыцыйнае «горка!» у дзесяці тысячх кватэр.

— Што заахвочвае вас уступіць у шлюб?—задавалі мы пытанне ў сацыялагічнай анкеце 165 парам маладажонаў у Мінскім доме шчасця і 658 парам у загсах Пінска, Маладзечна, Салігорска.

— Каханне, дружба і поўнае ўзаема-разуменне, сімпатыі, жаданне быць толькі разам,—атрымалі, як правіла, адказы.

— Якой вы ўяўляеце сваю сям'ю?—пыталі мы.

«Дружнай, шчаслівай»; «Не малой і не вялікай, але вясёлай і дружнай»; «Магчыма, не без цяжнасцей, але моцнае каханне—наша надзея і апора»—вось тыповыя адказы.

Ад усяго сэрца хочацца пажадаць усім маладым міру і згоды, шчасця на ўсе часы. І яшчэ сказаць тым, хто ўступае ў самастойнае жыццё, словамі паэта:

Каханнем даражыць умейце!

Менавіта так—«КАХАННЕМ ДАРАЖЫЦЬ УМЕЙЦЕ»—і назваў С. Лапцёнак сваю новую кніжку, якая выйшла нядаўна ў выдавецтве «Беларусь». Пачытайце яе. Пра каханне, сям'ю, абавязкі жонкі і мужа, вернасць і прыгажосць цікава разважае аўтар.

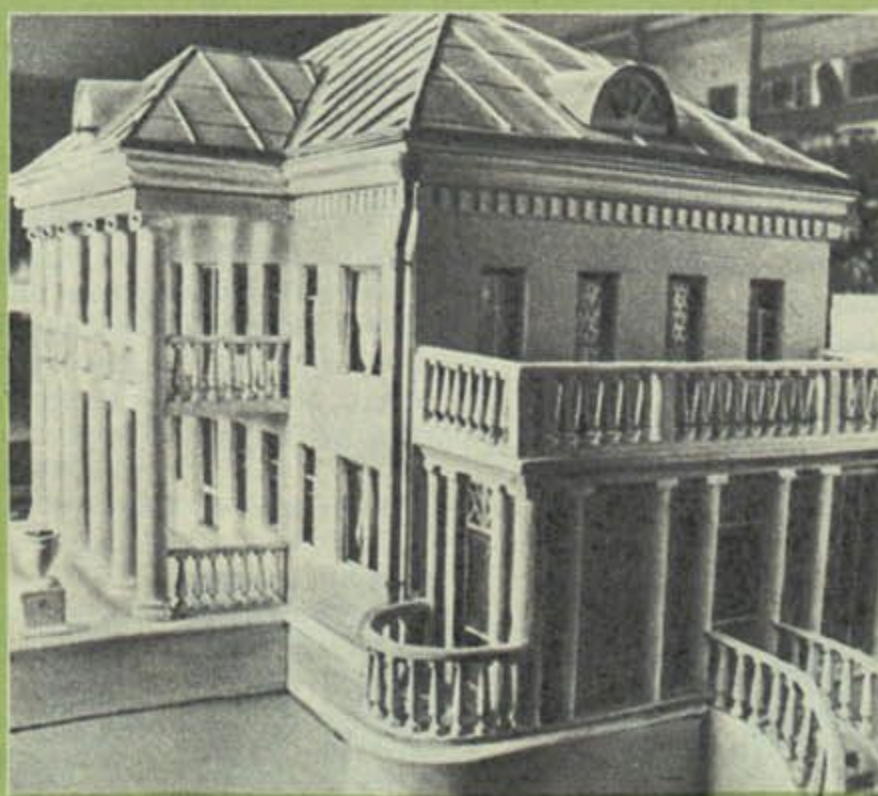
Ленін... З першых свядомых крокаў па жыцці мы паўтараем гэтае імя. Яно з намі ў вялікіх агульных здзяйсненнях і ў лёсе кожнага чалавека. Вось чаму ўсё, што мае адносіны да жыцця і дзейнасці Уладзіміра Ільіча,—бясконца дарагое для нас. Пры Магілёўскім Доме піянераў створан свой музей, прысвечаны правадыру рэвалюцыі. Тут сабраны творы жывапісу і скульптуры, дакументы і матэрыялы, кнігі і брашуры У. І. Леніна, успаміны саратнікаў—ўсяго тры тысячы экспанатаў. Пастаянна праводзяцца экскурсіі, гутаркі, сустрэчы з ветэранамі партыі і заслужанымі людзьмі вобласці. Тут павязваюць чырвоныя галштукі піянерам, уручаюць камсамольскія білеты і пашпарты, прысвечваюць у рабочыя. За гады існавання музея яго наведала больш як 130 тысяч чалавек.

1. У адной з залаў народнага музея У. І. Леніна.

2. Грамадскія экскурсаводы музея вучанцы 7 класа Таня Станкевіч (злева) і Таня Пашкевіч.

3. Макет дома-музея У. І. Леніна ў Горках, зроблены навушніцамі ГПТВ-58.

Фота М. Жалудовіча.

АПОШНЯЯ РАЗМОВА*

...Н АДЗЯ сядзела ля ложка бацькі і гладзіла яго гарачую лёгкую руку. А Канстанцін Ігнатавіч думаў пра тое, як, бясконца паскараючы хаду, задыхаючыся, імчыць па кругу секундная стрэлка яго жыцця... Цэлы год Надзя сядзіць каля бацькі, адлучаецца толькі ў гімназію. Лізавета Васільеўна бегае па ўроках. Аднак заробтку яе на ўсё не хапае. Яна пазычае, спадзеючыся, што выплацяць тыя грошы, якіх пазбавілі сям'ю так несправядліва. Але вось ужо трэці год на зыходзе, як адмянілі прыгавор, а грошай да гэтага часу няма...

У Надзін дзень нараджэння, 14 лютага, Канстанцін Ігнатавіч устаў і сядзеў за святочным сталом, вельмі худы, але памаладзелы, з яскравымі вачамі і палаючымі шчокамі... Лізавета Васільеўна і Надзя былі шчаслівыя. З кожным днём бацька набіраў сілы. Яны прыпісвалі гэта цудадзейнаму эліксіру Барыса Мадэставіча. Знаёмыя Лізаветы Васільеўны ўспаміналі шмат выпадкаў, калі безнадзейна хворыя на туберкулёз вылечваліся альясам з мёдам або свіным салам і тапленым малаком. А тут, казалі яны, сваю справу зрабіў эліксір.

Толькі ў Барыса Мадэставіча ўсё глыбей залягала складка між брывей ды адзін Канстанцін Ігнатавіч мог адчуць трывогу доктара. Сам ён ужо не памыляўся наконт свайго цудоўнага вылячэння. Баяўся толькі, ці захаваюць сябе ад страшэнных мікробаў жонка і дачка...

Надзя яшчэ сядзела за ўрокамі, калі бацька папрасіў дапамагчы яму перайсці на ложак. Надзя хуценька падставіла сваё плячо.

— Пасядзі са мною, — папрасіў бацька.

Канстанцін Ігнатавіч паклаў сваю руку на руку дачкі. Надзя адчула, як рука ўздрыгвала.

— Табе холадна, татачка?

— Накрый мяне лепш, ластаўка. На дварэ мароз?

— Не, не, падае снег, нейкі несапраўдны, цёплы. Сняжынкі падаюць і растаюць. І ўся зямля пакрыта льдзінкамі-кропелькамі, ну быццам замерзлымі слязьмі. Смешна, праўда? Зусім не падобна, што канец лютага. Хутка вясна. А наш настаўнік па французскай мове гракоў ужо бачыў. — Надзя гаварыла і гаварыла безупынку, імкнучыся мець вясёлы выгляд. Аднак на душы становілася ўсё цяжэй.

— Ну, калі гракі прыляцелі, значыць, вясны не мінеш, — сказаў бацька.

— І мы паедзем ва Уфу, будзем піць там кумыс. Ён вельмі смачны. Вельмі.

— Так, мусіць, смачны, — Канстанцін Ігнатавіч гаварыў цераз сілу.

— Татачка, табе цяжка размаўляць, можа лепш памаўчым? Я запалю лямпу?

— Не. Так лепей. Я хачу табе сказаць, што праз тры гады ты скончыш гімназію, станеш дарослай. Пастарайся перамагчы сваю сарамлівасць. Ідзі ў жыццё смела. Не мірыся са злом... Я многае не паспеў зрабіць... многае не зразумеў... Пасля гібелі Андрэя Патэбні я не знайшоў сябра, я не знайшоў тых сяброў, з якімі павінен быў ісці далей. Сем гадоў блукання па пакутах адарвалі мяне ад сапраўднага жыцця... І гэтая хвароба... Беражы нашу маму...

Надзя маўкліва гладзіла бацькаву руку. Яна не ведала, што адказаць і ці трэба адказваць. Яна бачыла, як спяшаецца бацька, баючыся не паспець.

— Выбірай, Надзейка... сяброў смелых... чыстых... бескарыслівых... здольных служыць людзям...

Прышла Лізавета Васільеўна з урока... Яна паглядзела на Канстанціна Ігнатавіча і раптам усё зразумела. Але імкнулася не падаць выгляду. Пайшла на кухню. Падрыхтавала піццэ. Рукі дрыжэлі, і так страшна было адлучыцца ад яго хаця б на хвілінку. Вярнулася ў пакой, адправіла Надзю спаць.

...Вузкая палоска святла падае з татавага кабінета на ложак

* Заканчэнне. Пачатак у чацвёртым нумары.

маці. Плечы яе ўздрыгваюць. Надзя падышла да маці і лягла побач з ёю. Маці прыціснулася гарачай мокрай шчакой да шчакі дачкі, яны моцна абняліся і ляжалі моўчкі, не спускаючы вачэй з самага дарагога для іх чалавека, якога яны абедзве любілі больш за жыццё і кожная па-свойму.

— Надзя, Надзейка, — пачуўся поўны адчаю шэпт маці. — Хадзем да таты.

Абедзве ціхенька падышлі да ложка. Канстанцін Ігнатавіч дыхаў хрыпла, цяжка, з рота бег струменьчык крыві. Лізавета Васільеўна сурвэткай выцірала яму рот, улівала лыжачкай лімоннае піццэ. Хворы задыхаўся, лавіў ротам паветра... Надзя не магла стрымаць рыданне. Маці ўзяла яе за руку:

— Спакойна, мая дачушка, наш тата адыходзіць. Не трэба яго засмучаць у гэты час.

Лізавета Васільеўна трымала запясе мужа, адчувала, як рабілася ўсё танчэйшай і раставала нітка пульса. І вось яна знікла. Тузанулася яшчэ раз, другі і парвалася. Смяротная бледнасць залівала твар Канстанціна Ігнатавіча. Лізавета Васільеўна закрыла яму вочы і павалілася на дыван ля ложка.

У акно білася мокрая мяцеліца.

«ВУЧЫЦЕСЯ САБОЙ УЛАДАРЫЦЬ!»

Халодным, дажджлівым лістападаўскім днём Надзя і Саша ішлі па Неўскаму праспекту, схаваўшыся пад адным парасонам... З Лігаўскага праспекта на Неўскі нібы выплэскваліся групы студэнтаў. Яны запоўнілі тратуары і брукаваную частку вуліцы. Яны былі ўсхваляваныя, гучна перагаварваліся і азіраліся назад, быццам за імі нехта гнаўся. А за імі і сапраўды гналіся. Конныя жандары выцеснілі іх з Лігаўскага праспекта, а насустрач ім, з боку Садовай, рухаліся атрады паліцыі і казакі. Наперадзе студэнтаў крочыў высокі юнак з шапкай цёмных, густых валасоў, якія ад дажджу віліся яшчэ больш. Цёмныя вочы былі змрочныя і разам з тым поўныя рашучасці.

Студэнты, убачыўшы сустрачных казакаў з шашкамі напачатку, спыніліся ў нерашучасці.

— Наперад, сябры! — крыкнуў юнак, змахнуў даланёю з твару кроплі дажджу і разам з імі быццам умыўся бадзёрасцю...

— Што гэта? — спытала Саша ў нейкага студэнта, калі абедзве дзяўчыны апынуліся ў іх натоўпе.

— О, мадэмуазель, — усхвалявана адказаў студэнт, — сёння вялікі дзень, сёння дзень памяці Дабралюбава Мікалая Аляксандравіча. Чулі пра такога?

— Не, — прастадушна адказала Надзя. — Хто ён быў?..

— Чуеце, мадэмуазель, гэта быў геніяльны юнак. Можна і сярод нас таксама ёсць такі, але мы яго не ведаем. Можна вось той, што ідзе наперадзе, — звярніце ўвагу, як гараць яго вочы, — будзе такім... Яго завуць Ульянаў. Аляксандр Ульянаў... Да пабачэння, мадэмуазель. Зайдзіце вось у гэтыя дзверы. Вам не трэба заставацца сярод нас.

...Ці хвалявалася Надзя, калі ішла здаваць экзамены за гімназійны курс? Не. Была цяжкая абыхавасць. Што зменіцца ў яе жыцці, калі яна набярэ ачкі не на залаты, а на сярэбраны медаль або наогул на атэстат сталасці? Як прымяніць свае веды? Каму яны патрэбны?..

Здаўшы апошні экзамен, як і ўсе папярэднія, на «пяць», Надзя ішла дадому з палаючай галавой... Вечарам у Надзі паднялася тэмпература, і яна захварэла.

Лізавета Васільеўна сядзела ля ложка дачкі, услухоўвалася ў яе малазразумелыя словы і адчувала: дзяўчыну нешта мучыць. «Вучыцеся сабой уладарыць!.. Вучыцеся сабой уладарыць!..»

Калі Надзі стала лепш, прыйшлі сяброўкі, расказалі, як прайшоў выпускны бал, як урачыста аб'явіла папярэдняе гімназіі княгіня Абаленская аб прысуджэнні ёй, Надзі, залатога медала і як усе, не шкадуючы, пляскалі ў далоні. Потым, па-

3. ВАСКРАСЕНСКАЯ

ПАРОЛЬ — НАДЗЕЯ

сля малебна, у кабінце княгіні быў накрыты для выпускніц стол. Пілі шакалад і елі вельмі смачнае міндальнае пячэнне.

А Надзя радавалася, што свой залаты медаль яна будзе атрымліваць у будзённых абставінах, што ёй не трэба спяваць «Боже, цара храни». Цара яна ненавідзела!..

Залаты медаль Надзі ўручала княгіня Абаленская, маленькая, худзенькая жанчына з белымі валасамі, якая заўсёды апраналася ў чорнае.

Яна пацалавала Надзю ў лоб, працягнула ёй папку з дыпламам, прышпіліла да беллага, «параднага» фартуха залаты медаль.

— Вы былі гонарам гімназіі, дзіця маё! Я раю вам паступаць у восьмы клас. У вас ёсць усе даныя, каб стаць выдатнай хатняй настаўніцай.

Надзя схіліла галаву ў знак згоды. Так, яна будзе вучыцца ў восьмым класе, куды прымаюцца лепшыя вучаніцы і дзе рыхтуюць гувернантак і хатніх настаўніц.

Абаленская паклала рукі на плечы сваёй любімай вучаніцы, заглянула ёй у вочы і зразумела яе стан.

— На жаль, дзіця, далей дарога жанчынам закрыта.

ДЗІЎНЫ НАРОД

І зноў надышло першае сакавіка. Быў 1887 год. Позна ўвечары ў кватэру Крупскіх пастукалі...

— Хто там? — Лізавета Васільеўна прыклала вуха да дзвярэй.

— Барыс Мадэставіч. Калі вы яшчэ не клаліся спаць, адчыніце.

Лізавета Васільеўна павярнула ключ. Прафесар быў збялелы.

— Што здарылася? Кажыце хутчэй! — Голас у Лізаветы Васільеўны зрываўся.

— Арыштавалі нашых студэнтаў. Пяць чалавек. — Прафесар зняў капялюш, павесіў футра і, цяжка абапіраючыся на кій, пайшоў у пакой.

— За што арыштавалі? — спытала Надзя.

— Кажуць, рабілі замах на цара.

Лізавета Васільеўна хадзіла па пакой, хутаючыся ў хустку.

— Няшчасныя маці!

— На гэты раз прамахнуліся? — спытала Надзя.

— Не, не паспелі кінуць бомбу. Відаць, нехта іх выдаў...

— Шкада, што не паспелі кінуць! — вырвалася ў Надзі, і Лізавета Васільеўна з трывогай паглядзела на дачку.

«Не дай божа!» — у думках перахрысцілася маці.

Прафесар выцер насоўкай высокі лоб...

— Дзіўны народ гэтыя рэвалюцыянеры. Усе таленавітыя людзі і самі ўсоўваюць галаву ў пятлю. Кібальчыч быў выдатны інжынер і разам з тым таленавіты хірург. Змайстраваў бомбу, якую быў забіты Аляксандр II. І, уявіце сабе, седзячы ў Петрапаўлаўскай крэпасці, ведаючы, што яго павесяць, працаваў над нейкімі чарцяжамі сканструяванага ім самім лятальнага апарата. Або вось зараз. Ульянаў Аляксандр. Я яго ведаю па кафедр. Ён народжаны для навукі: глыбокі аналітычны розум, здольнасць абагульняць. Студэнт, які атрымаў за курсавую работу залаты медаль, — гэта ж гатовы прафесар. І ён пайшоў з бомбай на Неўскі, каб кінуць яе пад ногі цара, ведаючы, што яго чакае шыбеніца...

...Дзяўчаты былі абураны на Талстога. Яны пісалі яму пісьмы, поўныя крыўды за тое, што Талстой не верыў у іх сілы і здольнасці, не прызнаваў за жанчынай права на грамадскую працу. І Талстой апублікаваў свой адказ дзяўчатам, які адразу стаў вядомы як адказ «тыфліскім паненкам». Леў Мікалаевіч заклікаў паненак, якія набылі веды, падзяліцца гэтымі ведамі, «вярнуць іх назад таму народу, які выхаваў нас». Ён прапанаваў дапамагчы выдаўцам кніг для народа, і ў першую чаргу Сыціну, выпраўляць або наогул перарабляць дрэнна напісаныя або дрэнна перакладзеныя кнігі. Тым, хто пажадае, ён абяцаў выслаць такія кнігі...

Надзя села за пісьмо.

«Шматпаважаны Леў Мікалаевіч, — пісала яна. — Вы, у Вашым адказе на зварот да Вас тыфліскіх паненак з просьбай аб справе, кажаце, што ў Вас ёсць для іх справа — выпраўленне на колькі магчыма кніг, якія выдае для народа Сыцін.

Можна Вы дасце магчымасць і мне прыняць удзел у іхняй працы.

У апошні час з кожным днём я ўсё больш адчуваю, колькі працы, сіл, здароўя каштавала многім людзям тое, што я да гэтага часу карысталася чужой працай. Я карысталася ёю і частку часу траціла на набыццё ведаў, думала, што імі я прынясу потым якую-небудзь карысць, а цяпер я бачу, што тыя веды, якія ў мяне ёсць, нікому неяк не патрэбны, што я не ўмею прымяніць іх да жыцця...

Я ведаю, што справа выпраўлення кніг, якія будуць чытацца народам, справа сур'ёзная, што на гэта мне патрэбна шмат ведаў і ўмення, а мне 18 гадоў, я так мала яшчэ ведаю...

Але я звяртаюся да Вас з гэтай просьбай таму, што думаецца, можна любоўю да справы здолею як-небудзь дапамагчы сваёй няўмеласці і няведанню.

Таму, калі магчыма, Леў Мікалаевіч, вышліце і мне адну, дзве такія кнігі, я зраблю з імі ўсё, што змагу. Лепш за іншае я ведаю гісторыю, літаратуру...

Н. Крупская.

Мой адрас: Пецябург. Вугал Знаменскай і Італьянскай вуліц, дом 10/28, кв. 47. Надзеі Канстанцінаўне Крупскай».

У МАЙСКІ ДЗЕНЬ

Нарэшце прыбыла чакаемая з такім нецярпеннем заказная бандэроль са зваротным адрасам: Ясная Паляна, Тульскай губерні, Л. М. Талстой. Гэта быў пераклад кнігі Аляксандра Дзюма-бацькі «Граф Монтэ-Крыста». Усе душэўныя хваляванні, усе крыўды на Талстога былі забыты. Даручэнне самога Льва Мікалаевіча! Але ці справіцца яна з ім? Ці хопіць яе ведання французскай мовы, каб зверыць літаратурны пераклад? Французскую выдатна ведае Лізавета Васільеўна, але Надзя хоча выканаць цяжкую справу сама, выпрабаваць уласныя сілы.

— Можна зоймешся «Графам», калі скончыш восьмы клас? — далікатна пацікавілася Лізавета Васільеўна.

— Не, не, я падрыхтуюся да экзаменаў, а па вечарах буду вывараць, правіць пераклад «Монтэ-Крыста»...

Восьмага мая Надзя здавала матэматыку. Атрымала выдатную адзнаку і вясёлая імчалася дамоў, каб засесці за свайго «Графа». На рагу Ліцейнага праспекта хлопчык, размахваючы пачкам лістовак, выкрыкваў: «Урадавае паведамленне! Купляйце ўрадавае паведамленне аб пакаранні дзяржаўных злачынцаў». Надзя працягнула хлопчыку манетку. «Сёння пакараны смерцю праз павешанне Шавыроў, Генералаў, Ульянаў...» Надзя прыхілілася да мураванай сцяны. Яна спала ў сваім цёплым ложку, калі на святанні пяцёра юнакоў паднімаліся на эшафот, і кат накідаў ім на шыі петлі. Вось бы пераняць у іх высокія пачуцці, гатоўнасць да подзвігу...

І вось скончаны восьмы клас. Надзя атрымала вышэйшую адзнаку і дыплом «хатняй настаўніцы». Вечарам сабраліся ў кафэ «Нява», каб адзначыць канец вучэння. Дзяўчаты прыйшлі ў капялюшыках, косы былі падабраны па модзе ў грэчаскі вузел на шыі... Адна толькі Саша Грыгор'ева прыйшла ў чорным. «Гэта жалоба па маіх братах па ідэі, і я буду насіць яе заўсёды...» Люба Пляшчэва прынесла дзяўчатам па галінцы белага бэзу. Лёля Крупская, Ніна Герт здаваліся шчаслівымі. Дзяўчаты выпілі па кубку шакаладу з пірожнымі і пайшлі на набярэжную Нявы.

«Што нас чакае ў жыцці?», — пыталі яны адна адну. І хоць вельмі змрочна было навокал, маладосць не можа існаваць без надзеі, а надзеі заўсёды светлыя. Пароль юнацтва заўсёды — «Надзея!»

Вочы Сашы былі трывожныя:

— Наперад скажу: не будзе нам шчасця. Павыходзім замуж, народзім дзяцей, навучымся плёткам, крывадушнасці, мужы нас будуць ашукваць, і на старасці скажам: ну што ж, жыццё пражыта, і не было ў ім светлых дзён, — толькі і будзем успамінаць адну гімназію.

Колькі горычы было ў словах Сашы!

— Не, не, — запярэчылі сяброўкі.

Люба Пляшчэва абуралася:

— Калі ні ў што светлае не верыць, не верыць нават у свае сілы, то і жыццё тады нельга.

— Навокал змрок, Расія ператварылася ў могілкі, а мы — нібы тая галінка белага бэзу на гэтых могілках. — Саша кінула кветкі пад ногі ламавога каня, які цягнуў цяжкі воз.

Дзяўчаты замерлі, чакаючы, калі вялізны капіт растопча кволяныя кветкі. Але конь пераступіў іх. І тут жа вялізнае кола расціснула галінку, зраўняла яе з брудным брукам.

— Навошта ты так зрабіла? — з адчаем пыталі сяброўкі.

— Гэта наш лёс, — са злой абыякавасцю сказала Саша.

Надзі было балюча за сяброўку.

— Я так не хачу, я хачу дзейнічаць, прыносіць людзям карысць, я навучуся гэта рабіць. Сябар майго бацькі сказаў мне, што трэба запаліць факел, які будзе палаць вечна, які будзе свяціць людзям. Я буду шукаць гэтую магчымасць.

Ніна Герт, якая маўкліва сачыла за спрэчкамі, сказала:

— Дзяўчаткі, лепш паслухайце старую індыйскую казку, якую раскажаў мне тата.

Аднойчы дзве жабы трапілі ў збанок са смятанай. «Якое страшэннае балота! — усклікнула адна з іх. — Адсюль нам не выбрацца, мы загінем!» «Не, — запярэчыла другая. — Я хачу жыць, і мы прыдумаем, як вылезці з гэтай багны». «Усе твае намаганні будуць дарэмна. У такім балоте нам не даводзілася бываць. Бывай, сяброўка», — сказала жаба-песімістка і, падняўшы лапкі, апусцілася на дно. «Дурная», — сказала другая жаба, аптымістка. Яна пачала старанна перабіраць лапкамі, імкнучыся выбрацца са збанка, і так старанна і ўпарта працавала, што нарэшце збіла масла. Ускочыла на яго і выбралася са збанка... Таму, дзяўчаткі, адсюль мараль: давайце збіваць масла, — сказала Ніна.

Усе засмяяліся і павесялелі. Надзя ўзяла пад руку сваю непаслухмяную Сашу.

— І сапраўды, трэба збіваць масла. Чаго-небудзь у жыцці мы даб'ёмся. Будзем шукаць, будзем шукаць...

НУМАР ВЫПУСКАЎСЯ ПАД БАМБЁЖКАЙ

Хто яна, гэта мілавідная дзяўчына? Яе партрэт прыцягвае ўвагу наведвальнікаў Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Ці жывая? Як склаўся яе лёс?

Камуністка Наталля Канстанцінаўна Лагвіна жыве і працуе ў Брэсце. Яе баявыя подзвігі і самаадданая праца ў мірны час адзначаны ордэнам Айчыннай вайны I ступені, медалямі «За адвагу», «За абарону Масквы» і многімі іншымі ўрадавымі ўзнагародамі. А лёс свой на ўсё жыццё звязала з абласной газетай «Заря». З той памятнай для яе вясны 1943-га, калі...

Вярстальшчыца Брэсцкай абласной друкарні А. Юзэфовіч, карэктар Н. Фаміна, Н. Лагвіна і вярстальшчыца А. Чучкова знаёмяцца з адным з нумароў падпольнай газеты «Заря».

Фота Я. Макаруча.

«У АТАКУ,
ЗА МНОЙ!»

— Я камсамолка і павінна быць там, дзе вырашаецца лёс Радзімы, — гарача гаварыла дзяўчына. — Тысячы такіх, як я, ужо на фронце. Чаму мне нельга?

— Вы яшчэ зусім маладая, і на фронт я вас не пашлю, — паўтараў ваенком.

Але Соня настойвала на сваім. Як гэта ёй, медыцынскай сястры, і раптам закрыта дарога на фронт?!

— Зразумейце, не ў вашых сілах у 17 гадоў выцягваць з бою параненых!

Ваенком зноў прайшоўся па кабінету, сеў за стол, закурыў. Зноў злавіў яе ўмольны погляд.

— Добра, адпраўлю ў дзеючую армію, але я ўпэўнены, што вас вернуць.

— Не вернуць! — рашуча сказала яна, — абавязкова прымуць.

Ужо ў другой палавіне ліпеня 1941 года дзяўчына са Случчыны Соня Кунцэвіч прыняла баявое хрышчэнне. Батальён, у якім яна служыла, вёў абарончыя баі. Адступаючы, воіны змагаліся за кожны кавалачак зямлі, за кожную вуліцу, за кожны дом. Рукі бялявай сястрычкі перавязвалі параненых. Аказаўшы першую

— Ды прачніся ты, Наташа, паглядзі...

Я нахілілася да ілюмінатара. У густой сіняе ночы маленькімі маякамі далёка ўнізе прызыўна мігцелі вогнішчы. На Альбінскім партызанскім аэрадроме нас чакалі байцы з Палескага злучэння народных месціўцаў.

— Чамаданы ў вас маленькія, а рукі абрываюцца, — сказаў адзін з тых, хто нас сустракаў. — Ці не жалезам набітыя?

— Адгадалі, — кажу, — так і ёсць — жалезам.

Перад тым як нас рашылі закінуць у тыл ворага, мне даручылі ўкамплектаваць друкарню. Шрыфт і партатыўная друкарская машына, зробленая на адным з маскоўскіх заводаў, змяшчаліся ў невялічкіх чамаданах.

Пасля кароткага адпачынку група партыйных і газетных работнікаў, што прыбыла па заданню ЦК КПБ, у суправаджэнні мясцовых патрыётаў рушыла на захад.

Калі дабраліся да месца прызначэння, я адразу ж разгарнула сваю друкарню. На чатырох убітых у зямлю калах, як на падстаўцы, размясцілася наборная каса, побач — паходная друкарская машына.

На ўсё жыццё запомніла, як набрала і надрукавала ў лесе першы нумар падпольнай абласной газеты «Заря». Гэта было напярэдадні Першамайя. Хіба можна забыць поўныя радасці вочы лясных байцоў, віншаванні, словы падзякі!

Ішлі дні, тыдні, месяцы. Газета заваявала шырокую папулярнасць. Усе яе работнікі на чале з рэдактарам ездзілі і хадзілі па сёлах, пабывалі ў большасці партызанскіх атрадаў, давалі ў чарговія выпускі самую свежую інфармацыю.

«Заря» ўвесь час публікавала на сваіх старонках заметкі і пісьмы. Нам пісалі ўсе камандзіры і палітработнікі брыгад і атрадаў: аб дзёрзкіх баявых аперацыях, аб сябрах-таварышах. Да нас ішлі поўныя горычы пісьмы мірных жыхароў, што стагналі пад фашысцкім ярмом.

Над загалоўкам газеты стаялі словы: «Смерць нямецка-фашысцкім акупантам!», а ў правым верхнім кутку: «Прачытай — перадай другому». І людзі, якія прагнулі пачуць праўду, даведацца пра становішча на фронце зачытвалі «Зарю», што называецца, да дзірач. Пспех друкаванага слова быў велізарны. Праз сувязныя газеты трапляла нават у Польшчу.

Штаб Брэсцкага злучэння і рэдакцыя «Зари» базіраваліся недалёка ад Спораўскага возера ў Бярозаўскім раёне. Апрача абласной газеты, мы друкавалі лістоўкі, звароты да насельніцтва, зводкі Саўінфармбюро і раённую газету «Полымя».

Спораўская зямля... Возера, балота, лясы. У суровыя гады вайны гэты край стаў партызанскай зонай, наводзіў жах на ворага. Яркая старонкай у летапіс свяшчэннай барацьбы беларускіх партызан увайшла бітва на берагах невялікай палескай рэчкі Драгубужка. Байцы пад камандаваннем камбрыга Н. Бабкова цэлы тыдзень стрымлівалі націск ворага. Ні артылерыйскі і мінамётны агонь, ні ўдары з паветра, ні ярасныя атакі эсэскаўскіх галаварэзаў не зламалі жалезнай стойкасці савецкіх патрыётаў. Я з радасцю набірала ў газету такія паведамленні. Іх паступала ўсё больш і больш. Хадзілі легенды пра адважнага падрыўніка Натана Лікера, які пусціў пад адхон

больш як два дзесяткі фашысцкіх эшалонаў, пра смеласць сакратара падпольнага абкома камсамола Фёдора Рома, які асабістым прыкладам вёў у бой маладых партызан.

Свіст куль, грукат выбухаў. І да гэтага прывыкаеш. Часта нам даводзілася мяняць дыслакацыю, бывала, што адзін нумар газеты набіраўся ў розных месцах. Аднойчы ў час блакады авіябомба ўпала за нейкія 15—20 метраў ад таго месца, дзе я вярстала газету. На шчасце, усё абышлося добра — бомба ўпала ў балота і не ўзарвалася. Наш рэдактар Васіль Фёдаравіч Калібераў пасля налёту фашысцкіх сцягвятнікаў на газеце, пасланай у Маскву, напісаў: «Нумар выпускаўся пад бамбёжкай...»

А неўзабаве мы пачулі грамавыя раскаты гармат Савецкай Арміі. Разам з яе перадавымі часцямі 28 ліпеня 1944 года калектыў «Зари» ступіў у Брэст. І першымі клопатамі нашымі было выданне газеты. Але фашысты пры адступленні ўзарвалі друкарню. Друкарскія машыны былі пашкоджаны, шрыфт рассыпаны, будынак напалову разбураны. Без сну і адпачынку працавалі мы, і 1 жніўня ў вызваленым Брэсце чыталі свежы нумар «Зари».

Дырэктарам абласной друкарні назначылі мяне. Самай вострай праблемай тых дзён стала падрыхтоўка кадраў. Мне прыемна, што ўчарашнія мае выхаванцы — вярстальшчыца А. Чучкова, наборшчыца Р. Шаблоўская, пераплётчыца Л. Чумакова, друкар І. Каральчук і іншыя сталі ўдарнікамі камуністычнай працы, выдатнымі майстрамі сваёй справы.

Сёння ў тых месцах, дзе трыццаць гадоў назад нарадзілася наша падпольная газе-

Н. К. Лагвіна ў дні вайны.

та, б'ецца магутнае сэрца Бярозаўскай ДРЭС. Новае жыццё прыйшло ў Прыбужжа. Новыя песні спяваюць людзі, я люблю гэтыя песні. Але люблю і старыя, дарагія і блізкія сэрцу: «Ой, бярозы ды сосны» і пра тое, як спявае ў зямлянцы гармонік. На сустрэчах з моладдзю раскажваю пра партызанскую «Зарю», пра сумесную працу ў 1941—1942 гадах з Міхасём Лыньковым, Кандратам Крапівой, Максімам Танкам, Петрусём Броўкам, Піменам Панчанкам, Ільёй Гурскім і Давідам Пінхасікам у газеце палітупраўлення Заходняга фронту «За Савецкую Беларусь», пра незабыўны палёт у глыбокі тыл ворага, скачок у ноч...

Наталля ЛАГВІНА, выпускаючая брэсцкай абласной газеты «Заря»

дапамогу, яна выносіла іх у бяспечнае месца.

Міналі дні, месяцы. Не навічком ужо лічылі Соню, а абстраляным, бывалым салдатам. Але ў адным з баёў падцерагла варожая куля. Цяжкае раненне. Шпіталь. Урачы вылечылі яе, паставілі на ногі.

Лета 1942 года. Вораг ірвецца да Сталінграда. Ідуць баі на Паўночным Каўказе. Туды, у асобную Чарнаморскую групу войск, на пасаду камандзіра санітарнага ўзвода стралковага батальёна атрымлівае назначэнне лейтэнант медыцынскай службы Соф'я Кунцэвіч.

Самае цяжкае выпрабаванне выпала на яе долю ў адным са жнівеньскіх баёў. Вораг атакаваў зноў і зноў, каб пацягнуць нашы часці, якія замацаваліся на адной з гор. Але ўсе спробы не далі поспеху. Тады нямецкае камандаванне кінула ў бой артылерыю і авіяцыю. Ад разрываў бомб і снарадаў стагнала зямля. Пасля абстрэлу і бамбёжкі ў наступленне пайшла пяхота.

Нашы воіны стрымлівалі націск праціўніка. Вось скошаны кулямётным аг-

нём першы ланцуг атакуючых. Але на змену ўзнямаецца новая лавіна. Радзюць рады нашых байцоў. Шмат параненых, забітых. Падае забіты куляй камісар батальёна. Выйшаў са строю апошні кулямётны разлік. Да кулямёта кідаецца камандзір батальёна. Зноў ажывае агнявы пункт. Але ненадоўга. Лейтэнант Кунцэвіч бачыць, як павольна спаўзае ў траншэю цела камбата. Ён цяжка паранены. Зірнула навокал — нікога з камандзіраў.

— У атаку, за мной! — гучна скамандавала яна.

Кароткі бой. Наступленне ворага спынена. Яшчэ некалькі разоў атакавалі фашысты нашы пазіцыі. Але бясстрашныя воіны пакляліся не адступаць ні на крок. І не адышлі, пакуль не прыбыло падмацаванне. Доблесць і мужнасць лейтэнанта Соф'і Адамаўны Кунцэвіч у гэтым баі былі высока ацэнены: яна была ўзнагароджана ордэнам Чырвонага Сцяга.

...Усё перамяшалася ў пыле і парахавым дыме. Соня перапаўзала ад аднаго

параненага да другога, перавязвала, старалася ўкрыць. Але раптам вакол зрабілася цёмна. Больш яна нічога не памятала.

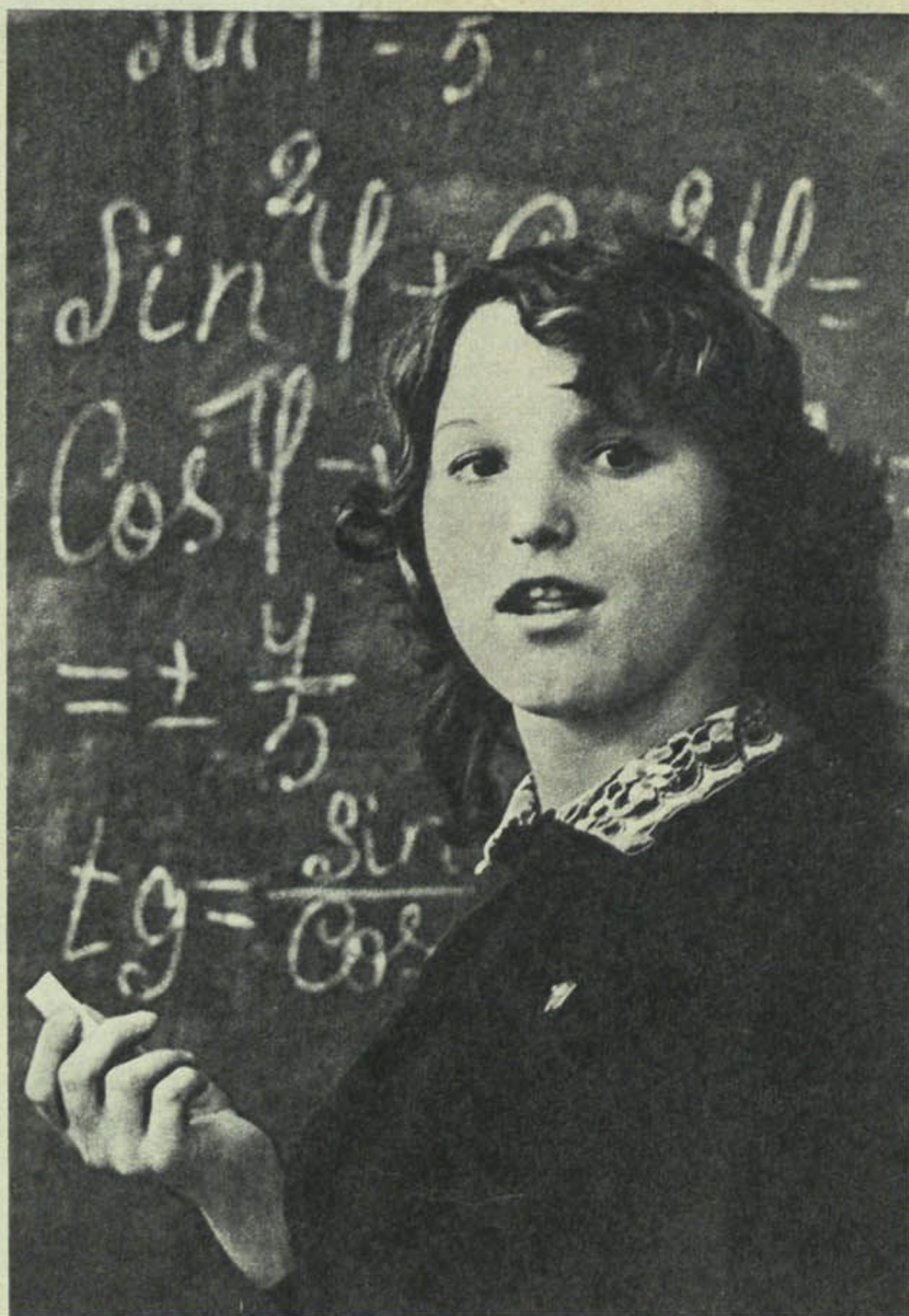
Кантузія вывела са строю надоўга. Амаль год праляжала Соня ў шпіталі. Але малады арганізм перамог. Урачы ўгаворвалі застацца ў шпіталі. Але дзе там! І слухаць не хацела.

— Толькі на фронт! — заявіла яна.

Зноў баі і паходы. Савецкія воіны вызвалялі родную зямлю. Разам з імі з сумкай на плячы крочыла выхаванка Ленінскага камсамола, цяпер камуністка Соф'я Адамаўна Кунцэвіч. Колькі жыццяў выратавала бясстрашная патрыётка, колькі бацькоў вярнулася да сваіх дзяцей, колькі сыноў — да сваіх маці! Да ордэна Чырвонага Сцяга прыбавіліся яшчэ ордэн Чырвонай Зоркі, медалі, якімі Радзіма адзначыла яе ратны подзвіг...

Цяпер С. А. Кунцэвіч загадвае бібліятэкай Беларускага тэхналагічнага інстытута імя С. М. Кірава. Цяняць і паважаюць яе ў калектыве.

Е. ЛЬВОВІЧ.

РУКАМИ ЗАЛАТЫМИ НАЗАВУЩЬ...

Фотанарыс У. Вяхоткі.

...Яны приходзяць сюды адразу ж са школьнай парты, приходзяць ціхія, нясмелыя. Гэта не школа, дзе яны адчувалі сябе як дома. Але гэта і школа таксама — прафесіянальна-тэхнічнае вучылішча № 11. І тут урокі, класы, настаўнікі. Толькі зусім іншыя ўрокі. Гэтых маладзенькіх дзяўчатак, якія прыехалі з усёй рэспублікі, навучаць тут рабочым прафесіям. Яны стануць ткачыхамі, стужачніцамі, роўнічніцамі, прадзільшчыцамі... Камвольны камбінат у Мінску ўжо чакае іх.

А пакуль што дзяўчаты, іх у гэтым вучылішчы 700, асвойваюцца, прывыкаюць. Як і ў школе, займаюцца спортам, удзельнічаюць у самадзейнасці, як і ў школе — вучацца. Каб і сапраўды іх рукі, рукі маладыя, неўзабаве назвалі залатымі рукамі майстроў.

Таня Пучкоўская набывае і прафесію і веды. Апрача вучылішча, яна наведвае 9-ы клас школы рабочай моладзі.

— Ад сённяшняга дня ты — рабочы чалавек...

У клубе заўсёды весела...

КУБА — СВАІМ ДЗЕЦЯМ

Калі пасля перамогі рэвалюцыі Куба стала на новы шлях сацыяльнага развіцця і стварыла новую сістэму аховы здароўя, дзяржава аддала асаблівую ўвагу ахове здароўя маці і дзіцяці. Да рэвалюцыі большасць жанчын раджала ва ўбогіх хатках, хваробы і галеча пагражалі жыццю маці і дзіцяці. Адным з першых мерапрыемстваў, ажыццёўленых пасля рэвалюцыі, было будаўніцтва бальніц і падрыхтоўка акушэрак для медыцынскіх устаноў. Цяпер 85 працэнтаў родаў адбываюцца ў радзільных дамах.

Цэнтры мацярынства

Для жанчын, якія жывуць у цяжкадаступных мясцінах або вельмі далёка ад сельскай ці гарадской бальніцы, створаны цэнтры мацярынства. Там жанчыны знаходзяцца апошнія тыдні цяжарнасці. З імі праводзяць заняткі па псіхапрафілактыцы родаў, іх знаёмяць з правіламі догляду маленькіх дзяцей.

Працоўныя жанчыны на Кубе карыстаюцца трохмесячным водпускам па цяжарнасці і родах. Гэты водпуск жанчына мае права падзяліць па ўласнаму гледжанню; як правіла, яна бярэ 6 тыдняў да родаў і 6 тыдняў пасля. На працягу ўсяго гэтага часу цалкам атрымлівае заработную плату. У выпадку патрэбы жанчына можа прадоўжыць водпуск да шасці месяцаў, прычым ёй выплачваюць палавіну заробатнай платы, або да года — без захавання ўтрымання. За ёй захоўваецца ранейшае месца работы.

Дзіцячыя ўстановы

З паўтарамесячнага ўзросту дзіця можна аддаць у дзіцячы сад¹. Гэтыя ўстановы знаходзяцца ў веданні Федэрацыі кубінскіх жанчын. Адна з кіраўніц федэрацыі, Клеманціна Сера, якая з'яўляецца нацыянальным дырэктарам дзіцячых садоў, сказала: «Спачатку ні ў каго з нас не было асаблівага вопыту, але пастаяльная задача натхняла: такое мноства дзяцей мела патрэбу ў дапамозе. Федэрацыя сабрала тады сотні тысяч песо. У 1961 годзе яна правяла мерапрыемства, якое атрымала назву «Кубак кавы». Жанчыны запрашалі людзей на кубак кавы, за які трэба было плаціць не 3 сентаво, як звычайна, а 5. Розніца ішла на будаўніцтва дзіцячых садоў».

Наступным крокам было стварэнне школ па падрыхтоўцы кіраўнікоў і выхаватэляў для дзіцячых садоў, а таксама курсаў повараў для правільнага харчавання дзяцей. Гэта пацягнула за сабой нямала праблем, але і выклікала вялікі энтузіязм. Сярод першых навучэнцаў аказалася некалькі непісьменных жанчын. Іх цікавасць да справы была настолькі вялікая, што яны працягвалі наведваць курсы, а вечарамі вучыліся чытаць і пісаць.

Цяпер у нас у краіне звыш 430 дзіцячых садоў, але іх працягваюць будаваць яшчэ. Мы ўвесь час павышаем кваліфікацыю нашага персаналу, арганізуючы перыядычныя заняткі, і ўвесь час праводзім эксперыменты, распрацоўваючы новыя метады выхавання. У мінулым годзе ФКЖ адкрыла тры школы выхаватэляў для дзіцячых садоў. 500 дзяўчат, якія маюць поўную васьмігадовую адукацыю, праходзяць там чатырохгадовы курс навучання. Гэта будуць адначасова медыцынскія сёстры і выхаватэльніцы, якія маюць той жа ўзровень падрыхтоўкі, што і настаўнікі пачатковай школы, але спецыялізуюцца на рабоце з дзецьмі дашкольнага ўзросту.

¹ На Кубе няма падзелу дзіцячых дашкольных устаноў на яслі і дзіцячыя сады.

У краіне ёсць такія дзіцячыя сады, у якіх дзеці застаюцца на цэлы тыдзень, калі маці гэта неабходна па роду працы. Ёсць таксама пачатковыя школы-інтэрнаты. Іх навучэнцы праводзяць з бацькамі толькі выхадныя дні. У такіх установах дзяцей забяспечваюць харчаваннем, медыцынскім абслугоўваннем, школьным адзеннем і абуткам. Для іх распрацаваны праграмы заняткаў спортам і розных мерапрыемстваў у вольны час.

Сем'і, дзе працуюць і бацька і маці, могуць аддаць дзяцей у так званы паўінтэрнат, дзе забяспечваюць абедам, а часта і вячэрай. Дадому дзіця прыходзіць толькі спаць. У тых сем'ях, дзе хто-небудзь можа прыгатаваць абед, дзеці ходзяць у школы, у якіх заняткі ідуць раніцой і ў другой палавіне дня, а абедальныя прыходзяць дадому.

Новы этап:

Інстытут дзіцяці

Высокая павага, якой карыстаецца маці, і прызнанне яе ролі ў грамадстве знайшлі сваё выражэнне ў стварэнні Інстытута дзіцяці. Гэта важны крок у барацьбе супраць спадчыны каланіялізму ў галіне культуры. Інстытут вывучае ўсе асаблівасці дзяцей краіны: іх рост, вагу, здольнасці да навучання, уплыў кліматычных умоў на арганізм, харчаванне і г. д.

У Інстытуце працуюць спецыялісты з міністэрстваў аховы здароўя, асветы і лёгкай прамысловасці, з універсітэта і Акадэміі навук. Федэрацыя кубінскіх жанчын каардыніруе іх сумесную работу.

Па плану, які ахоплівае шырокае кола праблем, інстытут будзе назіраць за 56 тысячамі дзяцей і падлеткаў, пачынаючы з першых дзён жыцця да 19 гадоў. Гэтая работа будзе ажыццяўляцца ў цесным кантакце з дзіцячымі садамі. Інстытут ужо ўстанавіў дзелавыя сувязі з вучонымі іншых краін, якія працуюць у гэтай галіне, і ў прыватнасці з доктарам Нінай Аксарынай з Цэнтральнага інстытута ўдасканалення ўрачоў (Масква), лонданскай групай вучоных, якія працуюць пад кіраўніцтвам доктара Тэнера.

У пастанове аб стварэнні гэтага інстытута ўказана, што ўся арганізацыйная адказнасць ускладаецца на ФКЖ. Кіруючы савет інстытута ўзначальвае старшыня ФКЖ Вільма Эспін дэ Кастро.

Першая серыя даследаванняў уключае 15 антрапаметрычных вымярэнняў сярод 56 тысяч дзяцей і падлеткаў, вывучэнне псіхалагічных асаблівасцей дзяцей ад аднаго года да трох гадоў. Побач з гэтым будуць праводзіцца назіранні за паводзінамі дзяцей, за адносінамі «дарослы — дзіця» і «дзіця — дарослы», вывучэнне мовы трох-чатырохгадовых дзяцей, а таксама той ролі, якую адыгрываюць бацькі ў выхаванні дзяцей.

Гаворачы пра планы і праграмы інстытута, доктар Даніэль Алонсо заявіў: «Падобнага роду даследаванні ў агульнанацыянальным маштабе ў нашай краіне праводзіцца ўпершыню. У развітых краінах такія даследаванні праводзіліся, але яны датычылі толькі пэўных груп насельніцтва і ніколі не ажыццяўляліся на такой шырокай аснове».

Агульны дух гэтай новай праграмы адлюстраваны ў словах Вільмы Эспін дэ Кастро: «Увесь гэты вопыт дапаможа нам выхаваць грамадзян сацыялістычнай Кубы, людзей заўтрашняга дня; ён будзе садзейнічаць развіццю творчай ініцыятывы і выкананню велізарных задач па пераадоленню нашай адсталасці ў мінулым».

Маргарэт РАНДЭЛ

15

Выпускніца вучылішча Вера Ольбік — сёння кваліфікаваная роўнічніца камвольнага камбіната

Трэнеруюцца баскетбалісткі.

СКАЖЫ НАМ, ГОСЦЯ З ПАЛЕСЦІНЫ

Нашу рэспубліку наведала дэлегацыя Усеагульнага саюза палесцінскіх жанчын на чале з генеральным сакратаром гэтага саюза Ісам Абдэль Хадзі.

Госці пазнаёміліся з беларускай сталіцай, пабывалі ў Хатыні, у Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны сустрэліся з былымі

франтавічкамі, партызанкамі і падпольшчыцамі.

Жанчын Палесціны запрасілі да сябе актывісткі Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі і рэспубліканскага камітэта абароны міру. Намеснік старшыні прэзідыума Беларускага таварыства дружбы В. Чарняўская, Герой Савецкага Саюза Н. Папова і іншыя пазнаёмілі гасцей з працоўнай і грамадскай дзейнасцю савецкіх жанчын, іх барацьбой за мір.

Ісам Абдэль Хадзі расказала аб барацьбе свайго народа за свабоду і шчасце, аб дзейнасці Усеагульнага саюза палесцінскіх жанчын.

САМАЯ СТАРАЯ ЖАНЧЫНА Ў СВЕЦЕ

На востраве Прэнс у штаце Мінас Жэранс (Цэнтральная Бразілія), акружаная дзецьмі, у маленькім паўразбураным доміку разам са сваёй сяброўкай сямідзесяцігадовай Доніяй Жоанай жыве маршчыністая белагаловая бабуля Донія Клеменсія Гансалвес. Як сцвярджае па-

Нарыс

АУТОБУС у Чудзіне праходзіць раненька, можна сказаць, на досвітку, дык не праспі, а то пашкадуеш потым: да Ганцавіч — няблізкі свет, аўтобусаў болей не будзе. Пакуль выглянуў ён фарамі з лесу, пакуль пракумяльгехаў разбітую грэблю, натупалася Валя Цэлагуз на прыпынку, наслухалася ранішніх вясковых галасоў: ужо і трактары тарахцелі з калгаснай сядзібы, ужо і кузня паціху спявала жалезам, а па вуліцах у набраклым адліжным паветры ці не з гадзіну ўжо як плавалі дамавітыя пахі сняданкаў з прыправамі.

Аўтобус трошкі прыпазныўся. Але ж Валі і не к спеху: да брэскага поезда цалюткі дзень у запасе. Спыраша яна паставіць свае рэчы ў знаёмых, потым паходзіць па Ганцавічах, загляне ў крамы і кнігарню, а там і пра білет паклапоціцца...

Пасажыраў набралася шмат, і пакуль шафёр абілечваў іх, развіднела зусім. Валі месца дасталася пры акне. Па левую руку паўз Лань выгіналася большая палавіна сяла, там, далей, за многімі сядзібамі, хавалася бацькава хата, зводдалеч белымі сценамі ветла глядзела школа.

Учора яна зноўку заходзіла ў школу, на гэты раз ужо каб развітацца з настаўнікамі. Акурат патрапіла на перапынак. Дырэктар школы Іван Міхайлавіч Леўчыкаў, як заўсёды, жартаваў, нават пачырванець прымусіў.

— Ну, канікулы гуляюцца весела? — запытаў ён.

— Заўтра еду.

— Значыць, засулавала па гораду?

— Не, Іван Міхайлавіч. Баюся разленавацца дома, — усміхнулася Валя.

— Нашу ўмову не забыла?

— Хіба ж можна, Іван Міхайлавіч!

— Ой, глядзі, падвядзеш ты нас, — паківаў Леўчыкаў пальцам. — Знаю я вас, дзяўчат: пасватаецца нейкі гарадскі моднік — забудзеш і нашу ўмову, і свой Чудзін.

— Я? — здзіўлена ўсклікнула Валя, ды гэтак жа шчыра, што ў настаўніцкай усе засмяяліся, а яна пачырванела.

— Не нападайце, Іван Міхайлавіч, на дзяўчынку, на заўтрашняга калегу, — заступілася за Валю Соф'я Канстанцінаўна Высоцкая, — а то і праўда пабаіцца ехаць да нас.

На калідоры празвінеў званок, настаўнікі разабралі класныя журналы і заспяшаліся на ўрок, а Іван Міхайлавіч застаўся з ёю, прысеў побач, клапатліва пацікавіўся:

— Мо дома што блага, што ўжо і ўцякаеш?

— Не-не, дома ўсё добра.

— Як маці?

— Маці ў асноўным маўчыць. Баязлівая, запалохана вельмі ж яна.

— А бацька?

— Бацька, здаецца, нават задаволены, што вучуся. Грошы як не сілком пхае: еш смачней, апранайся цяплей!..

Іван Міхайлавіч моўчкі падняўся, падышоў да акна і, абпёршыся рукамі на падаконнік, доўга ўглядаўся туды, дзе сінеў за вёскаю лес, а Валя разумела яго, бачыла, што найперш непакоіла дырэктара.

— Добры ён у цябе, бацька, сур'ёзны, разумны, а вось не можа ўдыхнуць на поўныя грудзі, напяць мускулы, каб адразу і назаўсёды пэнкнулі на ім ржавыя ланцугі Сергіеняў, Хандры-

каў і ім-падобных. Мы ўжо гаварылі з ім разоў колькі. Але ж, як казаў Эйнштэйн, лягчэй расшчапіць атам, чым забабоны. А ты, Валя, пішы нам. Кожнаму пісьму твайму рады будзем. І будзем чакаць у школе. Настаўніцай.

Не, яна Чудзіна не забудзе. Яна вернецца сюды, яна мусіць прыехаць іменна ў свой Чудзін!..

Аўтобус мякка крануўся з месца, плаўна памкнуў вуліцай у канец вёскі, і Валя хуценька азірнулася, каб яшчэ хоць нейкую хвілінку пабачыцца з роднымі аселяцамі. На вочы трапіла старая бяроза, тая, за малітоўным домам, тая, што, як грачынымі гнёздамі, уся ўвешана амялой.

Болей Валя не ўсміхалася.

За акном праплівала роднае, заповітнае: порсткі алешнік усцяж дарогі, старая нетра за Людвіковам, дзікая імшарына, што пахавала некалі пад сабой глухое ляское возера, сівы Узбіскі бор, пануры ельнік ля Дзяніскавіч, — нічога ўжо не заўважала: вочы засцілала старая бяроза, увешаная амялой. Тая, за малітоўным домам.

Валя помніла гэту бярозу недзе, мусіць, з тых самых дзён, як пачала тэпаць на ўласных ножках: белая ствалом, размашыстая галінамі, узвейная распушчанымі косамі, такімі косамі — ледзь не да самага тыну! Э гаючым халадком у цяньку, адкінутым пошумнымі лістамі на пясчаную вясковую вуліцу; з россыпам светлых сонечных залатнікоў восенню, нават па самай шэрай і зацяжной непагадзі. І ўзімку — беластволая над белымі дахамі дамоў, над белай заснежанай стынню; і, вядома ж, вясной — са шпакамі, з іх мілым посвістам у высокім галлі і бярозавікам пры шурпатым камлі. Ах, гэты бярозавы сок! Асабліва ж самы першы, сакавіцкі, калі ноччу шчэ трошкі шчыплецца мароз. Губ не адарваць ад крынічнага бальзаму! Усё гэта Валя помніла. А вось амялы чамусь не прыкмячала. Улетку яе не відно: за бярозавым лісцем хаваецца. А зімой нават прыгожая: сярод марознай і снежнай маўкліваасці — раптам жывы кусцік у свежай летняй адзеўцы: аксамітна-зялёны, з крапінкамі белых ягад сярод лістоў... Амяла і ўзімку не мяняе свайго ўчэпістага аблічча. Аднак першы раз звярнула Валя ўвагу на амялу якраз не зімой...

Быў на зыходзе лістапад, і канчаўся ўжо трэці месяц, як не хадзіла Валя ў школу.

Той лістапад узяўся раннімі замаразкамі, і ўсе дрэвы даўно ўжо чарнелі голымі дубцамі нават на самых маўкаках, хоць снег пасля таго, помніцца, шчэ доўга не выпадаў. Тым часам мароз усё падціскаў, і ў канавах абапал дарогі трымаў моцны лядок, наслізганы дзецьмі і заношаны пяском, а пад абцасамі гулка выстуквала мёрзлая зямля.

Валя ішла — цяпер ужо і не помніць куды — абочынай вуліцы і міжволі прыцішвала крок, чакаючы, калі дагоніць яе настаўнік Фёдар Аляксандравіч Будчанін. Сама ж потым пашкадавала, бо Фёдар Аляксандравіч не распытваў, як і што, а загаварыў рэзка, нават сярдзіта:

— Значыць, са школаю — усё?

Валя вінавата апусціла вочы.

— Збаялася першага жыццёвага выпрабавання. Прадбачу, кім станеш, і ўяўляю, як прыкра з табою будзе сустрэцца ўсяго праз некалькі гадкоў. Вунь твае астатнія універсітэты! Вёска падступіцца баіцца — аббягае наўкола!

сведчанне аб хрышчэнні, яна нарадзілася за адзінаццаць гадоў да абвяшчэння незалежнасці Бразіліі, якое адбылося ў... 1822 годзе. Натуральна, памяць крыху здраджвае ёй. Донія Клеменсія скардзіцца, што падзеі, якія адбываліся раней чым 130 гадоў назад, яна памятае ўжо не так добра. Але ў яе памяці захаваўся гадзі рабства, яна памятае індзейцаў і тыя часы, калі «залатая ліхаманка», падобная да вар'яцтва, ахоплівала цэлыя вобласці краіны.

Яна перажыла двух мужоў, але пра першага не памятае нічога — ні яго імя, ні чаму яны развяліся. Другі яе муж быў італьянец Сальвадор Роса Дыяна, ра-

бочы на будаўніцтве чыгункі. У 1909 годзе Донія Клеменсія стала ўдавой.

...З дапамогай сваёй сяброўкі Донія Клеменсія павольна падываецца і ідзе ў спальню. Хутка яна засынае, і ёй сняцца індзейцы, дзень незалежнасці Бразіліі і скаваныя рукі рабоў...

ЦУДОЎНЫ НАПІТАК

Не было і няма яшчэ ў рэспубліцы такіх даярак, як Ганна Францаўна Панчанка. Справа ў тым, што яна доіць не

кароў, а... кабыліц. У саўгасе імя 50-годдзя СССР Вілейскага раёна пачалі вырабляць самы малады ў краіне беларускі кумыс.

Доўга не маглі знайсці чалавека, які мог бы падаіць кабылу. Даярак у саўгасе шмат, але тут патрабавалася асаблівае майстэрства. На шчасце, падаспела Ганна Францаўна Панчанка. Прыехала яна з Казахстана, асела на беларускай зямлі і нечакана-нягадана занялася прывычнай для яе справай.

На пясчаным пустэльніку, з пазачынянымі на цяжкія аканіцы вокнамі, чарнела нязграбная будыніна — малітоўны дом. Дык і праўда, абыходзячы падковай, вясковыя хаты трымаліся ад яго на пачцівай адлегласці.

— Я не пайду туды, Фёдар Аляксандравіч, — сказала Валя.

— Пойдзеш. Цябе хараша папрасяць. Гэтак жа, як і школу пакінуць. Цяпер не пастаяла за сябе — пасля позна будзе. Ваяваць трэба, Валя, яшчэ і як ваяваць!

І Фёдар Аляксандравіч, прыцішыўшы голас, гэтак жа, як і тады, у верасні, калі заходзіў да іх дамоў разам з дырэктарам школы, зноў пачаў угадваць яе пайсці ў дзевяты клас, маючы ўжо знаёмыя перспектывы, напамінаючы, што з яе, Валінымі, здольнасцямі яшчэ можна дагнаць аднакласнікаў, што дапамогуць сяброўкі, што і настаўнікі не паскупяцца сваім часам. Валя моўчкі дзіву давалася: свой, чужынскі чалавек, а таго не кеміць, што не па сваёй волі яна кінула школу і што яшчэ рана ёй падываць голас супраць бацькоў. Аднак яе зацятая майклівасць пачала злаваць Фёдара Аляксандравіча, і ён зноў загаварыў рэзка, сярдзіта. Вось тады і трапіла ёй на вочы амяла на бярозе, на той, што цераз дарогу ад малітоўнага дома.

— Фёдар Аляксандравіч, а што гэта за вазоны такія гнедзяцца на бярозе? — запытала яна проста так, адно для таго, каб, як кажуць, памяняць непрыемную пласцінку.

Настаўнік з мінутой дзіваваўся бярозавай вяршалінай, хмурнеючы тварам, перавёў позірк на Валю.

— Вазо-оны!.. Амяла гэта. Паразіт. Чужая яна бярозе, круглы год з яе сокі смочка. — Яшчэ прайшоў трохкі і сказаў, як выцяў: — Глядзі, Валя, сама ў жыцці не стань амялухай...

Глядзела Валя на Фёдара Аляксандравіча і не ведала, пакрыўдзіцца ёй ці падзякаваць за гэткае тлумачэнне.

Плакала потым.

Крыўдна было і за сябе і за бацькоў. Два дні прасілася дома, каб пусцілі ў школу... Прамаўчалі.

А з галавы не выходзілі словы настаўніка: «Глядзі, сама ў жыцці не стань амялухай». Не, не быць таму! І на трэці дзень рашыла: што будзе, тое і будзе.

Дачакалася, калі апусцела хата, і пайшла ў школу. З'явілася на трэці ўрок, без падручнікаў і сшыткаў, невясёлая і насцярожаная. Сяброўкі сустрэлі радаснай гаманой. Валя і сама прадчувала, што так яно будзе, — да канца ўрокаў непакоіла адно пытанне: што чакае дома?

І — дзіва: дома прамаўчалі, толькі маці нядобра паглядзела на яе ды сказала:

— Дачакаліся падзякі ад дачушкі... Ох, божа мой, божа, злітуйся нада мной, няшчаснаю...

Гэта быў нежаданы, са скрыпам на сэрцы, дазвол на вучобу, і Валя павесялела. А з бацькам дык і наогул здорава атрымалася: памяўся трохкі і даў грошы на кніжкі.

Пазней дазналася Валя, што, калі яна, у адчаі кінуўшы выклік бацькоўскай волі, сядзела на ўроках і баялася ісці дамоў, — у той час, памяняўшыся сваімі ўрокамі, у іх доме за доўгай і шчырай гаворкай сядзелі Іван Міхайлавіч Леўчыкаў і Фёдар Аляксандравіч Будчанін.

...Дзевяты клас Валя скончыла з пахвальнай граматай.

— Ну, а цяпер ты ўжо вялікая — сама прабівай сабе дарогу далей, — сказаў ёй Леўчыкаў пасля выпускных экзаменаў. — Толькі не спыняцца, толькі не адступаць перад цяжкасцямі!

Валя ўдзячна кінула, і Іван Міхайлавіч пацікавіўся:

— Паступаць меціш куды?

— У Брэсцкі педагагічны. На фізіка-матэматычны факультэт.

— Малайчына! Правільна рашыла. Збірай дакументы і — у добры шлях! Я веру, ты паступіш, ты будзеш вучыцца і добрай настаўніцай некалі станеш.

Зноў нялёгка было, калі шчэ не цяжэй. Маці і слухаць не хацела пра далейшую вучобу, сказала не без намёку:

— Не для таго карміла і адзявала цябе, каб анціхрысту душу аддала. І без таго грахі табе доўга замольваць...

Але на гэты раз Валя ўжо хітрэйшая была: загадзя старэйшаму брату Змітраку — ён марак далёкага плавання — паслала пісьмо і папрасіла ў яго грошай на дарогу, а да бацькі лісціцай пад'ехала:

— Татачка, пусці мяне ў Брэст вучыцца, — папрасіла. — Хіба ж кепска наш Дзімка зрабіў, што паехаў некалі? Яму ж, як прыезджае дамоў, уся вёска зайздросціць! Ды што зайздросціць — ганарыцца! А ён жа і цяпер вучыцца, інжынерам на караблі будзе... Пусці, татка...

Ну, і бацька здаўся, махнуў рукой:

— А ліха з табой, рабі, што хочаш.

Ох, і не спадабалася ж гэта «братам і сёстрам у Хрысце», бо разам з Валей паступіла ў педінстытут дачка «брата» Савені Таня, а Саша, дарослы сын прасвітара Хандрыкі, на пару з настаўніцай Раісай Іванаўнай Корань спяваў у клубе са сцэны «грэшныя» песні.

Па швах і па цэлым трашчальні колішні ўстоі евангельскіх хрысціян-баптыстаў, дык белымі ніткамі латку напяць сіліліся: абходжваць маці пачалі, запалохваючы цяжкім судом боскім. На першым курсе пасля першага ж семестра Валя была прыхварэла трохкі.

— Бог пакараў... За грахі, за непаслушэнства... Пабачыш, дабром не кончыцца гэта. Ні дачцы тваёй, ні табе...

Маці ўстрымалася не на жарт, страшыла Валю, дабром прасіла, каб засталася дома, праклёнам пагражала. А Валі і шкада было яе, і прыкра. Добра, што якраз прыезджаў аднакурснік Толя Захарчэня, гэты раз-два навіў у хаце парадак.

— Не бойцеся, цётка, — сказаў ён. — Бог толькі дурных карае, а наша Валя — выдатніца, такіх ён баіцца.

Потым звярнуўся да Валі:

— Збірайся пакуль, а я схаджу да старшыні калгаса машыну папрашу і адвяду цябе ў раённую бальніцу. Так будзе лепш...

Гэта штукаарская Толікава пагроза мела цудадзейную сілу...

...Аўтобус пад'язджаў да Ганцавіч. Злева, за дробным кустом, высокаю белай сцяной праплывала бярозавае ўрочышча. Валя раўнадушна праводзіла яго вачыма, занятая сваімі думкамі, навеянымі старой бярозай. Той, што засталася ў Чудзіне.

«Не, не смактаць амяле бярозавыя сокі!» — ледзь не ўголос сказала сабе Валя...

Яна скончыць педінстытут і абавязкова прыедзе ў свой Чудзін, у сваю школу! Абавязкова! Цяжка чужынскаму настаўніку ваяваць з сектантамі. Нялёгка будзе і ёй, Валі. А ўсё ж лягчэй, чым было Будчаніну і Леўчыкаву. Бо ёй вядома сіла «братоў і сяцёр у Хрысце», вядомы і іхнія слабасці. Цяпер Валя знае: іменна ў школе трэба паказаць дзіцяці, што «святая» прапаведнікі не для забаўкі пхаюць яму ў рукі рукапісныя і друкаваныя псалмы, — з блішчаства сподачка прычашчаюць салодкай атрутай!

Увесь Чудзін цяпер гаворыць, як «брат» Мікола Хандрыка «частаваў» сваіх і суседскіх дзяцей-школьнікаў. Добра яшчэ, што настаўнікі нарваліся на тое і далі павуку па лапах. А то ж сабраў у сваёй хаце дзяўчынак, раздаў рукапісныя псалмы і загадаў вучыць іх напамяць.

Сядзіць пакуль амяла на бярозе. На той, што ў Чудзіне. Не перашкодзіш ёй — размнажацца будзе. А ў Валі да яе рахунак асаблівы, і яна абавязкова вернецца ў Чудзін...

Не, не смактаць амяле бярозавыя сокі!

Іван КІРЭЙЧЫК

Ганцавіцкі раён.

Працягваем размову на тэму «Два выхадныя дні. Якія яны?..» Сёння ў размове прымаюць удзел народная артыстка БССР Зінаіда Іванаўна Браварская, інжынер-тэхнолаг Міністэрства гандлю рэспублікі Ася Беніцыянаўна Лейзерава, загадчык клубнага аддзела Міністэрства культуры БССР Платон Карпавіч Дубовік, загадчык канцэртна-гастрольнага аддзела Беларускай дзяржаўнай філармоніі Міхаіл Васільевіч Клімчук. І рэдакцыя часопіса «Работніца і сялянка».

Магчыма, сёння, калі пошта прынесла вам гэты нумар часопіса, і ёсць суботні дзень. А заўтра нядзеля. Субота і нядзеля. Два нашы выхадныя. Два дні нашага асабістага багацця. Але чаму толькі асабістага? Хіба не стала для нас усіх аксіёмай, якая не патрабуе доказаў: чым лепш адпачне чалавек у гэтыя дні, тым з большай аддачай, з большай радасцю будзе працаваць ён усе астатнія дні тыдня? Значыць, і асабістае і дзяржаўнае багацце — наш з вамі адпачынак, нашы два выхадныя.

Два выхадныя. Мы вельмі хочам, каб у кожнай сям'і для кожнай жанчыны-працаўніцы яны былі як два святы. Людзі, якіх запрасілі мы ў рэдакцыю, па роду сваёй прафесіі, па сваёй пасадае абавязаны ствараць нам гэтыя святы. Паслухаем іх думкі, прапановы, меркаванні.

— Платон Карпавіч, першае наша слова — да вас. Дзе б ні жыў чалавек: у Барысаве ці Маладзечна, у Салігорску ці Асіповічах — усюды клуб, Дом культуры ў яго адпачынку займае адно з першых месцаў. Ад чаго, на вашу думку, залежыць іх паспяховая работа? Чаму ў адзін клуб людзі ідуць ахвотна, з цікавасцю, а ў другі...

— Дазвольце пачаць з канкрэтных прыкладаў. Я нядаўна быў у Бярозаўскім раённым Доме культуры і ў сельскім клубе вёскі Абідавічы Быхаўскага раёна. Назіраў вельмі прыемную з'яву: як толькі наступаў вечар, людзі літаральна з усіх вуліц сцякаліся ў клуб і ў Дом культуры. Ішлі дарослыя, дзеці, пажылыя людзі. Што прыцягвала іх усіх? У кожнага ж свае інтарэсы...

Кіраўнікі гэтых устаноў культуры так здолелі ўлічыць інтарэсы людзей, што кожнаму тут было цікава і весела. Тут і кіно, і танцы, і самыя разнастайныя гурткі, нават курсы кройкі і шыцця (у Бярозаўскім Доме культуры). Дзіця-

чы духавы аркестр, хіба гэта дрэнна? Або калгасная светлавая газета «Нашы навіны», як у Абідавічах? Вось каб так усюды!

Ёсць і іншыя каштоўныя зьявы ў вопыце работы нашых устаноў культуры. У Луцкаўлянскім клубе Гродзенскага раёна створаны пакой маці і дзіцяці. Пакуль маці глядзіць кінафільм або слухае цікавую лекцыю, яе малое забавляюць спецыяльныя дзяжурныя. На гэта мне хацелася б звярнуць асаблівую ўвагу жаночага часопіса. Якая палёгка для жанчын! Тут і пенсіянераў, і старшакласніц, і актывістаў Дома культуры можна прыцягнуць.

— Нашы чытачы асабліва падкрэслваюць: у клубах і раённых Домах культуры ў суботу і нядзелю, апрача танцаў, як правіла, нічога не бывае. Ды і танцы праходзяць так, што ні радасці ад іх, ні веселасці. Кіраўнікі устаноў культуры звычайна адказваюць: нічога не можам зрабіць, трэба фінансавы план выконваць. Гэты «фінансавы план» стаў нейкай грознай зданню. Хочацца пачуць афіцыйны адказ ад вас, Платон Карпавіч, як ад загадчыка клубнага аддзела. Можна і сапраўды нашы ўстановы культуры пастаўлены ў такія ўмовы, што не могуць выскачыць з абцугоў «фінансавога плана»?

— Гэта адгаворка для гультаяватых і безыніцыятыўных кіраўнікоў. Фінансавы план існуе спецыяльна для таго, каб кожны Дом культуры мог пашырыць кола сваёй дзейнасці, актывізаваць работу кіраўнікоў гурткоў, ансамбляў, харавых і іншых калектываў. Зусім не абавязкова выконваць яго такім чынам: «гнаць» кожную суботу і нядзелю танцы і танцы, якія і сапраўды праходзяць аднастайна, на невысокім

культурным узроўні. Можна стварыць тыя ж курсы кройкі і шыцця, курсы машынапісу і многае, многае іншае. І «фінансавы план» будзе выкананы, і людзям карысць. Суботні і нядзельны вечар у клубе павінен належаць усім. Нават калі ў гэты вечар танцы — няхай так, як у вёсцы Цяплуха Асіповіцкага раёна, сюды прыходзяць і пажылыя людзі — палюбавацца на моладзь, успомніць свае юначыя гады. Бо гэта таксама адпачынак.

— Што новага можна паведаміць нашым чытачам наконт работы клубаў, Домаў культуры? Які сёння кірунак у арганізацыі адпачынку?

— Менш казёншчыны, больш ініцыятывы. Цяпер паўсюдна ствараюцца саветы па культурна-масавай рабоце. Пры многіх сельсаветах будуць аб'яднаныя ці міжкалгасныя Дамы культуры. Іх дзейнасць адразу ж трэба будзе паставіць на новую аснову, зрабіць яе яркай, эмацыянальнай. Дарэчы, ім, саветам, а таксама партыйным і савецкім органам варта было б прасачыць, куды ідуць сродкі, прызначаныя ў калгасах на культурна-масавую работу. Часцяком, скажу вам, ідуць не ў той бок...

І яшчэ адно. Спецыяльна звяртаюся да жанчын. Утульнасць, чысціня, святочная атмасфера ў вашым клубе — ці не ўзяцца за гэта, нарэшце, вам, гаспадыням, актывістам жаночых саветаў?

А цяпер — нашы пытанні яшчэ да адной удзельніцы размовы. Яна зусім з іншай галіны, з іншай сферы абслугоўвання. Ці трэба гаварыць, як цесна звязана гэта сфера з нашым адпачынкам, з нашымі спрадвечна жаночымі клопатамі ля кухоннай пліты. Накарміць сям'ю, асабліва вялікую, — колькі трэба затраціць каштоўнага, дарагога часу, нават з мужчынскай дапамогай!

— Ася Беніцыянаўна! Пачнем не з папрокаў. На нашых вачах з году ў год адбываюцца добрыя змены. Сумеснымі намаганнямі магазіны і аддзелы кулінарыі і паўфабрыкатаў усё лепей памагаюць жанчынам у іх спрадвечных клопатах. Але, на думку нашых чытачоў і з нашага ўласнага вопыту, далёка

не ўсюды і не заўсёды гэтая дапамога цалкам задавальняе нас. Прэтэнзій шмат: аднастайны асартымент, не заўсёды высокая якасць. І проста мала, вельмі мала паўфабрыкатаў. У чым тут справа?

— Хацелася б пачаць з той жа думкі, якая гучэла ў папярэдняй размове. Ад ініцыятывы, жадання і паваротлівасці кіраўнікоў магазінаў залежыць калі не ўсё, то многае. Чаму ў кулінарным аддзеле аднаго магазіна ўсяго шмат і прыгатавана смачна, а ў другім — няма? У Брэсце, пэўна, не скардзяцца жанчыны на свой кулінарны магазін ад кафэ «Маладзёжнае», у Мінску — на аддзел кулінарыі пры магазіне «Страла», у Маладзечна — пры рэстаране «Папараць-кветка». Там, дзе непакояцца, клопоцяцца, жанчына знойдзе і біфштэкс, і гуляшы, і блінчыкі, і наборы для супу, для баршчу. Асартымент кулінарных вырабаў, распрацаваных і рэкамендаваных для гандлю, у нас вялікі, больш чым сотня назваў. Шкада толькі, што не ўсюды яго прытрымліваюцца.

Сетку магазінаў, якія гандлююць і павінны гандляваць паўфабрыкатамі і кулінарнымі вырабамі, наша міністэрства ўвесь час пашырае. Каб да канца пяцігодкі на кожным прадпрыемстве быў свой магазін па продажу паўфабрыкатаў і кулінарных вырабаў. Справа за самімі прадпрыемствамі, якія павінны прадастаўляць памяшканні.

— Ці можна зрабіць такі вывад з нашай гутаркі і перадаць яго чытачам: калі ў магазіне, дзе гандлююць паўфабрыкатамі і кулінарнымі вырабамі, выбар бедны, калі там не думаюць, як і чым дапамагчы гаспадыням у іх клопатах, — значыць, вінаваты дырэктар гэтага магазіна і дырэктар прадпрыемства грамадскага харчавання, якое забяспечвае гэты магазін прадуктамі. І да іх — прэтэнзіі, скаргі, патрабаванні? Так мы зразумелі вас?

— Так. Можна смела перадаць гэта вашым чытачам-жанчынам. І яшчэ перадайце. У Міністэрстве гандлю, як і

ЦЯДЗЕЯ

ўсюды, працуе шмат жанчын. Мы самі добра ведаем, што такое кухонныя штодзённыя клопаты, добра адчуваем імкненне нашай дзяржавы — палегчыць хатнюю працу жанчыны. З кожным днём вы будзеце бачыць новыя істотныя змены. Каб больш вольнага часу заставалася ў людзей для адпачынку, для культурнага і духоўнага жыцця.

М. В. Клімчук.

Культурнае і духоўнае жыццё чалавека, адпачынак нашай жанчыны... Пытанне да загадчыка канцэртна-гастрольнага аддзела філармоніі Міхаіла Васільевіча Клімчука: чаму нашы любімыя, вядомыя і заслужаныя спевакі, танцоры, драматычныя калектывы не так часта радуюць сваім прыездам жыхароў невялікіх гарадоў і сёл? У тым жа Барысаве, дзе адбылася наша першая сустрэча на тэму «Два выхадныя. Якія яны?», людзі гаварылі: адны і тыя ж акцёры, адны і тыя ж брыгады прыязджаюць у горад з году ў год. Нездарма многія сядзяць дома, аддаючы перавагу тэлевізару. Гэта справядлівая прэтэнзія, Міхаіл Васільевіч?

— У некаторай ступені. Я магу назваць выдатныя калектывы, якія пастаянна ў дарозе. Такія, як Дзяржаўны аркестр народных інструментаў пад кіраўніцтвам Іосіфа Жыновіча, як Дзяржаўны сімфанічны аркестр, група з удзелам вя-

домага артыста Вуячыча і многія іншыя. Вярнуліся з паездак па рэспубліцы ансамбль «Жок», хор Сакалова, у Дзяржынску пабываў аркестр Осіпава з удзелам Вольгі Варанец.

Але крытыка ў некаторай меры слухная. Бо і сапраўды многія лепшыя калектывы, вядомыя выканаўцы — жаданыя, але рэдкія госці ў раённых Дамах культуры і сельскіх клубах. Адна з прычын тая, што папулярнасць прад'яўляе свае законы. Вось «Песняры», напрыклад. У мінулым годзе наша рэспубліка іх амаль што не бачыла, бо ездзяць яны па ўсёй краіне і за мяжой. Спадаемся, што сёлета нашы зоркі эстрады завітаюць і да землякоў. Тое самае можна сказаць пра іншых вядомых выканаўцаў і папулярных калектывы.

— Што, на вашу думку, можна паляпшыць у сістэме гастрольна-канцэртнага абслугоўвання насельніцтва? Як гэта зрабіць?

— Мне думаецца, варта раённым Домам культуры і сельскім клубам сумесна наладжваць прыёмы, калі можна так сказаць, вядомых выканаўцаў эстрады. Многія з ахвотай паехалі б да сельскіх гледачоў, але невялікі канцэрт у адным клубе не апраўдвае сябе эканамічна. І яшчэ. Абласныя ўпраўленні культуры павінны і самі больш актыўна ўдзельнічаць у арганізацыі гастрольных канцэртаў і падключаць дырэктараў Дамоў культуры, клубаў. Многія з іх, як гэта ні дзіўна, не ведаюць нават, дзе знаходзіцца філармонія.

Наш адпачынак. Які ён павінен быць? Ці ўмеем мы самі яго арганізоўваць так, каб заўсёды ён прыносіў вялікі запас радасных эмоцый, умацоўваў здароўе, напаяў чалавека духоўным святлом? Слова за вамі, Зінаіда Іванаўна.

— Гэта вельмі добра, калі нам дапамагаюць адпачываць і культурныя, і гандлюючыя ўстановы, і многія іншыя. Але мой дэвіз: ствары сабе свята

«Хроніка ночы» — так называецца новая шырокаэкранная мастацкая кінастужка, пастаўленая рэжысёрам Аляксеем Спешневым на кінастудыі «Беларусьфільм» па сваёму сцэнарыю. Падзеі карціны разгортваюцца на працягу адной ночы і адбываюцца ў салоне самалёта, які робіць міжнародны рэйс. У галоўных ролях здымаліся Анатоль Рамашын, Джэма Фірсава, Таццяна Конюхава, Вольга Гобзева, Яфім Капелян.

Яшчэ адна новая работа беларускіх кінематаграфістаў — каляровая шырокаэкранная мастацкая кінастужка «Залаты ганак». Яна створана рэжысёрам Ігарам Шышовым паводле сцэнарыя Самсона Паллянова. Гэта карціна пра маладых людзей, якія робяць у жыцці першыя самастойныя крокі.

Галоўныя ролі выконваюць Віктар Сямёнаў, Наташа Рычагова, Барыс Быстроў, Уладзімір Герасімаў. У фільме заняты таксама народная артыстка СССР Аляксандра Іванаўна Клімава, заслужаны артыст БССР Барыс Уладзіміравіч Уладзімірскі, маладыя акцёры мінскіх тэатраў Т. Мужэнка, А. Мазлоўскі, В. Баклейчаў, Ю. Палосіна.

Выпускаецца на экраны рэспублікі новая мастацкая кінастужка «Чацвёрты» вытворчасці кінастудыі «Масфільм». Аўтар сцэнарыя і рэжысёр-пастаноўшчык — Аляксандр Столпер. У аснову сцэнарыя карціны пакладзена аднайменная п'еса Канстанціна Сіманава, якая з вялікім поспехам прайшла на сцэнах многіх тэатраў у пачатку шасцідзясятых гадоў. Зварот да яе кінематаграфістаў не выпадковы. Па-ранейшаму вельмі актуальнай застаецца тэма адназнасці чалавека перад часам, перад самім сабой, перад памяццю загінуўшых, перад лёсам жывых.

Галоўныя ролі выконваюць папулярныя кінаакцёры Уладзімір Высоцкі, Маргарыта Церахава, Армен Джыгарханян, Сяргей Шакураў.

Шмат вясёлых хвілін прынясе глядачам новая каляровая музычная кінакамеда «Апошнія дні Пампеі», пастаўленая рэжысёрам Іосіфам Шапіра на кінастудыі «Ленфільм» паводле сцэнарыя Барыса Ласкіна і Леаніда Ліхадзеева.

У галоўных ролях заняты Людміла Арыніна, Віталій Саломін, Наталля Селязнёва, Іван Дзмітрыеў.

Шырокаэкранная узбекская мастацкая кінастужка «Сёмая куля» — прыгодніцкі фільм. Выдатна выконвае ў ім ролю чырвонага намандзіра Максумава артыст Суюменкул Чакмораў.

Будуць дэманстравацца таксама новыя кінафільмы «Зарубкі на памяць» (кінастудыя «Малдова-фільм», пра слаўнае рэвалюцыйнае мінулае малдаўскага народа), «Справа даўно мінулых дзён» (кінастудыя «Ленфільм», пра работу савецкай міліцыі ў першыя гады Савецкай улады), «Наперанор усяму» (Кіеўская кінастудыя імя А. П. Даўжэнкі, пра дзейнасць чарнагорскага князя Пятра, які ўзняў і аб'яднаў у XVIII стагоддзі народ супраць ішаземных захопнікаў), «Жыццё і дзівосныя прыгоды Рабінзона Круза» (Адэская кінастудыя, экранізацыя аднайменнага рамана Даніэля Дэфо).

З замежных кінакарцін можна будзе паглядзець: «Прапаўшы анёл» (ГДР), «Чалавек не адзінокі» (Чэхаславакія), «Неспакойны наведвальнік» (Польшча), «Казіны рогу» (Балгарыя), «Доўгі пошук» (Карэя), «Рэспектабельныя сем'і» (Арабская Рэспубліка Егіпет).

Р. КРОПЛЯ

ЭКРАН

сам. Хіба гэта свята — праседзець цэлы вечар ля тэлевізара? Глытаць усё, што прыносіць блакітны экран? Я лічу, што так бавіць вольны час — гэта проста здзек з самога сябе. Тэлевізар — добра, але толькі ў меру, глядзець яго трэба з выбарам і ні ў якім разе не кожны вечар, ні ў якім разе не тады, калі ў вашым доме сабраліся госці. Ён можа прынесці і шмат добрага, але можа, зрэшты, і збядніць ваш духоўны свет, прывучыць да эмацыянальнай і фізічнай ляноты.

Скажыце, а што можа замяніць чалавеку добрую кнігу, цікавую сустрэчу з іншым чала-

векам, размову з сябрамі, заняткі спортам? Хочацца парайць нашым жанчынам: няхай вас акружаюць прыгожыя рэчы, кветкі, прыемныя і цікавыя вам людзі. І абавязкова, калі ласка, часцей і больш усміхайцеся. Добрая ўсмішка — таксама адзін з элементаў нашага адпачынку. Словам, наш адпачынак і ў суботу, і ў нядзелю, і ў кожны вечар пасля работы — гэта справа нашых уласных рук. Справа вельмі важная.

Сёння — субота. А заўтра — нядзеля. Дні нашага асабістага і дзяржаўнага багацця. Як жа вы адпачылі ў гэтыя дні? У гэтыя і ў іншыя? Хто дапамог вам, хто — не вельмі?...

СЦЭНАЙ служылі днішчы кузаваў двух «студэбэраў», састаўленых побач. З гэтай сцэны відаць вочы змучаных няспыннымі баямі салдат. І танцуе яна, салістка Ленінградскага тэатра імя С. М. Кірава, для іх. Танцуе з захапленнем. Паступова ў віхры танца твары чырвонаармейцаў зліваюцца ў адзін твар, твар любімага народа. Забыты ўласныя трывогі, адкінуты прэч неадступны боль у нагах, на момант забыты дзікі боль у вушах.

І так кожны дзень на працягу трох суровых ваенных гадоў вядомая ленынградская балерына Ніна Стукалкіна праводзіла на бой і сустракала з бою сваім мастацтвам мужных савецкіх воінаў на Ленінградскім, Волхаўскім, Калінінскім франтах...

...У студзені — лютым 1964 года радасная маскоўская публіка цёпла прымала беларускі нацыянальны балет на сучасную тэму — «Мару» Я. Глебава і «Святло і цені» Г. Вагнера, ажыццёўленыя творчай садружнасцю вядомых у мінулым танцаўшчыкоў — заслужаных артыстаў РСФСР Н. Стукалкінай і А. Андрэева.

У балеце «Мара» расказвалася пра лёс простае беларускай дзяўчыны, якая трапіла на чужыну, перанесла ўвесь цяжар капіталістычнага «раю» і знайшла сваё сапраўднае шчасце на роднай зямлі. Лібрэта балета «Святло і цені» Г. Вагнера напісана М. Алтуховым па матывах рамана лаўрэата Ленінскай прэміі П. Броўкі «Калі зліваюцца рэкі». Ніна Стукалкіна і Аляксей Андрэеў імкнуліся

лам Ганны Паўлавай. З таго памятнага дня ў дзяўчынкі не было іншых гульняў, як гульня ў балет. Яна танцавала пад шум дажджу, які ліўся за акном шэрага, як попел, дома, і ў рухах спрабавала перадаць смутак, навеяны непагодай. А калі ў сумным пакоі беднай сям'і ігралі сонечныя промні, маленькая Ніна намагалася перадаць радасць ад сустрэчы з цёплым сонцам. Часцей за ўсё яна танцавала «Лебедзя» К. Сен-Санса.

Цяга да балетнага тэатра ўзмацнілася пасля наведання спектакля на музыку М. Балакірава «Ісламей», у якім танцавалі Вацлаў Ніжынскі і Тамара Карсавіна, сімвал чысціні і маральнай дасканаласці рускай харэаграфіі.

І надышла хвалючая гадзіна, калі ў ліку 600 дзяўчынак і хлопчыкаў Ніна праходзіла перад строгай экзаменацыйнай камісіяй, якая адбірала найбольш таленавітых дзяцей для вучобы ў Петраградскім харэаграфічным вучылішчы. У ліку 12 шчасліўчыкаў была Ніна.

Пачаліся незабыўныя дні. Краіна ўступала ў новую эпоху. Гэта разумелі нават выхаванцы такой закрытай установы, як харэаграфічнае вучылішча. Каменныя сцены вучылішча не адгарадзілі 12-гадовую Ніну Стукалкіну ад разбуджанага выстралам «Аўроры» вялікага і складанага свету.

Усё гэтак жа чынна і стройна хадзілі дзяўчаты на заняткі да вялікай В. Прэображэнскай. Маленькая, вельмі жвавая і разумная жанчына была для іх, адарваных ад дому, добрай настаўніцай. Яна вяла іх у свет

Скульптурная група В. Сычова. Балеры з балета «Дон Кіхот» у выкананні Н. Стукалкінай і А. Андрэева.

ТАЛЕНТ І МУЖНАСЦЬ

стварыць нацыянальны балет, у якім удала спалучаюцца элементы народнага танца і класічнай харэаграфіі.

Іменна ў гэтых балетах паволаму раскрыліся таленты Н. Давыдзенка, А. Карзянкавай, М. Красоўскага, В. Міронава, Р. Красоўскай. Па крупінках перадавала Ніна Міхайлаўна сваім вучням таямніцы рускага класічнага танца, завяшчаныя ёй такімі цудоўнымі майстрамі мінулага, як Вольга Іосіфаўна Прэображэнская і Лізавета Паўлаўна Герт.

...Аднаго разу ў нядзелю пецярбургскі фатограф Міхаіл Стукалкін узяў дзесяцігадовую дачку Ніну на спектакль з удзе-

цудоўнага і вучыла дабраце чалавечых адносін. У цяжкія гады грамадзянскай вайны яна дзялілася з імі ўсім, што мела.

Вучылішча Ніна Стукалкіна закончыла па класу выдатнай балерыны Лізаветы Паўлаўны Герт (дарэчы, пазней з класа гэтага цудоўнага майстра выйшлі Ала Шэлест, Мая Плісецкая, Раіса Стручкова, Кацярына Максімава).

У 1922 годзе семнаццацігадовая выпускніца вучылішча Н. Стукалкіна атрымлівае заманлівую прапанову: яе запрашаюць у сваю трупку сам Сяргей Дзягілеў. Падумаць толькі! Яна магла танцаваць у трупе, якая прынесла славу рускаму

балету за мяжой! Але... кантракт застаўся непадпісаным. Ніну захапіла зусім іншая перспектыва. Яна хацела танцаваць для народа, жыць яго пакутамі і барацьбой, нягодамі і перамогамі. Першая з савецкіх артыстаў балета Н. Стукалкіна падае заяву аб прыёме ў рады камсамола.

Балет для многіх здаецца сферай цудоўнага, дзе зямныя трывогі знікаюць як сны. Якая памылка! Балет патрабуе не толькі фізічнай дасканаласці цела, але і поўнай аддачы грамадзянскіх якасцей чалавека. Н. Стукалкіна, В. Вайнонен, Л. Лаўроўскі і іншыя юныя салісты Ленінградскага тэатра

оперы і балета імя С. М. Кірава наладжвалі далёкія і небяспечныя пазездкі ў вёскі, неслі людзям светлае і радаснае мастацтва танца. Ніна Стукалкіна выступала на імправізаваных сцэнах у хатах-чытальнях, маленькіх цесных клубах, танцавала рускія, венгерскія, польскія і іспанскія танцы. Яе мастацтва выклікала і радасць, і слёзы: сталічныя артысты прыязджалі ў вёску і танцавалі для простага селяніна!

Аднойчы ноччу кулакі жорстка расправіліся з агітбрыгадай камсамольцаў. Ад крывавай разні Ніну выратаваў выпадак, які затрымаў яе на некалькі гадзін у Ленінградзе. Стукал-

ЗАЛУЖСКАЯ «ЖУРАВИНКА»

Таццяну здзівіла даўжыня вуліцы ў Залужжы — каля трох кіламетраў, больш як пяцьсот двароў. Добра яшчэ, падумала яна, што Дом культуры стаіць бліжэй да цэнтра вёскі. А так паспрабуй збяры хлебаробаў на канцэрт ці вечар адпачынку! Ды і тэлевізары ёсць у кожным трэцім доме.

Неўзабаве Таццяна пераканалася, што адлегласць не галоўны стрымліваючы фактар у арганізацыі адпачынку. Хутчэй сум і шэрасць, якія былі пастаяннымі спадарожнікамі сельскага ачага культуры. Ёй, выпускніцы Гродзенскага культасветвучылішча, трэба было неяк праявіць сябе, каб бачна было залужанам, што прыслалі загадваць Домам культуры не ключніка, а чалавека з жывінкай.

Да прыезду ў Залужжа Таццяна Шухоўская год працавала ў сельскім клубе ў Пружанскім раёне. Справы ішлі на лад. Прыехала ў сваю вёску Языль у водпуск — сяброўкі-аднагодкі затараторылі: «Танечка, пераязджай у свой раён, тут столькі работ!» І маці Таніна, загадчыца сельскай бібліятэкі ў Язылі, таксама была не супраць, каб дачка працавала палізу ад дому.

У аддзеле культуры ёй казалі: «Прымай Залужскі сельскі Дом культуры, гэта пятнаццаць кіламетраў ад горада». Яна згадзілася і вось ужо два гады працуе.

...Афішы ў той дзень паявіліся ва ўсіх брыгадах, на фермах. «Сустрэча з вэтэранамі працы і вайны. Этапы вялікага шляху. На вечар запрашаюцца даваенны старшыня калгаса Кузьма Ісаевіч Завесін і былы партызанскі камандзір Ісак Іосіфавіч Рабцаў».

Таццяна ведала, што Завесін яшчэ перад вайной атрымаў ордэн Леніна: калгас «Залужжа» першым у раёне стаў удзельнікам Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўкі ў Маскве ў 1939 годзе. Набыў першую гукавую кінаўстаноўку, атрымаў у якасці прэміі грузавую машыну. Рабцаў — свой, мясцовы актывіст, удзельнік калектывізацыі ў дваццатыя гады, партызан з ліпеня сорак першага года.

Яна баялася, што зала Дома культуры будзе пуставаць. І памылілася. Людзей сабралася шмат. Слухалі вэтэранаў уважліва, задавалі пытанні. Зноў і зноў перажывалі разам успаміны аб гадах калектывізацыі і Вялікай Айчыннай вайны. А потым удзельнікі вакальнага ансамбля «Журавінка», створанага пры Доме культуры па ініцыятыве Таццяны, далі канцэрт.

«Журавінка» нарадзілася летам мінулага года. Настаўніца мясцовай сярэдняй школы, выпускніца БДУ імя У. І. Леніна Валянціна Корчык падказала неяк Таццяне, што ў восьмым класе ёсць вельмі здольныя да спеваў дзяўчынкі. Запрасілі іх у Дом культуры, правярылі галасы — не памылілася «хімічка». Дарэчы, яна мае ядрэнны голас і ўдзельнічае ў хоры.

Так сабралася іх дзесяць чалавек — усе дзяўчаты. Мастацкі кіраўнік Анатоль Азанаў, нарэшце, змог па-сапраўднаму праявіць свае здольнасці як баяніст.

Першы канцэрт далі ў Залужжы. Потым ездзілі ў брыгады — у Ляды, Зялёную Дуброву. Іх запрасілі ў Старыя Дарогі — і там кожны нумар праграмы заканчваўся доўгімі апладысmentамі. На куштавым занальным аглядзе мастацкай самадзейнасці ў Салігорску «Журавінку» ухвалілі і гледачы, і члены журы.

Нярэдка маладыя культработнікі, трапіўшы ў вёску, скардзяцца на няўвагу кіраўнікоў калгаса. Таццяне пашанцавала: і старшыня праўлення В. Д. Стрыжонак, і сакратар партбюро У. А. Ахаевіч, і камсамольскі ваяка аграном М. В. Корбут, самі не намагаю старэйшыя за яе, ахвотна наведваюць Дом культуры, дапамагаюць добрай працай, арганізацыйна і матэрыяльна, хоць Дом культуры на балансе сельсавета.

Доўга будуць памятаць залужанцы свята ўраджаю. На вечар прыйшлі не толькі тыя, хто вырошчваў і ўбіраў ураджай, а і вэтэраны працы. Былі там і гарадчыя віншаванні перадавікоў, і ўрачысты выхад сцяганосцаў. Гонар несці ка-

равай выпай перадавым калгасным камбайнерам. А потым да позняй ночы нястомная выдумшчыца Валянціна Корчык цешыла людзей гульнямі, у якіх прымалі ўдзел і старыя, і малыя. І гэта таксама было навіной для залужанцаў, што прывыклі бачыць у сваім Доме культуры толькі старыя кінафільмы.

Яшчэ ганарыцца Таццяна тэматычным вечарам «Добры дзень, людзі, вартыя песень!» І зноў у зале не знайшлося ніводнага свабоднага месца (вось вам і вуліца даўжынёй у тры кіламетры!).

Нехта падказаў, што ў вёсцы жыве васьмідзесяцігадовы Мартын Мельнік, адзін з першых удзельнікаў калектывізацыі. «Без такога дзядулі мы не пачнем вечар», — сказала Таццяна і разам з піянерамі пайшла да Мельніка. Піянеры павязалі на шыю дзеда чырвоны гальштук і прывялі ў залу Дома культуры. А калі ў яго гонар дзяўчаты праспявалі песню — стары быў невыказна рады.

...Толькі два гады мінула, як Таццяна прыйшла ў Дом культуры, а ўжо заваявала сэрцы залужан сваёй шчырасцю, умением арганізаваць цікавы адпачынак. Яна навучылася фатаграфаванню і раз у месяц абыходзіць брыгады, фермы, палевы стан, фатаграфуе перадавікоў вытворчасці, потым афармляе стэнд «Навіны дня». З дапамогай эпідэяскопа выпускае светлавую газету.

Таццяна часта звяртаецца за дапамогай да настаўнікаў. Міхаіл Андрэевіч Санько і яго жонка Рэгіна Васільеўна Лагачова вядомы ў вёсцы як завадатары розных цікавых дыспутаў, літаратурных вечароў, прычым Рэгіна Васільеўна выступае як выдатны майстар мастацкага слова. А старшыня сельсавета В. А. Дзмітрук, бібліятэкарка Е. А. Турава і іншыя члены савета Дома культуры — яе памочнікі, гэта штаб, які арганізуе культурны адпачынак хлебаробаў.

...Па выніках работы за мінулы год Залужскаму СДК прысвоена званне «Сельскі Дом культуры выдатнай работы». Што ж, гэта заслужаная ацэнка работы камсамолкі Таццяны Шухоўскай і ансамбля «Журавінка», якім яна кіруе.

М. ТЫЧЫНА

Старадарожскі раён.

кіна цяжка перажывала гэтую трагедыю. У яе паслабіўся слых.

Усякі, хто ведае, як важна мець музыканту выдатны слых, зразумее трагедыю балерыны. Але Ніна павяла ў партую барацьбу з хваробай. Я ведаю трох артыстаў, якія выстаялі ў барацьбе, — кампазітар Бетховен, драматычны актёр Астужай, балерына Стукалкіна.

35 гадоў ленинградскую сцэну ўпрыгожвала мастацтва Н. Стукалкінай. Прайшоўшы падрыхтоўку класічнай балерыны, Ніна Міхайлаўна стала характарнай танцаўшчыцай. Яе палыміяны танец ззяў у операх «Іван Сусанін», «Кармэн», «Рус-

лан і Людміла», «Дэман». У партыях Мерседэс у «Дон Кіхотэ», Беранікі ў «Егіпецкіх ночах», баскі ў «Полымі Парыжа», Айшы ў «Гаянэ», Сцешы ў «Родных палях» і дзесятках іншых Ніна Стукалкіна стварала незабыўныя па дасканаласці тэхнікі танца і чалавечай адухоўленасці харэаграфічныя шэдэўры. Частка творчых знаходак Ніны Міхайлаўны адлюстравана ў скульптурах Е. А. Янсан-Манізер, В. Сыцова.

На буйнейшым ленинградскім заводзе імя Кірава Н. Стукалкіна арганізуе самадзейны балетны тэатр. Гэта яе работа падрыхтавала глебу для раскрыцця новага таленту бале-

рыны — умення мысліць харэаграфічнымі формамі. Пазней, будучы балетмайстрам у Беларускім дзяржаўным акадэмічным тэатры оперы і балета, заслужаная артыстка РСФСР Ніна Міхайлаўна Стукалкіна прыме ўдзел у стварэнні класічных балетаў «Дон Кіхот», «Казка пра мёртвую царэўну», «Трыстан і Ізольда», «Балеро», «Гарэзлівыя прыпеўкі», вялікай праграмы «Малады балет Беларусі». Нядаўна на беларускай сцэне нарадзіўся новы цікавы спектакль — балет А. Глазунова «Раймонда».

Беларускаму тэатру Н. Стукалкіна аддала багаты сцэнічны вопыт. Тут найбольш поўна

раскрыліся яе педагогічныя даныя. Заняткі з моладдзю яна ператварае ў дзівосныя імпрэвізацыі. Прагна сочаць за сваім педагогам прызнаныя майстры сцэны народнага артысты рэспублікі А. Карзянкова, Н. Давыдзенка, заслужаныя артысты Р. Красоўская, Л. Бржазоўская, Ю. Траян, артысты балета Н. Паўлава, Н. Карпенка, С. Пясцехін, А. Вішнеўская і зусім юныя танцаўшчыкі, імёны якіх з'яўца на афішах тэатра ў хуткім часе. Мужны талент балерыны — прыклад для таленавітага юнацтва беларускага балетнага тэатра.

У. ЯФРЭМАУ

ПАРАДУ ДАЕ СПЕЦЫЯЛІСТ

Дарагая рэдакцыя! Хачу з вамі параіцца. Я нядаўна выйшла замуж. Нам з мужам, вядома, хочацца мець дзіця. Але сэрца ў мяне не вельмі здаровае, некалькі год таму назад я перанесла цяжкую атаку рэўматызму. Вось і думаю: ці магу я стаць маці, ці будзе здаровым маё дзіця? Можна вы мне што параіце?

г. Новалукомль

АЛЕНА М.

Добра, што Алена М. своєчасова задумалася над тым, як захаваць сваё здароўе і нарадзіць здаровае дзіця. У час цяжарнасці значна ўзрастае нагрузка на сэрца. Звязана гэта з тым, што пры цяжарнасці павялічваецца колькасць крыві, якая цыркулюе ў арганізме жанчыны, павышаецца патрэбнасць у кіслародзе, прыўзнямаецца дыяфрагма і змяняецца палажэнне сэрца.

Здаровай жанчыне прыстасавальныя механізмы дапамагаюць справіцца з такой нагрузкай, хаця і ў яе могуць узнікнуць сэрцабіцці, галавакружэнне, слабасць. А наколькі цяжэй перанесці ўсё гэта жанчыне з тым ці іншым парокм сэрца! Калі хвароба сэрца была прыціхлай, «скрытай», то ў час цяжарнасці яна можа праявіцца тымі ці іншымі сімптомамі. Цяжарнасць можа пагоршыць рэўматычны працэс ці нават справакаваць яго, калі хвароба была ў стадыі няпоўнага выздараўлення.

Але гэта не азначае, што ўсе жанчыны з захворваннямі сэрца павінны пазбягаць цяжарнасці і родаў. Непажадана гэта толькі пры пэўных групках захворванняў. У кожным канкрэтным выпадку пытанне можа быць вырашана ўрачом акушэрам-гінеколагам разам з тэрапеўтам або хірургам. Нярэдка для гэтага трэба прайсці абследаванне ў бальнічных умовах. І тым больш неабходна такім жанчынам з першых тыдняў цяжарнасці быць пад назіраннем урача жаночай кансультацыі.

Пасля ўсебаковага абследавання ўрачы змогуць прыняць найбольш правільнае рашэнне. Калі арганізм добра спраўляецца са сфарміраваным парокм, жанчына знаходзіцца пад назіраннем урача кансультацыі і трымаецца звычайнага рэжыму, рэкамендаванага цяжарным. У іншых выпадках патрэбна рэгулярнае сумеснае назіранне акушэра-гінеколога і тэрапеўта, нават прафілактычнае супрацьрэўматычнае лячэнне ў пэўныя тэрміны цяжарнасці. Часам для захавання здароўя маці і будучага дзіцяці бывае неабходна ранняя шпіталізацыя і лячэнне ў бальнічных умовах. А можа здарыцца, што цяжарнасць небяспечная для жыцця, і трэба перапыніць яе. У крайніх выпадках ідуць на апэратыўнае лячэнне сэрца ў час цяжарнасці.

Словам, у залежнасці ад стану здароўя цяжарнай урачы і толькі ўрачы могуць прыняць правільнае рашэнне, каб дапамагчы жанчыне захаваць здароўе і нарадзіць здаровае дзіця. Такіх пацыентак, як правіла, накіроўваюць у радзільны дом загадзя, каб яшчэ раз правесці іх здароўе і аказаць своечасовую дапамогу ў самы адказны момант — у час родаў.

Магу дадаць, што ў нашай краіне цяжарным жанчынам і парадзіхам з захворваннямі сардэчна-сасудзістай сістэмы аказваецца высокакваліфікаваная спецыялізаваная медыцынская дапамога. У радзільным аддзяленні пры першай клінічнай бальніцы г. Мінска, напрыклад, такую дапамогу могуць атрымаць жанчыны з усёй нашай рэспублікі.

І. ДУДА,

кандыдат медыцынскіх навук, асістэнт кафедры акушэрства і гінекалогіі Мінскага медыцынскага інстытута

Як знайсці сваё жаночае шчасце? Мяркуючы па пошце, гэтае пытанне неабякавае для нашых чытачак, якія адгукнуліся на матэрыялы «Калі сустрэліся двое», «Маё слова да дзяўчат», «А маё да хлопцаў», «Калі аслабнуць вузы Гіменея». Працягваем пачатую размову.

ПРЫХОДЗЬ

НА СПАТКАННЕ...

ВАША

ПІСЬМО

ПІСЬМО

ВАША

Чуваць свіст пад воннамі дома. Гэта малады чалавек выклікае дзяўчыну на спатканне. Апыранут «свістун» адмыслова: штаны пакамечаны і настолькі вузкія, што, здаецца, лопнуць па швах. На юным твары бакенбарды і валасы зліваюцца ў

нейкі зараснік. У дадатак да ўсяго ён пад чаркаю, ад яго пахне спіртным. І што вы думаеце? Дзяўчаты выбягаюць на гэты свіст-заклік. Хіба гэта не прыніжае іх дзявочы гонар?

В. ГРЫГОР'ЕВА

г. Клецк

ЯК МНЕ БЫЦЬ, ПАРАЙЦЕ!

У артыкуле «Калі аслабнуць вузы Гіменея» гаворыцца пра жаночы гонар. Хачу расказаць пра сябе.

Працую я ў бальніцы акушэрнай. Работу сваю люблю. Бачу, як радуецца бацька нараджэнню дачкі, сына.

У мяне было інакш. Пазнаёмілася я з Ф. у 1965 годзе, у 1967 годзе мы ажаніліся. Ён марак далёкага плавання. Шмат і з захапленнем гаварыў пра сваю работу, даражыў ёй. Адным словам, не мог і дня жыць без мора! Ф. растлумачыў, што калі зарэгіструе наш шлюб, то яму часова давядзецца расставіцца з морам. Я згадзілася зарэгістраваць шлюб пасля вяртання Ф. з далёкага плавання, праз шэсць месяцаў.

Згулялі сціплае вяселле, і хутка мы рассталіся. Ф. прасіў чакань яго, часта пісаў, нават калі ад яго не будзе доўга пісем, запэўняў, што ён якім быў, такім і вернецца. Прычыны для недаверу ў мяне не было. Я верыла.

Прыходзілі пісьмы. Ф. пісаў, што вельмі сумуе, прасіў берэгчы сябе і сына. Я чакала дзіця. Аднойчы я атрымала зусім іншае пісьмо. «Быў вялікі шторм, і мне параніла руку. Ляжу ў бальніцы, магчыма, ампутуюць. Калі будзеш чакань мяне, то захавай дзіця. Толькі нікому пра гэта не кажы, асабліва маці маёй».

Я адразу напісала, што чакаю яго. Адказу ніякага. Параілася з яго маці і вырашыла да-

ведацца ў аддзеле надраў, што з ім, ці жывы.

Хутка прыйшоў адказ: жывы, здаровы. Капітан правёў растлумачальную гутарку. Ф. абяцаў пісаць. Паведамлілі адрас, вядома, ранейшы. Было вельмі крыўдна, быццам у душу плюнулі. Я чакаю яго, веру, а ён вольны!

Пісьмы ад Ф. прыходзілі ўжо не ранейшыя, з папярэжым.

25 ліпеня 1968 года ў мяне нарадзілася дачка Галія. Ф. прыехаў у адпачынак, калі ёй было 7 месяцаў. Прывёз мне і дачку падарункі. Шлюб зарэгістраваць адмовіўся. Мы сустрэліся ў яго дома і ў мяне на ватэры. Аказваў дапамогу сам-насам, як злодзей, з агледкай (толькі пазней я зразумела, чаму). Перад сваім ад'ездам папрасіў прынесці яго пісьмы (даведаўся, што захавала я іх). Пакінула сабе адно пісьмо, у якім ён называў мяне сваёй жонкай і прасіў захаваць цяжарнасць.

Перад ад'ездам Ф. абяцаў дапамагчы. Слова сваё ён не стрымаў. Мы засталіся з дачкой адны. Давялося звярнуцца ў суд. Атрымліваю 40 рублёў у месяц. Потым ён звярнуўся са скаргай у абласны суд, які адмяніў рашэнне раённага суда і назначыў новы разгляд.

Дарагая рэдакцыя! Я вельмі люблю сваю дачку, мне не хочацца, каб яна была «незаконнанароджанай». Парайце, як быць? Ці ёсць яшчэ якія дадатковыя метады ўстанаўлення бацькоўства?

Е. К.

Гомельская вобласць.

НЕ ЗДАМСЯ ТАБЕ, ЛЁС!

Яна заўсёды кудысьці спяшаецца. У левай руцэ сумка. У левай, бо правай рукі — няма. Іншы раз выпадае на долю аднаго чалавека столькі выпрабаванняў, што іх хапіла б на дзесяціжы. Жорстка абышоўся лёс з Матрунай Васільеўнай Любянковай, расійскай і прыбіральшчыцай 117-й пучковай машынай станцыі Магілёўскага аддзялення Беларускай чыгункі.

У вайну фашысты спалілі яе вёску, бацьку-партызана жывога закапалі ў зямлю. Разам з маці, братамі і сёстрамі ёй уда-

лося ўцячы ў лес. Ад голаду памёрла сястра, другая падарвалася на міне.

У 16 гадоў паступіла рознарабочай у ПМС-117. Здружылася з калектывам, набыла спецыяльнасць, пайшла ў вярхоўную школу. І раптам няшчасце. Санавіцкая ноччу Матруна Васільеўна ішла па вугаль — і трапіла пад поезд. Яе цяжка параніла, адрэзала правую руку. Той, хто кляўся ёй у нахання, адмовіўся ад сваіх слоў, парваў з ёй. Цяжка перажываў за яе ўвесь калектыв ПМС, тут шчыра любілі вясёлую, жыцця-

радасную, працавітую дзяўчыну. Плакалі, шкадавалі блізкія і сваякі. «Як жа ты будзеш жыць цяпер на свеце?»

А яна яшчэ ў бальніцы пачала трэніраваць левую руку. Трэніравала да знямогі, але свайго дабілася: левай рукой навучылася гатаваць ежу, вышываць, мыць бялізну, пісаць. Адразу ж пасля бальніцы прыйшла ў ПМС.

— Хачу працаваць....

— Ды як жа ты з адной рукой! Адпачні, пенсія табе ідзе... Яна звярнулася ў вышэйшастая інстанцыя.

Сустрэкалі яе ласкава, спачувалі, але ў працы адмаўлялі. Матруна стаяла на сваім. І начальніку ПМС прапанавалі знайсці для яе работу.

— Сам не ведаю, — развёў той рукамі, — куды цябе паставіць?

— Пасада рассыльнай-прыбіральшчыцы свабодная, — напамніла дзяўчына.

— Разносіць карэспандэнцыю ты можаш і здолееш, а як падлогу мыць?

Ні слова не кажучы, Любянкова ўзяла вядро, прынесла вяды і за нейкую гадзіну так добра вымыла кабінеты — усім на дзіва.

У канторы ПМС прыбрана, нідзе ні пылінкі. Матруна Васільеўна яшчэ і разносіць карэспандэнцыю, прапісвае і выпісвае рабочых. Управіўшыся са сваёй працай, памагае рахунковым работнікам. Почыркі ў яе прыгожыя, выразныя. Вядзе і грамадскую работу. Яна прафгрупорг.

Скончыўся працоўны дзень. Матруна Васільеўна спяшаецца дадому. Яе чакаюць муж і сын. У кватэры ўтульна, чыста. Суседзі вельмі паважаюць сям'ю Любянковых: як не паліцайца мужнасці гэтай гордай і працавітай жанчыны!

С. ПЯТРОУ.

У ЧАС ЛЕТНЯГА АДПАЧЫНКУ

Ці можна ў час водпуску паехаць у дом адпачынку разам з дзецьмі?

А. БАЛІШТЭІН

г. Гомель

На пытанне чытацкі адказвае старшыня Беларускага рэспубліканскага савета па ўпраўленню курортамі прафсаюзаў Б. В. Шалькевіч.

У нашай рэспубліцы з 1972 года наладжаны сямейны адпачынак у дамах адпачынку «Рось», «Орша» і пансіянаце «Свіцязь». Каб можна было адпачываць разам мужу з жонкай і бацькам з дзецьмі, выпушчаны спецыяльныя (здвоеныя) пуцёўкі. Мужу з жонкай, якія працуюць на адным прадпрыемстве, пуцёўкі выдае на агульных падставах прафсаюзная арганізацыя. Калі адзін з іх не працуе на дадзеным прадпрыемстве, то за другую пуцёўку па рашэнню ФЗМК бярэцца 50 або 100 працэнтаў яе кошту, у залежнасці ад матэрыяльнага становішча сям'і і працоўных заслуг работніка, які набывае пуцёўку.

Выязджаючы на адпачынак па здвоеных пуцёўках, муж з жонкай могуць узяць з сабой дзіця ва ўзросце ад 4 да 15 гадоў уключна. Адміністрацыя здраўніцы ўладкоўвае дзіця ў пакоі бацькоў на канале ці раскладным ложку і бярэ за

гэта плату з разліку 90 працэнтаў звычайнага кошту пуцёўкі мінус 1 рубель 20 капеек за кожны дзень адпачынку, якія аплачваецца цэнтралізавана за кошт сродкаў сацыяльнага страхавання.

Здвоеныя пуцёўкі могуць быць выдадзены таксама аднаму з бацькоў з дзіцем. Другая пуцёўка выдаецца за кошт сродкаў сацыяльнага страхавання з разліку мінус 1 рубель 20 капеек за кожны дзень знаходжання дзіцяці ў доме адпачынку. Палавіна астатняга кошту пуцёўкі аплачваецца бацькамі і палавіна — за кошт сродкаў прафсаюзнага бюджэту або гаспадарчых органаў.

Дзеці без дарослых па здвоеных пуцёўках ва ўстановы адпачынку не прымаюцца.

Апрача названых вышэй здраўніц, дзе круглы год наладжаны сямейны адпачынак, у перыяд летніх канікул арганізаваны адпачынак бацькоў з дзецьмі ў доме адпачынку «Беларусь».

Пуцёўкі бацькам выдаюцца прафсаюзнымі арганізацыямі на агульных падставах.

У выпадку, калі бацькі прыбываюць на адпачынак з двума дзецьмі, адміністрацыя дома адпачынку прадае за поўны кошт пуцёўку для другога дзіцяці і размяшчае яго ў пакоі бацькоў.

КАНСУЛЬТАЦЫЯ ЮРЫСТА

З 10 верасня 1968 года я працую выхавальніцай у дзіцячым садзе. Як павінны мне аплаціць водпуск па цяжарнасці і родах? І другое пытанне: ці належыць мне чарговы адпачынак за 1973 год, калі ў дэкрэтным я знаходжуся з 21 снежня 1972 года, а адпачынак за 1972 год я выкарыстала ў жніўні — верасні мінулага года?

Л. СЯМЕНАВА

г. Асіповічы

1. Згодна з Палажэннем аб парадку назначэння і выплаты дапамог па дзяржаўнаму сацыяльнаму страхаванню, дапамога за час водпуску па цяжарнасці і родах работнікам і служачым, якія з'яўляюцца членамі прафсаюза, маюць агульны стаж работы не менш як

3 гады, у тым ліку не менш як 2 гады бесперапыннага стажу работы, выдаецца ў размеры поўнага заробтку за ўвесь перыяд водпуску.

Для вылічэння дапамогі бярэцца заробтак на апошняй пасадзе перад наступленнем непрацаздольнасці. Рабочым і служачым з памесечнай аплатай працы для вылічэння дапамогі бярэцца месячны аклад з улікам пастаянных даплат і надбавак, якія яны атрымлівалі да дня наступлення непрацаздольнасці.

2. Чарговы адпачынак за 1973 год вы маеце права атрымаць пасля заканчэння водпуску па цяжарнасці і родах (артыкул 166 Кодэкса законаў аб працы БССР).

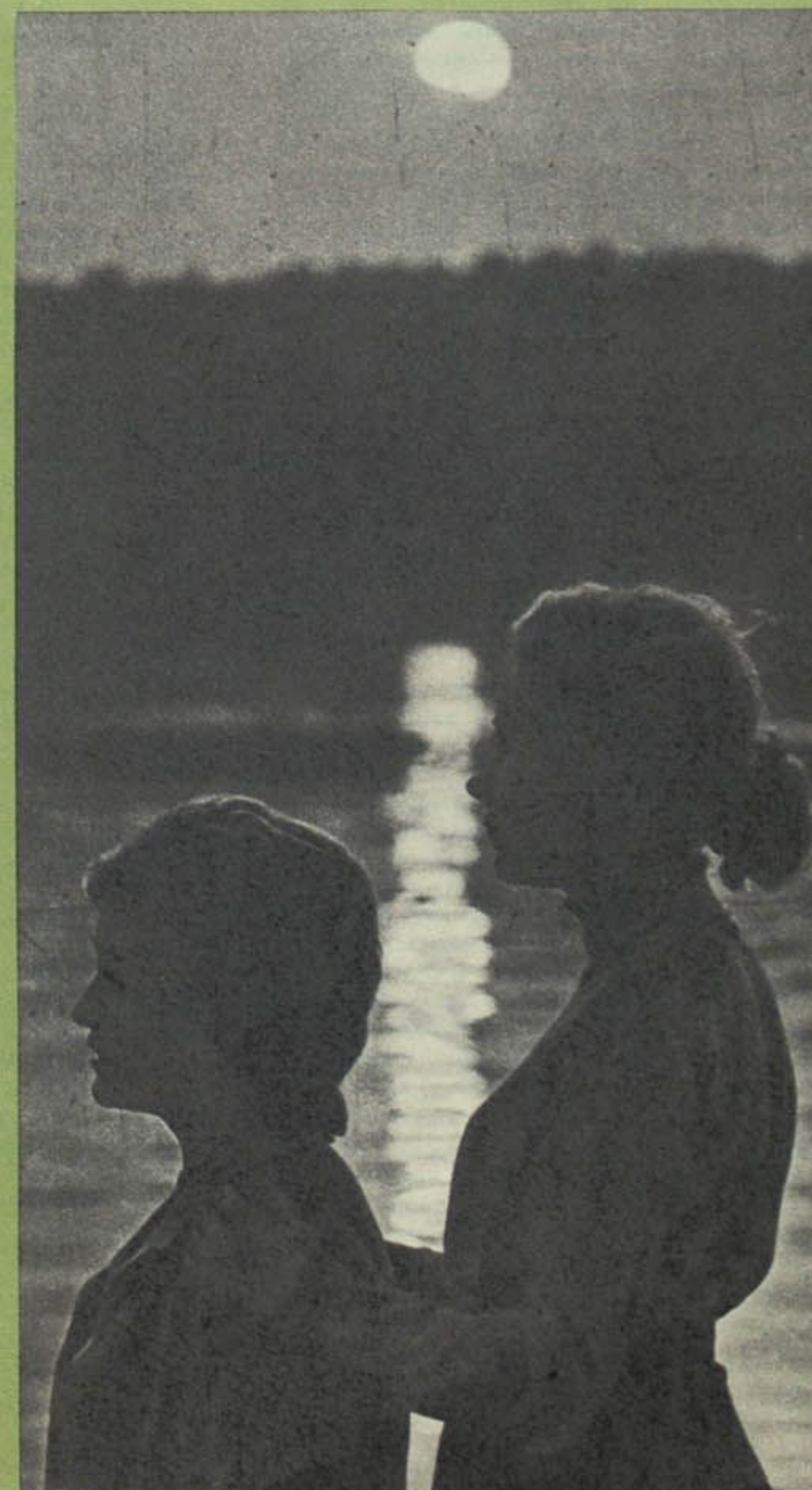
А. ХВАСТОУ,
кандыдат юрыдычных навук

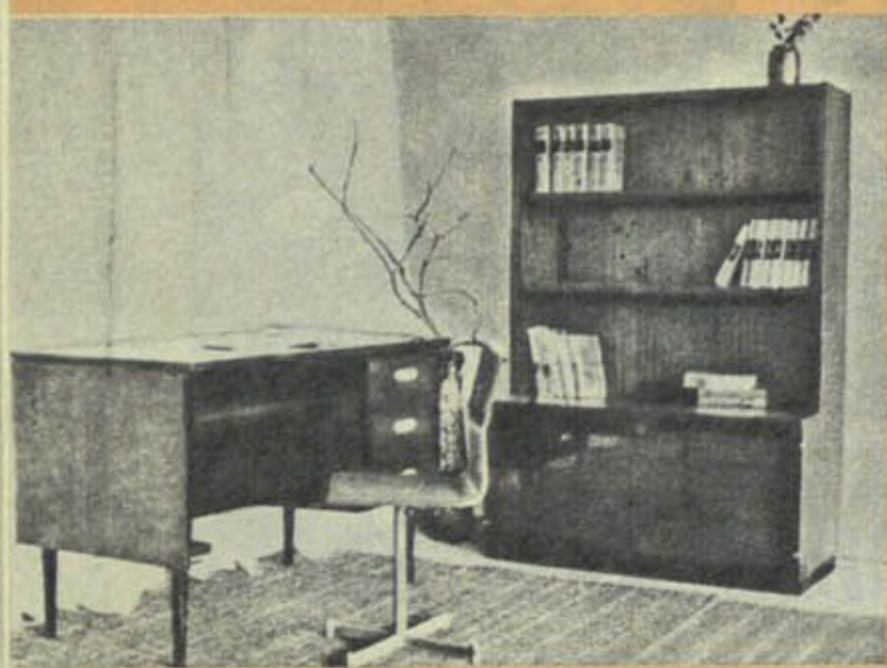

ВЯСНА,
ВЯСНА...

Фота Н. Максімовіча, Н. Барысенкі і Я. Коктыша.

ПА ЗАКОНАХ ПРЫГАЖОСЦІ

Вы атрымалі новую кватэру... Якая радасць! Перш чым усяліцца, вы доўга меркавалі, як расставіць у пакоях мэблю, якія старыя рэчы браць з сабою і ад якіх адмовіцца, што зрабіць, каб ваша жыллё было прыгожым, утульным і мела своеасаблівы, нестандартны выгляд.

Бываючы ў сваіх сяброў і знаёмых, вы, мусіць, назіралі такую з'яву: здаецца, і ў адной і ў другой кватэры пакоі абстаўлены новай сучаснай мэбляй, і ў адной і ў другой прыгожыя фіранкі, дываны. Але адна кватэра мае прыгожы, непаўторны выгляд, кожная рэч у ёй займае сваё месца, удала спалучаецца з суседнімі рэчамі, з колерам сцен, падлогі, формай пакоя, а ў другой кватэры вам здаецца, што гаспадары абыйшлі парастаўлялі мэблю, не думаючы, як будзе выглядаць пакой. У першым выпадку дасягнута поўная гармонія мэблі і рэчаў. У другім гэтага не адбылося.

Усе мы жывем у стандартных карпусах, дзе сотні і нават тысячы аднолькавых кватэр займаюць розныя людзі. Купляем мэблю масавай вытворчасці. Аднак выгляд кватэры залежыць толькі ад нас.

Перш за ўсё вы павінны падумаць, у якім пакоі або ў якім кутку пакоя найлепей абсталяваць спальню або месца для сну, куток для работы (цяпер вучацца не толькі дзеці, але і дарослыя), выбраць пакой або частку пакоя, дзе ўвечары могуць сабрацца ўсе члены сям'і, каб пагаварыць, паглядзець тэлевізар, пачытаць і г. д.

Абавязкова трэба адвесці куток у адным з пакояў для вашага дзіцяці, дзе б ляжалі яго цацкі або стаялі кніжныя паліца, пісьмовы стол і г. д. Нарэшце вышана: спальня будзе ў меншым пакоі і тут жа — куток для заняткаў дзіцяці. Гэта самы ціхі пакой. лепш за ўсё куток для заняткаў абсталяваць ля акна, у самай светлай частцы пакоя. Пастаўце пісьмовы стол, над ім павесце паліцу для кніг. Калі дзіця яшчэ малое — куток для гульні адвядзіце ў пакоі для адпачынку, каб яно магло размаўляць з бацькамі, звяртацца з пытаннямі, каб яму ў час гульні было прасторна і весела.

Галоўная мэбляроўка спальнага пакоя — ложка. У адрозненне ад канапы або канапы-тахты, што, як правіла, выкарыстоўваюць у аднапакаёвых кватэрах, удзень пасцельныя прыналежнасці

з ложкаў не прыбіраюцца. Гэта вельмі зручна: не трэба думаць, куды падзець просціны, коўдры, падушкі. У спальным пакоі абавязкова павінны знаходзіцца шафы для адзення і бялізны. Хай ваша спальня будзе ў першую чаргу вельмі зручная і ўтульная. Не трэба, каб там стаялі лішнія рэчы.

Многія нават для «прэстыжу» стараюцца адразу абзавесціся дарагімі спальнымі і сталовымі гарнітурамі. Я параіў бы вам не спяшацца з гэтым. Дарагая паліраваная мэбля патрабуе пастаяннага догляду і асаблівай увагі: яе трэба берагчы ад вільгаці, гарачыні. Здаецца, нібыта чалавек прыстаўлены да мэблі, пачынае «прыслугоўваць» ёй.

Не варта зусім адмаўляцца ад старой мэблі. Што вы возьмеце на новую кватэру — вам вырашаць самім. Хацелася б толькі параіць: калі будзеце купляць мэблю, старайцеся, каб яна па колеру была ў тон да старой. Гэта створыць цэласнасць гарнітура.

Многія гаспадыні задумваюцца: як абстаўляць гасціны пакой? Давайце якія-небудзь катэгарычныя парады, маўляў, да адной сцяны пастаўце стол, а да другой — кніжную шафу — я не буду. Колькі людзей — столькі густаў. Апрача таго, каб даваць парады, трэба ведаць плошчу вашага пакоя, форму яго, колер шпалераў, ці ёсць у пакоі балкон і г. д.

Папрашу вас толькі ўлічыць наступнае. Калі будзеце расставіць мэблю ў гасціным пакоі, звярніце ўвагу не толькі на тое, каб мэбля гэтая была прыгожая і зручная. Дзе яе лепш паставіць, колькі месца яна зойме, як упішацца ў прастору вашага пакоя? Ваша гасціная служыць і для адпачынку сям'і, і для прыёму гасцей, і для хатніх заняткаў, таму некаторыя рэчы павінны быць універсальнымі. Тут вельмі дарэчы камбінаваная мэбля. Напрыклад, секцыйная паліца. Яна ўключае ў сябе і тумбу для тэлевізара, і сервант, і сакрэтнік, і кніжную паліцу. З густам падобраныя вырабы з саломкі, дэкаратыўныя вазы, расставленыя на паліцах секцыі, зробяць ваш пакой арыгінальным і прыгожым. Адна з шэфляд такой секцыі можа служыць пісьмовым сталом.

У гасціным пакоі лепш за ўсё паставіць невялікі журнальны стол і два крэслы ля адной са сцен або ля канапы. Калі ўвечары збіраецца ўся ваша сям'я, вельмі прыемна пасядзець разам, паглядзець тэлевізар, пагаварыць пра свае справы на службе, у школе або інстытуце. Не абавязкова запальваць люстру. Таршэр ля канапы або тахты надасць пакою ўтульнасць.

Калі ж у вас няма журнальнага століка, а ёсць вялікі, яго не трэба ставіць у цэнтр пакоя: ён займае шмат месца, надае гасцінай «кансерватыўны» выгляд. лепей пастаўце яго тарцом да адной са сцен. Круглыя сталы, якія займаюць шмат месца, усё радзей выкарыстоўваюцца ў сучасным інтэр'еры.

Не менш важныя ў нашым жыцці і «дробязі»: шторы на вокнах, дываны, карціны, эстампы. Розныя прыёмы ўпрыгожвання могуць выправіць недахопы кватэры. Напрыклад, фіранкі ад столі да

падлогі зрокава павялічваюць аконны праём.

Любая кватэра, нават абстаўленая самай сучаснай, прыгожай і зручнай мэбляй, будзе выглядаць неабжытай, пакуль вы не ўдыхнеце ў яе жыццё. Дапамогуць вам зрабіць гэта розныя прадметы ўбрання: вырабы з керамікі, фарфору і шкла, дэкаратыўныя тканіны і дываны, карціны, эстампы. Такія рэчы трэба набываць і расставіць у кватэры вельмі асцярожна, тут неабходна пачуццё меры і густу. Нельга даць спецыяльныя парады — якія, напрыклад, карціны вешаць у пакоі і наогул ці патрэбны яны. Папрашу вас толькі ўлічыць: шторы на вокны і дываны на падлогу трэба падбіраць у тон да абіўкі мэблі. Калі мэбля строгага цёмнага колеру — шторы і дываны лепей набыць яркія, святлыя. Гэта ажывіць пакой.

Прадбачу пытанне гаспадынь: ну а якой павінна быць кухня? На кухні жанчыны праводзяць шмат часу. Прыгатаванне ежы для сям'і — справа нялёгкае. Таму ўсё тут павінна быць размешчана вельмі кампактна і рацыянальна. лепей, калі мыйка, раздзелачны столік і пліта знаходзяцца на адной лініі, тады гаспадыні не трэба рабіць лішніх рухаў. Мыйку змясціце ў шафку, дзе можна паставіць вядро для адкідаў. Над раздзелачным столікам павесце паліцу для кухонных інструментаў: таркі, чарпака, друшлякоў, мясарубкі і г. д. Побач пастаўце шафу для посуду.

У будзённым дні ўся сям'я, як правіла, вячэрае і сьнедае на кухні. Таму невялікі абедзенны столік лепш за ўсё паставіць да супрацьлеглай сценкі, бліжэй да акна.

Асаблівую ўвагу звярніце на чысціню кухні. Нездарма кажуць, што па знешняму выгляду кухні можна даведацца, добрая ці дрэнная гаспадыня карыстаецца ёю. У кухні павінна быць стэрыльная чысціня. Добра, калі сцены пафарбаваны маслянай фарбай у светлы колер — блакітны або салатавы. Тады іх можна часта мыць. Наша прамысловасць выпускае кухонную мэблю ў асноўным светлых таноў. Вельмі прыгожа, калі і кухонны столік і шафа для посуду будуць белага або светлага колеру. Столік засцяліце светлай цыратай: яе лёгка выціраць і мыць. Не пашкоджайце на акне прыгожыя стракатыя фіранкі. Калі вы зручна расставіце мэблю, якая ў вас ёсць, калі і посуд і ўсё абсталяванне з'яўляецца чысцінёй, кухня будзе выглядаць вельмі прыгожа.

Некалькі слоў хочацца сказаць і пра прыгатаванне ежы. Ён звычайна невялікі, але роля яго ў жыцці сям'і значная. Тут захоўваюцца верхняе і рабочае адзенне, абутак, спартыўны інвентар, парасоны, некаторыя рэчы хатняга ўжытку. Часта ў прыхожых ёсць убудаваныя шафы, якія вы самі можаце вельмі зручна абсталяваць. Падзяліце такую шафу на тры часткі — для галаўных убораў, паліто і абутку, зрабіце паліцы.

У невялікім артыкуле цяжка падрабязна расказаць пра ўсе прыёмы абсталявання, аддзелкі і ўпрыгожвання жылля. Але, зыходзячы з асноўных палажэнняў сучаснага інтэр'ера, пра якія я расказаў, вы здолееце зрабіць сваю кватэру прыгожай, зручнай і ўтульнай.

І. ХАРЛАМАЎ,
выкладчык Мінскага тэатральна-мастацкага інстытута

ПРА ХЛОПЧЫКА МАКСІМКУ

Мікола Гіль

— Мама, раскажы казку,— просіць Максімка.

— Якую ж табе расказаць? — пытаецца мама.

— Самую-самую новую!

Лёгка сказаць — новую! А дзе яе ўзяць, гэтую новую? Усе казкі, якія толькі ведала, мама ўжо расказвала Максімку, і не аднойчы. Хіба самой прыдумаць?

— Добра,— усміхаецца мама і прысіджаецца ля сына.— Раскажу табе казку не казку, быль не быль, а што — сам здагадайся. Слухай...

Жыў-быў хлопчык, і было ў яго шмат розных цацак. Ды вось бяда: не шанаваў, не бярог іх хлопчык. Дзе гуляў, там і кідаў. Псаваў, ламаў, калечыў. Аднойчы ўначы, калі ў хаце ўсе спалі, цацкі ўсцалі між сабою гаворку — пачалі скардзіцца на хлопчыка і жаліцца адна адной на свой горкі лёс.

«Любы слонік, — казаў плюшавы мішка, — каб ты ведаў, як мне тут пакутліва і балюча. Калі мяне прынеслі сюды з магазіна, я быў здаровы і прыгожы. Я ўмеў сядзець, умеў, калі мяне пераварочвалі на спіну, смешна бэкаць. А цяпер? Цяпер я не магу ні сядзець,

ні сказаць: «Бэ-э-э...» Гэты нягодны хлопчык адарваў маю заднюю правую лапу, нечым вострым распароў мне спіну і папсаваў мае галасавыя звязкі. От я і зрабіўся нямы калека...»

«І мне не лягчэй, — цяжка ўздыхнуў гумавы слонік. — Мой гаспадар паабгрызаў мае вушы, адарваў хобат. Ён упадаваў браць мяне з сабой у ванну. Я ведаю, купацца трэба ўсім хлопчыкам і дзяўчынкам, але навошта браць у ванну і мяне? Праз дзірку ў жываце ў мяне набіраецца поўна вады, і я цэлымі днямі ляжу мокры...»

«Найцяжэй, сябры, мне, — падаў жаласлівы голас зайка. — Спачатку хлопчык мяне быццам і любіў, нават спаць браў з сабой. А потым... Што было потым, і ўспамінаць цяжка. Аднойчы ён забыўся на мяне і пакінуў на ўсю ноч на балконе. А ночку пайшоў дождж, з маланкамі і громам. Ад жаху я не мог скрануцца з месца і цалюткую ноч праляжаў пад ліўнем. Я ўвесь набрак вадою. А калі высах, дык ад майго мякага, пяшчотнага футра не засталася і следу, я ператварыўся ў брудны камячок лямцу...»

«Усё гэта так, — раптам скрыпуча загаварыў паламаны трактар. — Але мне не так шкада сябе, як працы тых людзей, што рабілі мяне. Адзін рабочы выразаў драўляныя брускі, з якіх зроблены мая рама, матор і радыатар, другі штампаваў з пластыку мае колы, трэці насякаў з дроту восі, чацвёрты рабіў з бляхі руль, сядло і фары, пяты мяне склейваў, шосты фарбаваў... Колькі людзей аддавалі мне сваё ўмельства, дабрату і ласку, каб я быў прыгожы і радаваў дзяцей, а гэты кепскі хлопчык узяў ды мяне паламаў...»

— Доўга яшчэ гаманілі вось так між сабою цацкі, але хлопчык, які прынёс ім столькі крыўд, нічога гэтага не чуў: была ноч, і ён салодка спаў, — сказала мама, уздыхнула і змоўкла.

— І ўсё? А дзе ж канец казкі? — спытаў Максімка.

— А канец ты прыдумай сам, — адказала мама і паднялася, бо ёй трэба было спяшацца на работу.

Вечарам яна вярнулася дадому і зазірнула ў Максімкаў пакой. Там быў парадак, усё было прыбраны, а на паліцы, на самым відным месцы, стаялі поруч плюшавы мішка, гумавы слонік, зайка і трактар. Ubачыла тое мама і ўсмінулася. Значыць, Максімка прыдумаў канец да яе казкі і здагадаўся, пра якога хлопчыка яна яму апавядала.

На першай старонцы вокладкі: **вясна, май...** (студэнтка II курса Мінскага педагагічнага інстытута імя М. Горкага Таня Ліпкіна).

Фота У. Вяхоткі.

На чацвёртай старонцы вокладкі: **фрагмент карціны Р. Кудрэвіч «Майскі дождж».**

Мама, пачытай!

Яўген КРУПЕНЬКА

Гром

Зранку ў небе
Бум-бум-бом.—
Неба хмарыцца
Кругом.
Над ракою
І над борам
Стала неба
Чорным, чорным,
Нібы зноўку
Ноч настала,
Сонца яснае
Схавала.
Неспокойным

Хадунюм
Весяліцца ў небе
Гром.
Адпачыць
Зусім не хоча,
А грукача
І грукача,
Што, скажы ты,
Робіш, гром!
— Я прачнуўся
Сёння рана,
Змайстраваў сабе
Паром.

Мал. Ю. Пучынскага.

Галоўны рэдактар **М. І. КАРПЕНКА**. Рэдакцыйная калегія: **М. М. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, А. П. УС, В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.**

Адрас рэдакцыі: 220041, Мінск, Ленінскі праспект, 77. Тэлефоны: галоўнага рэдактара—32-20-51, адказн. сакратара, аддзела рабочага жыцця—32-38-14, аддзела сельскага жыцця, культуры і літаратуры, пісем і быту — 32-38-24.

Мастацкае афармленне **Ю. У. Пучынскага**. Тэхнічны рэдактар **І. А. Цылаў**. Карэктар **І. Л. Паўлава**.

Журнал «Работница и крестьянка» на беларускім мове. Выданне ЦК КП Беларусі. АТ 15078. Здадзена ў набор 1/IV-73 г. Падпісана да друку 19/IV-73 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Фармат 60×90%. Дадатак—выкрайка. Тыраж 405249 экз. Зак. 200. Цана 15 кап.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі, Мінск.

222649-5

80000000 198 1329

+ kpuet.

Цана 15 кап.

74995